

Vlaanderen
is omgeving

Beleidsplan Ruimte Vlaanderen
Strategische visie

DEPARTEMENT
OMGEVING

omgevingvlaanderen.be

Inhoud

1. Ruimtelijke staat van Vlaanderen	4
1 Evolutie van steden en dorpen en het ruimtebeslag	6
2 Evolutie van de open en onbebouwde ruimte	10
3 Evoluties in de ruimtelijke samenhang.....	12
4 Evolutie naar realisatiegerichte gebiedswerking	14
5 Evolutie naar verdergaande impact van het internationaal beleid	15
1. Perspectief voor de toekomst: strategische doelstellingen en ruimtelijke ontwikkelingsprincipes	17
1 Strategische doelstellingen.....	17
1.1 Terugdringen van het bijkomend ruimtebeslag.....	17
1.2 Transformeren vanuit maatschappelijke ambitie.....	18
1.3 Geïntegreerde gebiedsontwikkeling als motor voor samenwerking.....	23
2 Ruimtelijke ontwikkelingsprincipes	23
2.1 Meer doen met minder ruimte	23
2.1.1 Ruimtelijk rendement verhogen	23
2.1.2 Multifunctioneel ruimtegebruik en verweving	28
2.2 Ontwikkelen vanuit samenhang.....	33
2.2.1 Samenhangende steden en dorpen	33
2.2.2 Samenhang vanuit energie.....	37
2.2.3 Samenhangende veerkrachtige (open) ruimte	40
2.3 De leefkwaliteit bevorderen: welzijn, woonkwaliteit en gezondheid	45
2.4 Samen aan de slag.....	48
3 Toepassing in Vlaanderen.....	50
6. Werk maken van ruimtelijke ontwikkeling	60
1 Vlaamse ruimtelijke werven	60
1.1 Stedelijk-economische ruimte en energie in Europese samenhang.....	61
1.1.1 Sterke ruimtelijke ruggengraat voor een internationaal concurrentiële economie	61
1.1.2 Duurzame en multimodale uitbouw van de logistieke draaischijf	64
1.1.3 Het energiesysteem aanpassen aan de energietransitie	70
1.2 Robuuste en samenhangende open ruimte	71
1.2.1 Samenhangende gehelen ontwikkelen.....	71

1.2.2	Ruimte veerkrachtig inrichten	73
1.2.3	Ruimtelijke druk vermijden.....	73
1.3	Monitoring opzetten	75
2	Bovenlokale gebiedsgerichte werking.....	80
2.1	Geïntegreerde gebiedsontwikkeling	80
2.2	Rol van Vlaanderen en de lokale besturen in gebiedswerking.....	82
2.2.1	Rol van Vlaanderen	82
2.2.2	Rol van lokale besturen.....	82
3	Ruimtelijke werven van lokale besturen	84
	Begrippenlijst.....	85
	Referenties	92

Strategische visie

1. Ruimtelijke staat van Vlaanderen

Ruimte is een dynamisch gegeven dat doorheen de tijd evolueert. De ruimtelijke staat brengt die evoluties in kaart en geeft aan hoe ze zich verhouden tot de grote maatschappelijke uitdagingen en ruimtelijke beleidskeuzes uit het verleden. De huidige “ruimtelijke staat” van Vlaanderen toont vooral aan dat een aantal situaties moeten omgebogen worden.

Het Witboek BRV (2016) geeft een overzicht van de grote maatschappelijke uitdagingen: globalisering, demografie, mobiliteit, klimaat, energie, technologische innovatie, voedselproductie en biodiversiteit, en de nieuwe eisen die ze stellen aan de ruimte. Het is belangrijk dat het operationeel beleid flexibel kan inspelen op bijvoorbeeld technologische doorbraken of demografische schokken. Tegelijk is het nodig om randvoorwaarden te stellen zodat ontwikkeling meer actief bijdraagt aan het voorkomen en beheersen van gekende maatschappelijke risico's¹ zoals overstromingsschade of verkeersinfarcten. De VMM laat in haar MIRA Toekomstverkenning (2014) ook zien hoe de ruimtelijke organisatie zich kan aanpassen om Vlaanderen weerbaar te maken tegen belangrijke langdurige veranderingsprocessen.

Enkele begrippen verklaard

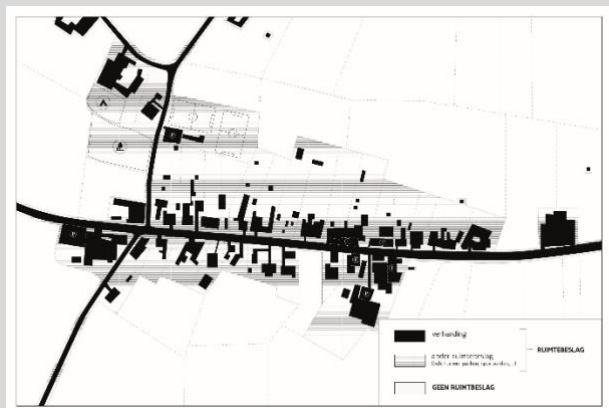
In de begrippenlijst, achteraan in deze strategische visie, zijn gebruikte begrippen vaktechnisch gedefinieerd. Voor een eenduidig begrip, worden hier enkele kernbegrippen belicht.

Ruimtebeslag

Het ruimtebeslag bestaat uit de ruimte, ingenomen door onze nederzettingen, dus door huisvesting, industriële en commerciële doeleinden, transportinfrastructuur, recreatieve doeleinden, serres etc. Parken en tuinen maken hier ook deel van uit.

Dit stemt overeen met de Europees gehanteerde definitie van 'settlement area'.

Naast bebouwing of verharding bevat het ruimtebeslag dus bijvoorbeeld ook tuinen bij woningen, buurtparken, voetbalvelden en dergelijke. Door combinatie van de best beschikbare geografische informatie toont het dynamisch landgebruiksmodel dat 33% van de oppervlakte van Vlaanderen uit ruimtebeslag bestaat. Het is belangrijk op te merken dat ook in de openruimte(bestemmingen) ruimtebeslag voorkomt.

¹ Steunpunt Ruimte (2015)

Verharding

Een deel van het ruimtebeslag bestaat uit verharding.

Verharding is de oppervlakte waarvan de aard en/of toestand van het bodemoppervlak gewijzigd is door het aanbrengen van artificiële, (semi-) ondoorlaatbare materialen waardoor essentiële ecosysteemfuncties van de bodem verloren gaan (woningen, wegen, andere constructies, ...). Verharding stemt overeen met de term 'bodemafdekking' zoals Vlaanderenbreed geïnventariseerd door AGIV. Er is 14% verharding in Vlaanderen.

Bestemming

Een bestemming is een door de overheid voorgenomen landgebruik op een grond. Een bestemming is voorzien in een goedgekeurd plan (bijvoorbeeld gewestplan, ruimtelijk uitvoeringsplan) via stedenbouwkundige voorschriften. Bestemmingscategorieën groeperen gelijkaardige bestemmingen. De ruimteboekhouding monitort de vastgestelde bestemmingen. De ruimtebegroting geeft kwantitatief inzicht in toekomstige wijzigingen in bestemming.

De gerealiseerde toestand op het terrein kan overeenstemmen met de bestemming, bijvoorbeeld een verkaveling in woongebied. Het huidige feitelijke gebruik of ruimtebeslag kan echter ook verschillen met de bestemming.

1 Evolutie van steden en dorpen en het ruimtebeslag

Steden zijn groeipolen

De bevolking groeit in Vlaanderen van 6,5 (2017) naar 7,5 miljoen mensen in 2060, en ook het aantal huishoudens blijft toenemen: + 8% in 2030 (ongeveer + 220 000 huishoudens) en + 20% in 2060 (ongeveer + 556 000 huishoudens) ten opzichte van 2017.²

De groei komt, in tegenstelling tot het verleden, steeds meer samen in en rond de grote steden door hun hogere natuurlijke aanwas en hun functie als migratiepoorten.³ De stedelijke bevolking telt steeds meer jongeren, ouderen en jonge migranten. Het ruimtelijk beleid heeft vanaf midden jaren negentig bijgedragen tot de aantrekkingskracht en opleving van de steden.

Een aantal andere ontwikkelingen vragen eveneens bijzondere aandacht. Gezinnen verdunnen steeds meer. Dit vraagt om aangepaste bewoning. De vraag naar het jaarlijks aantal bijkomende woongelegenheden zal de komende decennia gestaag dalen. De vraag naar andere types van woongelegenheden wordt belangrijker. De behoefte focust zich bijvoorbeeld op kleinere woningen (gezinsverdunding), zorgwoningen, woningen voor gezinnen met een laag inkomen of co-housing. Tegelijk stegen de aanmeldingen voor zorgwonen van 9 in 2009 naar 256 in 2015.

De steden zijn en blijven hefboomen voor economische groei en tewerkstelling. Ze vormen daarmee een bron van welvaart en welzijn voor heel Vlaanderen. Antwerpen, Gent en de Brusselse agglomeratie zijn internationaal zeer competitief. De verwachting is dat de toename van het aantal jobs in de maakindustrie vooral in stedelijke omgevingen plaatsvindt. Het aantal metropolitane functies waarover deze steden beschikken, vinden we normaal gezien in Europese steden die twee tot drie maal zoveel inwoners tellen.⁴

Een groot deel van de ondernemingen vandaag is verweven in het bebouwde weefsel. Kleine ondernemingen zijn veelal op perceelniveau verweven in het woonweefsel: in binnengebieden, geïntegreerd in een woonperceel, op een apart perceel tussen woningen, soms als een minibedrijventerrein, tussen woningen. Economische activiteiten worden echter meer en meer uit het (woon)weefsel verdrongen.

De aanhoudende concentratie van bevolking en economische activiteit in stedelijke centra en de sterke spreiding rondom de stad, zetten de leefbaarheid van de verstedelijkte regio's onder druk. Er is bijvoorbeeld sprake van toenemend verkeer, gezondheidsrisico's of hitteoverlast als gevolg van grote versteende oppervlaktes.

² Demografische vooruitzichten 2017-2070, Bevolking en huishoudens (2018), Federaal Planbureau en Algemene Directie Statistiek, Brussel. De prognoses tot 2030 geven vergelijkbare resultaten als de Vlaamse prognoses in: Vlaamse Overheid, Statistiek Vlaanderen (2018), Vlaamse gemeentelijke demografische vooruitzichten 2018-2035.

³ Coppens, T. et al (2014)

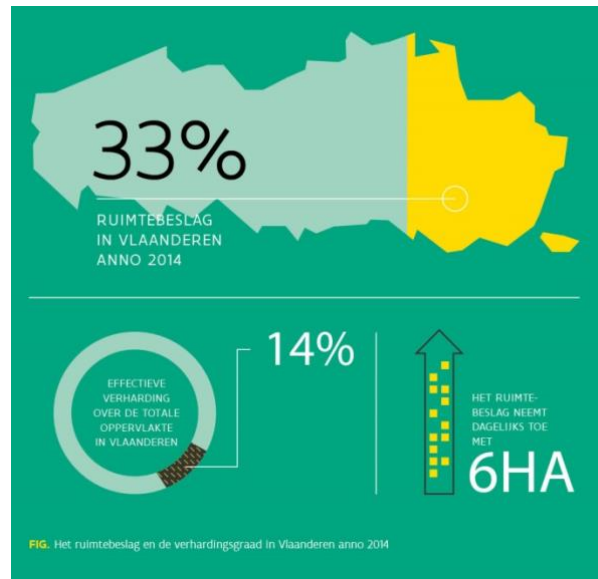
⁴ Meijers, E. (2013)

De toename van ruimtebeslag houdt aan

De bebouwde ruimte is sinds de start van de industriële revolutie sterk uitgebreid. Het ruimtebeslag in Vlaanderen bedraagt 32,6%⁵ (2013). 14% van de totale oppervlakte van Vlaanderen is effectief verhard.

Het ruimtebeslag neemt het laatste decennium dagelijks met gemiddeld 6 hectare toe.

Vlaanderen heeft een groot aanbod bestemde maar niet benutte ruimte voor harde functies zoals wonen of industrie. De voorraad onbebouwde percelen voor wonen⁶ bedroeg 42.000 hectare in 2014.

Grote delen van vooral de woonvoorraad zijn suboptimaal gelegen ten opzichte van de bestaande steden en dorpen - denk aan slecht gelegen woonuitbreidingsgebieden en woonlinten - waardoor initiatieven voor kernversterking ernstig bemoeilijkt worden. De bestemmingsvoorraad onbenutte bedrijventerreinen buiten de poorten⁷ bedroeg in 2014 ruim 10.000 hectare. Die voorraad is het gevolg van zowel ruimtevoorraden van bedrijven, scheefgroei tussen regionale vraag en aanbod, als (juridische) belemmeringen om terreinen te activeren.

Het bestaande ruimtebeslag heeft herontwikkelingskansen

Bestaande gebouwen worden meer en meer hergebruikt. Dat blijkt onder andere uit het stijgend aandeel renovatievergunningen ten opzichte van vergunningen voor nieuwbouw. Jaarlijks komt ongeveer 2% van het ruimtebeslag beschikbaar voor hergebruik door vele renovatie- en veranderingsinitiatieven van particulieren.

De ontwikkeling en toepassing van allerlei innovaties gaat steeds sneller terwijl ruimte een eerder vaststaand gegeven is. De technologische ontwikkeling is een driver achter de herontwikkeling van ruimtebeslag. Steden, dorpen, het mobiliteitsnetwerk en open ruimte worden door toepassing van innovaties anders en vaak ook efficiënter gebruikt. De regelgeving en cultuur ten aanzien van de

⁵ VITO, SADL, KULeuven en Vanden Broele Productions, Ruimtelijke Staat van Vlaanderen, deelrapport open ruimte, studie uitgevoerd in opdracht van Ruimte Vlaanderen, 2016

⁶ Ruimte Vlaanderen (2014)

⁷ Studiedienst Vlaamse Regering (2015) De totaliteit van 10.596 hectare onbenutte bestemde bedrijventerreinen bestaat uit: 1.639 ha leegstaande (maar bebouwd), 1.795 ha actief aanbod, 1.858 ha reservegrond van bedrijven, 378 ha reservegrond van ontwikkelaars, 522 ha in ontwikkeling, 4.404 ha tijdelijk niet-realiseerbaar (omwille van diverse redenen).

herontwikkeling van het ruimtebeslag heeft soms een vertragend effect op de toepassing van innovaties.

Grote delen van het (woon)patrimonium zijn verouderd en voldoen niet aan de huidige woonwensen of eisen op het vlak van energieverbruik. Het aandeel appartementen in het totale woningbestand is relatief beperkt in Vlaanderen ten opzichte van het Europees gemiddelde (23% versus 41%). Dit heeft gevolgen voor ons energieverbruik, aangezien appartementen algemeen energiezuiniger scoren. Een open bebouwing heeft per m² gemiddeld 20% meer energie nodig voor verwarming dan een gesloten bebouwing.⁸ De isolatiegraad van de woningen stijgt de laatste jaren, vooral door een stijging in dakisolatie, vloerisolatie en dubbele beglazing.

Onderzoek geeft aan dat ongeveer 134.000 hectare, oftewel bijna 10% van de oppervlakte van Vlaanderen een hoge hergebruikspotentie heeft⁹. Dit zijn voornamelijk havengebieden, bedrijventerreinen en woonwijken die tot 2050 kansen bieden voor herontwikkeling.

De trend naar intensiever ruimtegebruik is ingezet. De gemiddelde kavelgrootte is bijvoorbeeld in de periode 1997-2010 van 775m² naar 518m² geëvolueerd. De residentiele voetafdruk blijft hoog in vergelijking met andere Europese verstedelijkte regio's.¹⁰ Verkavelingen rond steden en dorpen hebben lage bevolkingsdichtheden. Herontwikkeling biedt dus mogelijkheden om het bestaande ruimtebeslag beter te benutten.

De sterk centraal georganiseerde energieproductie evolueert naar een nieuw evenwicht met meer kleinschalige hernieuwbare energie-installaties. De grens tussen producent en consument vervaagt omdat steeds meer mensen energie aanbieden op het netwerk. De variatie van landschappen bieden mogelijkheden voor verschillende vormen van lokale energieopwekking en het tot stand brengen van lokale energiekringlopen, nabijheid van energievragers bij restwarmte,¹¹ Dit biedt kansen voor innovatieve strategieën in het bestaande ruimtebeslag waar verschillende functies gecombineerd worden door reststromen van energie en grondstoffen opnieuw te benutten. Op die manier kan het ruimtebeslag beperkt worden.

Circulaire economie is in opmars en Vlaanderen neemt op dit vlak een koploperspositie in. Nieuwe combinaties van ruimtelijke activiteiten wensen nabij en/of verbonden te zijn om kringlopen te kunnen sluiten en (rest)grondstoffen opnieuw te gebruiken.

⁸ Renovatiepact. Eindverslag fase 1 (juni 2015)

⁹ TRITEL & AMRP (2012)

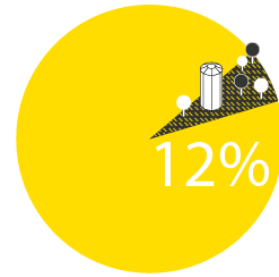
¹⁰ VITO (2014)

¹¹ AWB, et al (2013)

Economische dynamiek geeft kracht aan het landelijk gebied

Het landelijk gebied heeft een sterke dynamiek vanuit de professionele landbouw en een lokale economische dynamiek ter hoogte van kernen, bedrijventerreinen en kleinhandelslinten en op perifeer gelegen plaatsen langs invalswegen en in vrijstaande hoeves. De ondernemingsgraad is er met 12,7% bijzonder hoog.¹²

De stad is in het Vlaamse landelijke gebied nooit ver weg waardoor op de stad georiënteerd ondernemerschap ontstaat. Korteketenlandbouw, maar ook zelfstandige activiteiten (ICT, consultants, architecten, ...) zijn, hoewel nog beperkt, in opmars.¹³ Het functioneel gebruik van het landelijk gebied verbreedt onder meer met installaties voor hernieuwbare energie of niet-agrarische activiteiten zoals verpaarding en vertuining). Ruimtelijke druk op de open ruimte kan hiervan het gevolg zijn.

¹² Studiedienst van de Vlaamse Regering (2011)

¹³ KU Leuven & Antea Group (2013)

2 Evolutie van de open en onbebouwde ruimte

Open ruimte heeft toekomstwaarde

Vlaanderen beschikt over grote aaneengesloten openruimtegebieden. De belangrijkste daarvan zijn grote aaneengesloten natuurgebieden en grote aaneengesloten landbouwgebieden.

De landbouwsector is een belangrijke beheerder van open ruimtegebieden. Vlaanderen is één van de vruchtbaarste regio's ter wereld, en heeft een belangrijke rol in het voorzien van voedsel- en landbouwproductie.

Aaneengesloten landbouwgronden situeren zich vooral in het westelijke deel van Vlaanderen, de noordelijke Kempen en Haspengouw.¹⁴

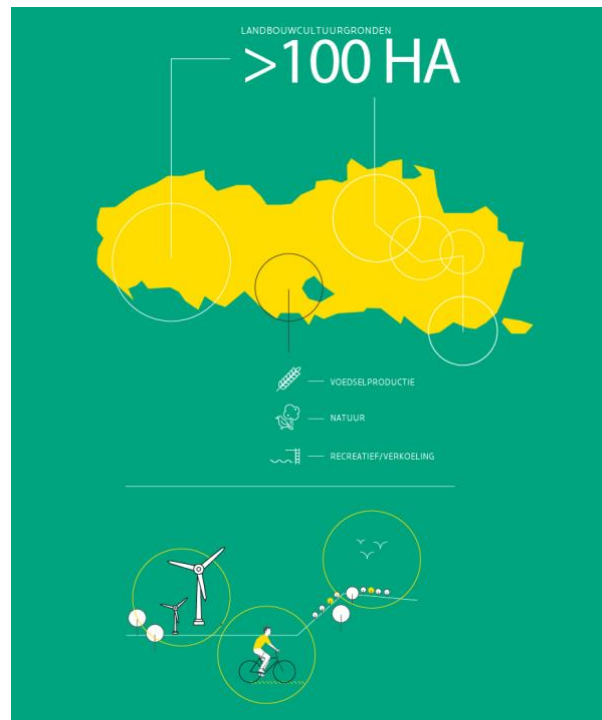
Naast de grootte van de landbouwgebieden zijn ook de intrinsieke kwaliteit van de bodem, de perceelstructuur en de bestemmingsbasis van het gebied belangrijke factoren voor het bepalen van de voor de voedselproductie strategisch belangrijke gebieden.

Ook kleine open ruimtes in gebieden met een meer verstedelijkt karakter kunnen een strategische rol spelen in de voedselproductie, bijvoorbeeld onder de vorm van kleinere, hoogproductieve landbouwzones waaronder de serre-complexen in het verstedelijkte kerngebied. Dit heeft geleid tot belangrijke agroclusters met een sterke economie dynamiek op vlak van logistiek, verwerking, handel en tewerkstelling.

De maatschappelijke vraag naar een nieuwe – meer intense – band tussen consument en producent stijgt. Vormen van stads(nabije)landbouw winnen aan (economisch) belang.

Robuuste open ruimtes zijn belangrijk voor de opvang van de gevolgen van klimaatverandering en voor de instandhouding van plant- en diersoorten (SBZ), omdat ze een voldoende grote leefruimte bieden. De kerngebieden voor biodiversiteit, (Natura 2000) en het Vlaams Ecologisch Netwerk (VEN), worden aangevuld met netwerken van groenblauwe aders (in de open ruimte het IVON of het Integraal Verwevings- en Ondersteunend Netwerk) die voor samenhangend en functioneel geheel zorgen dat de biodiversiteit herstelt en bijkomend ontwikkelt.

Het realiseren van Europese natuurdoelstellingen draagt in belangrijke mate bij tot de verbetering van de biodiversiteit. Voor een aantal natuurdoelen is ook een inzet nodig buiten de Speciale

¹⁴ KU Leuven & Antea Group (2013)

Beschermingszones (hierna SBZ genoemd), zoals voor boshabitats en voor de leefgebieden van bepaalde planten- of diersoorten.

Open ruimte is ook belangrijk voor de opvang, infiltratie en berging van water. Een veerkrachtig ruimtelijk systeem, ondersteund door een netwerk van groene verbindingen en waterlopen, pakt wateroverlast en watertekort in samenhang aan en garandeert het behoud, het herstel en de ontwikkeling van biodiversiteit.

Vele kleine open en onbebouwde ruimtes bieden ademruimte

Vlaanderen heeft veel kleine open en onbebouwde ruimtes, vooral in het centraal verstedelijkt deel. De kleinere open ruimtes nemen een belangrijke rol op voor biodiversiteit, waterberging en klimaatregulering binnen het groenblauw netwerk dat de ruimte dooradert. De ruimtes worden gebruikt voor voedselproductie, natuur en stedelijk-recreatieve doeleinden. De kleine open ruimtes zijn soms belangrijk voor de voedselproductie, zijn functioneel voor de opvang van regenwater of essentieel voor het voorkomen van overstromingen bij hevige regenval. Ze bieden ook verkoeling bij hitte in verstedelijkte omgevingen.

Open ruimte meer divers gebruikt

Grote delen van de open ruimte dienen een ruimer wordend pakket van maatschappelijke diensten als gevolg van vragen naar hernieuwbare energie, landschapsbeleving, recreatie en behoud van biodiversiteit.

Open ruimte wordt meer en meer gemeenschappelijk gebruikt voor landbouw, biodiversiteit, recreatie, waterbeheer, grondstof- en energiewinning binnen duurzame en soms innovatieve relaties. Via een gebiedsgerichte, geïntegreerde aanpak kunnen win-winsituaties ontstaan tussen verschillende ruimtegebruikers en ruimtevragers.

Verstedelijkingsdruk kan de omvang en kwaliteit van openruimtegebieden aantasten.

Fenomenen als 'vertuining' en 'verpaarding' van landbouwgronden zijn vooral voelbaar in de sterk verstedelijkte regio's in centraal Vlaanderen. De bevolking stelt gelijktijdig steeds hogere eisen aan de kwaliteit van de open ruimte, bijvoorbeeld als ademruimte, om tot rust te komen, om te recreëren enz.. Het 'tuincomplex' geeft vorm aan de groenblauwe dooradering door private tuinen op een goede manier in de richten en te beheren.¹⁵

Het aantal niet-agrarische activiteiten (tuinen, hobby-weides, niet-agrarische ondernemingen, ...) in het (bestemd) landbouwgebied neemt toe. Gemiddeld over Vlaanderen is 15% van het agrarisch bestemd gebied in gebruik door niet-landbouwactiviteiten. Niet-agrarische economische activiteiten vestigen zich vaak in leegstaande hoeses en verlaten landbouwgebouwen en hebben impact op het grondgebruik en de dynamiek in de open ruimte.

¹⁵ Dewaelheyns V., Bomans K. & Gulinck H. (2008), "Verspreiding, ruimtelijke associaties en morfologie van het tuincomplex in Vlaanderen"

3 Evoluties in de ruimtelijke samenhang

Vlaanderen is een onderdeel van de Europese ruimte

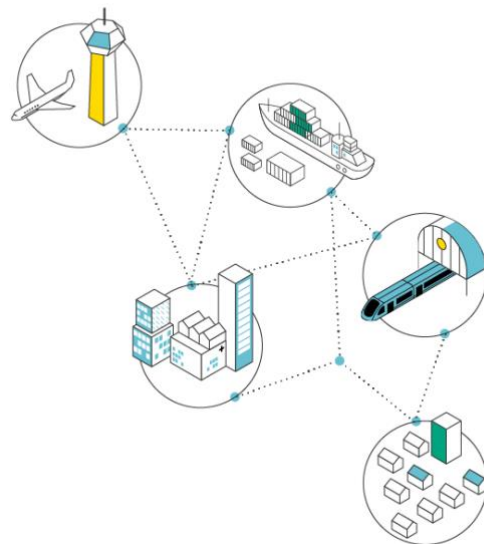
De samenhang binnen de Europese ruimte versterkt. Reistijden verkorten, grotere zones ontwikkelen zich tot socio-economisch functionele gehelen. Door onder andere investeringen in het HST-netwerk functioneert Vlaanderen meer en meer als onderdeel van de Noordwest-Europese delta.

De infrastructuur voor aardgas is zeer performant en sterk internationaal ingebed. Binnen de Europese aardgasbevoorrading neemt Vlaanderen een centrale positie in. De toegang tot verschillende brongebieden en de koppeling met aansluitende netwerken zorgen voor belangrijke doorvoerstromen.

Grote toegangspoorten en concentratiezones hangen samen

Vlaanderen beschikt over sterke internationale toegangspoorten (luchthavens waaronder Brussels Airport (Zaventem), HST-stations, zeehavens) en concentraties van bevolking, economische activiteit en internationale voorzieningen, die via een internationaal ingebed vervoersnetwerk verbonden zijn. De interactie tussen die plekken is sterk en de functionele samenhang groot.

Het centrale deel van Vlaanderen is grotendeels onderdeel van een samenhangende metropolitane arbeidsmarkt in centraal België, deels gekoppeld aan internationale instellingen. Ook landelijke en voorstedelijke gemeenten maken hier deel van uit. Deze arbeidsmarkt kent uitlopers richting Brugge en Oostende, Kortrijk-Rijsel en Hasselt-Genk-Maastricht.¹⁶

Economische activiteiten verbonden aan de havens zoeken steeds vaker ruimte in het achterland. Logistieke en transport- en distributieactiviteiten komen daar verspreid voor. Vlaanderen blijft omwille van haar ligging en dicht infrastructuurnetwerk een aantrekkelijke Europese regio voor logistieke activiteit. Bijgevolg groeit het goederenvervoer, maar vooral unimodaal, met name over de weg.

¹⁶ Van Meeteren (2013)

De technologische ontwikkeling (GPS, mobiele data, drones, ...) wijzigt het economisch functioneren en zorgt ervoor dat eerder vaste ruimtelijke concentraties zoals steden en poorten nieuwe verbindingen krijgen.

Het personen- en goederenvervoer zal sterk groeien. In de periode 2012-2030 zou in België het totaal aantal reizigerskilometers stijgen met 11% en het totaal aantal tonkilometers met 44%.¹⁷ Het aandeel van de auto in het totaal aantal reizigerskilometers zou dominant blijven met 82%. Het aandeel van de trein blijft constant. Het aandeel wegtransport in het totaal aantal tonkilometers zou dalen van 69% naar 66%, voornamelijk ten gunste van binnenvaart en trein. Congestie blijft een uitdaging als gevolg van de sterke toename van het totaal aantal voertuigkilometers. In 2030 zou de doorstromingsnelheid in de spits 24% lager zijn. De toepassing van strengere emissienormen vertaalt zich in een daling van de uitstoot van lokale pollutanten, zoals fijnstofdeeltjes (PM2.5) en stikstofoxides (NOx). De directe uitstoot van broeikasgassen zou stabiliseren.

Functionele gebieden bestaan

Vlaanderen heeft een diffuus verstedelijkingspatroon en kent een heel grote variatie van gebieden met een sterk stedelijk karakter tot gebieden met een vrij landelijk karakter.

Binnen die nevel ontstaan functionele gebieden, soms ook in gewestgrensoverschrijdende gebieden, waarin stadscentra samen met wijken en dorpskernen functioneren als één stad.¹⁸ De reistijd van 70-90 minuten die mensen gemiddeld per dag besteden aan verplaatsingen tussen hun woongelegenheid, werkplek en voorzieningen, is als constante richtinggevend voor de omvang van leefgebieden van mensen.

In het landelijk gebied maken mensen gebruik van werkplekken en regionale voorzieningen in verschillende steden en dorpen.

Woningmarkten functioneren, als gevolg van verhuiscriteria van gezinnen, in de meeste gevallen op een bovengemeentelijk schaalniveau. Bedrijven kennen een gelijkaardig regionaal verhuispatroon.

Stedelijke centra hangen niet alleen samen met hun rand, maar onderhouden economische, sociale en ecologische relaties met hun ruime omgeving, zelfs tot in het landelijk gebied.¹⁹

¹⁷ Daubresse et al. (2015)

¹⁸ OESO (2013) en SUM Research (2013)

¹⁹ ILVO & KU Leuven (2015)

4 Evolutie naar realisatiegerichte gebiedswerking

De ruimtelijke beleidsvoering verandert om een adequaat antwoord te kunnen blijven bieden op maatschappelijke vraagstukken. Ruimtelijke ontwikkeling wordt meer en meer een kwestie van bestaande ruimtes geschikt te maken voor voorziene bestemmingen of nieuwe noden in plaats van nederzettingen uit te breiden met extra ruimtebeslag. Het grote verschil tussen bestemde oppervlakte voor een functie en het effectieve ruimtegebruik, duidt erop dat het bestemmingsinstrument soms noodzakelijk maar vaak niet voldoende is om tot realisaties te komen. Procedureel ligt het vaak moeilijk om grote projecten in Vlaanderen te realiseren.

De aanpak om ruimtes te transformeren verbetert voortdurend, onder andere door de vereenvoudiging van regelgeving en procedures en de introductie van nieuwe stedenbouwkundige en landschapsconcepten.

Het ruimtelijk beleid is vaak afhankelijk van andere beleidsdomeinen, maatschappelijke tendensen, wetgeving, waardoor de startpositie eerder volgend is dan sturend. De sterke betrokkenheid van veel actoren en de vraag naar rechtszekerheid blijven echter een uitdaging om complexe transformaties te realiseren.

De gebiedsgerichte aanpak waarbij lokale maatschappelijke actoren van onderuit mee het ruimtelijk ontwikkelingsbeleid uittekenen, is in opmars. Projecten voor bijvoorbeeld ruilverkavelingen, SIGMA-plan, landinrichting of waterbeheer brengen partners samen. Ze vormen een drijvende kracht om heel verschillende kleinere ruimtelijke projecten af te stemmen en te realiseren. AGNAS-processen, bijvoorbeeld van de Kleine Nete en de Aa of van de Demervallei, doen eveneens dergelijke coördinatie. Ook de T.OP-projecten van Ruimte Vlaanderen aan de Kust, in Limburg en in de Noordrand zijn voorbeelden van gebiedsgerichte werking.

Duidelijkheid over het ruimtelijk programma (kwantitatief, kwalitatief) bij de aanvang van zo'n gebiedsgerichte projecten blijkt bepalend voor de slaagkans ervan. Experimenten bevorderen belangrijke innovaties op het vlak van samenwerking en het vinden van nieuwe oplossingen.²⁰ Deze positieve evolutie draagt niet alleen bij tot het realiseren van draagvlak, maar maakt het ook mogelijk om vanuit ruimtelijk functioneel oogpunt samenhangende visies te formuleren.²¹

²⁰ Boelens, L. et al (2015)

²¹ Böhme, K en Zillmer, S. (2015)

5 Evolutie naar verdergaande impact van het internationaal beleid

Europa is niet bevoegd voor ruimtelijke ordening, maar veel sectorale doelstellingen en richtlijnen die op Europees of mondiaal niveau vastgesteld worden, hebben belangrijke gevolgen voor de Vlaamse ruimte of de beleidsvrijheid van het Vlaams ruimtelijk beleid.

Voor sommige richtlijnen is de ruimtelijke link heel direct. De vogel- en habitatrichtlijn beschermen bepaalde waardevolle biotopen of soorten, de Seveso richtlijn stelt eisen aan de inplanting van of ontwikkeling rond bepaalde risicovolle bedrijven, de richtlijn Omgevingslawaai eist maatregelen rond geluidsbronnen van grote luchthavens, grote spoorweg- en wegverkeersinfrastructuur om de mogelijke geluidshinder te beperken, de Overstromingsrichtlijn eist de opmaak van overstromingsrisicobeheerplannen met bijzondere aandacht voor ruimtelijke ordening en grondgebruik, de kaderrichtlijn Water stelt de watervoorraden en de waterkwaliteit in Europa veilig en wil de gevolgen van overstromingen en perioden van droogte afzwakken, enz.

Andere richtlijnen stellen eisen aan het ruimtelijk instrumentarium. Zo stelt de m.e.r.- richtlijn eisen aan de consultatieprocedure van ruimtelijke plannen en aan het onderzoek van de milieueffecten van ruimtelijke plannen, onder meer aan de consultatieprocedure over de gevoerde milieueffectenbeoordeling. De Verordening Kostenreductie Infrastructuur Breedband stelt een maximumtermijn voor vergunningverlening. Recent zet de Commissie veel sterker in op het optimaliseren van bestaande richtlijnen en verordeningen dan op het creëren van nieuw afdwingbaar beleid.

Vlaanderen heeft samen met 174 landen op 22 april 2016 het Klimaatakkoord van Parijs ondertekend en erkent hiermee de noodzaak om de globale temperatuurstijging te beperken tot ver onder 2°C ten opzichte van het pre-industriële niveau, en om inspanningen te doen om de stijging te beperken tot 1,5°C ten opzichte van het pre-industriële niveau.

De klimaatdoelen en andere Europees vastgelegde doelstellingen kunnen enkel worden behaald als de ruimtelijke ordening de juiste condities schept. Zo kunnen de doelstellingen voor duurzame energie, goede luchtkwaliteit, een efficiënt gebruik van hulpbronnen, een CO₂ arme economie, groene infrastructuur, energie-efficiëntie van gebouwen of verminderd landgebruik enkel gerealiseerd worden als dit gestimuleerd wordt. Dit kan bijvoorbeeld door het vrijwaren van ruimte, het ontwikkelen van innovatieve inrichtingsprincipes of het goed lokaliseren van woon- en werklocaties.

Het efficiënt gebruik van hulpbronnen is een initiatief in het kader van de Europa 2020-strategie. Het duurzaam gebruik van ruimte, als een hulpbron, is een onderdeel van het stappenplan. Het veronderstelt dat lidstaten hun bijkomend ruimtebeslag en verharding zoveel mogelijk beperken.

De Commissievoorstellen voor het Cohesiefonds en het Europees Regionaal Ontwikkelingsfonds (ERDF) stippen groene infrastructuur specifiek aan als één van de investeringsprioriteiten. Groene infrastructuur moet bijdragen aan het regionaal beleid en de duurzame groei in Europa door slimme (regionale) specialisatie. Een bijzondere opdracht voor de planning en organisatie van groene infrastructuur ligt bij het regionaal ruimtelijk beleid.

Het Trans-Europees Netwerk voor Transport (TEN-T) en een geïnterconnecteerd Europees energienetwerk moeten eveneens voor een grotere Europese verbondenheid zorgen. Het TEN-T

bestaat uit een kernnetwerk dat in 2030 gerealiseerd zou moeten zijn en een uitgebreid netwerk met streefdatum 2050. In 2050 moeten vrijwel alle Europeanen het uitgebreid netwerk op een aanvaardbare tijd kunnen bereiken. Ruimtelijke condities moeten dit mee ondersteunen.

Sinds enkele jaren is het nastreven van territoriale cohesie ook expliciet een Europese doelstelling. De Territoriale Agenda 2020 vertaalt deze doelstelling als: iedereen in Europa, waar hij of zij ook woont of werkt, zou moeten kunnen profiteren van de eengemaakte Europese markt. Tegelijkertijd wordt territoriale cohesie uitgelegd als het doel om een veel sterker gebiedsgericht beleid te voeren, gericht op het oplossen van gebiedsspecifieke knelpunten en het optimaal gebruik maken van kansen.

Deze nadruk op geïntegreerde (sectoroverschrijdende) gebiedsontwikkeling komt duidelijk terug in veel Europees (subsidie)beleid: het cohesiebeleid met zijn aandacht voor grensgebieden, macroregio's, steden en slimme regionale specialisatie, het Europese plattelandsbeleid met haar focus op participatieve plattelandsontwikkeling, de Europese Agenda Stad die streeft naar consistentere Europees beleid met een grote impact op steden.

Andere Europese beleidstendensen die in lijn liggen met het territoriale cohesieprincipe zijn een sterkere feitelijke onderbouwing van beleidskeuzen bijvoorbeeld door gebruik van toekomstgerichte contextscenario's, een betere kennis van de lokale en ruimtelijke impact van nieuw of herzien sectorbeleid met behulp van ruimtelijke effectanalyses en een versterkte participatieve aanpak om draagvlak voor beleid onder burgers te vergroten.

Het ruimtelijk beleid houdt rekening met de internationale doelstellingen en verplichtingen die een ruimtelijke inbedding behoeven.

1. Perspectief voor de toekomst: strategische doelstellingen en ruimtelijke ontwikkelingsprincipes

1 Strategische doelstellingen

Het perspectief voor de toekomst schetst het beeld naar welk Vlaanderen de Vlaamse overheid, samen met alle bij de ruimtelijke ontwikkeling betrokken partners, zowel besturen, middenveld als burgers, maatschappelijk en ruimtelijk wil evolueren. Het ruimtelijk beleid maakt keuzes om een duurzame ontwikkeling van de ruimte mogelijk te maken. De economische, sociale en ecologische invalshoek komen hierbij gelijktijdig en evenwichtig aan bod. Ruimtelijk betekent dit inzetten op een evenwichtige ontwikkeling om (1) de mensenmaat in de ruimte te koesteren, (2) de veerkracht van de ruimte te verhogen en (3) de metropolitane allure te versterken. Vlaanderen blijft zo een innovatieve regio van wereldformaat waar mensen zich thuis voelen en elkaar ontmoeten. In 2050 is het ook een veerkrachtige ruimte die maatschappelijke ontwikkeling mogelijk maakt, zelfs getet op de mondiale grilligheden (klimaatverandering, energie- en voedselvoorraden, demografie, globalisering) waar het Vlaams beleid weinig vat op heeft.

1.1 Terugdringen van het bijkomend ruimtebeslag

We hebben in Vlaanderen sinds de start van de industriële revolutie heel wat ruimte in beslag genomen voor nieuwe woonegelegenheden, werkplekken, voorzieningen en infrastructuren. Samen nemen de Vlamingen (cijfers 2013) 32,6% van de ruimte in beslag. Bij ongewijzigd beleid en aan het huidige tempo van 6 hectare ruimte-inname per dag zal het ruimtebeslag tot een ongewenst niveau

verder blijven toenemen. Tegelijk bieden vandaag heel wat onderbenutte of verouderde delen van ons ruimtebeslag mogelijkheden voor bijkomende woongelegenheden, werkplekken of voorzieningen.

Het ruimtelijk beleid staat voor de uitdaging een ommekeer te realiseren. Het doel is harde ruimtefuncties zo veel mogelijk een plaats te geven binnen het bestaand ruimtebeslag, voor zover dat goed gelegen is, bekeken vanuit het voorzieningenniveau en de (toekomstige) knooppuntwaarde, (beide al dan niet in min of meerdere mate aanwezig) op het relevante schaalniveau. Het rendement van de ingenomen ruimte moet toenemen en de druk op de open ruimte moet de komende decennia aanmerkelijk dalen. Bijkomend ruimtebeslag moet vermeden worden. Bestaand slecht gelegen ruimtebeslag kan opnieuw een onbebouwde invulling krijgen desgevallend gekoppeld aan een herlokalisatie. Het beleid zet in op de ontwikkeling van een meer robuuste ruimtelijke organisatie door bewuste keuzes te maken over locaties voor het verhogen van het rendement en wegnemen van ruimtebeslag.

Het verhogen van het ruimtelijk rendement in het bestaand ruimtebeslag moet aantrekkelijker worden ten opzichte van ruimtelijk uitbreiden. Het versnellen van rendementsverhoging vergt enerzijds snellere procedures, eenvoudigere regelgeving en betere instrumenten ten aanzien van de bebouwde ruimte enerzijds en anderzijds een meer restrictief en ontmoedigend optreden ten aanzien van ontwikkelingen in de niet-ingenomen ruimte.

Strategische doelstelling 1: Verminderen van het bijkomend ruimtebeslag

Het bijkomend gemiddeld dagelijks ruimtebeslag is tegen 2040 teruggedrongen tot 0 hectare. Het verhogen van het ruimtelijk rendement in het bestaand ruimtebeslag is aantrekkelijker dan ruimtelijk uitbreiden.

1.2 Transformeren vanuit maatschappelijke ambitie

Ruimtelijke ontwikkeling moet bijdragen tot de realisatie van maatschappelijke ambities. Technologische en sociale innovaties worden ingezet om ruimtelijke doelstellingen mee te realiseren. De kansen worden regelmatig geïnventariseerd en vinden doorgang in het operationeel beleid. De Vlaamse Regering geeft in de Visie 2050 aan dat Vlaanderen die ambities realiseert via een nieuwe economie, voor een inclusieve samenleving en binnen de ecologische grenzen van de planeet, en dit via vijf pijlers:

- **Vlaanderen is in 2050 sterk ingebed in de Europese stedelijk-economische ruimte en energienetwerken zodat het internationaal concurrentieel blijft**

De ruimtelijke ruggengraat beschrijft het geheel van internationale knooppunten en verbindingen, en de concentraties van menselijk kapitaal, economische activiteiten, internationale instellingen en metropolitane voorzieningen die eraan gekoppeld zijn. Logistiek is duurzaam, multimodaal uitgebouwd en maakt zo efficiënt mogelijk gebruik van de ruimte. Investerings in kennisgedreven, innovatieve productie en circulaire economie krijgen een goede plek.

Een proactief en toekomstgericht aanbodbeheer op bovenlokaal niveau geeft ondernemers vlot vestigingsmogelijkheden binnen een ruim gamma werklocaties gaande van verweven locaties tot functionele bedrijventerreinen. Het Vlaams ruimtelijk beleid streeft ernaar de internationale bereikbaarheid van de internationale logistieke knooppunten en de genoemde concentraties op een hoog peil te houden in Europees vergelijkend perspectief. Verder zal het een belangrijke inspanning leveren om de bestaande concentraties te versterken. Vlaanderen is sterk ingebed in het Europees energienetwerk als doorvoerland en als producent van hernieuwbare energie.

Strategische doelstelling 2: Europees stedelijk-economische ruimte en energienetwerken

Het versterken van de ruimtelijke ruggengraat gebeurt door bijkomende woongelegenheden en ruimte voor ondernemerschap te ontwikkelen rond aan te duiden strategische collectieve vervoersknopen binnen de ruggengraat. De woondichtheid op bewandelbare afstand rond het geheel van strategische collectieve vervoersknopen binnen de ruimtelijke ruggengraat neemt tegen 2050 met 50% toe ten opzichte van 2015. Tegelijk zal het bedrijfsoppervlak op deze locaties jaarlijks stijgen door werk te maken van gemengde ontwikkeling. Vooral locaties met een hoge knooppuntwaarde zijn dé plaats om zo veel mogelijk bijkomende economische activiteiten op te vangen. Een proactief en toekomstgericht aanbodbeheer geeft ondernemers vlot vestigingsmogelijkheden binnen een ruim gamma werklocaties gaande van verweven locaties tot functionele bedrijventerreinen. Hernieuwbare energie krijgt met de invoering van de bestemmingsneutraliteit voldoende (verweven) ruimte om een volledige transitie naar hernieuwbare energie tegen 2050 te realiseren door enerzijds een toename van de productie van hernieuwbare energie en anderzijds door het verhogen van de verbondenheid in het Europees energienetwerk.

- **De ruimte biedt in 2050 een palet van leefomgevingen in sterke steden en dorpen zodat iedereen goed kan leven**

Het Vlaams ruimtelijk beleid zal delen van de bebouwde ruimte, die goed gelegen maar vandaag nog onderbenut of verouderd zijn, omtoveren tot gemengde kernen met nieuwe woongelegenheden en innovatieve woonvormen die nodig zijn als gevolg van demografische veranderingen. Het geheel van steden en dorpen blijft een gevarieerd palet van interessante woon- en leefomgevingen bieden. Stadswijken en dorpskernen kennen een hoge levenskwaliteit met een voldoende hoog voorzieningenniveau, zodat mensen steeds meer tevreden zijn over hun woonomgeving. Buurten zijn inclusief ingericht zodat iedereen, ongeacht zijn financiële of fysieke toestand de ruimte kan gebruiken en participeren in de samenleving. Welzijns- en zorgvoorzieningen hebben de nodige ruimte om in voldoende capaciteit te voorzien.

Het publieke domein is in 2050 duurzaam, innovatief en op mensenmaat ingericht door hiervoor technologische ontwikkelingen (mobiliteit, bouw, ...) in te zetten. Het Vlaams ruimtelijk beleid ondersteunt de ontwikkeling van een energiepositief bebouwd patrimonium en faciliteert de inzet van energieoverschotten van de ene functie naar een andere. Groen en natuur zijn volop aanwezig in de bebouwde omgeving en de verharding is beperkt. Schade door overstromingen is teruggedrongen en de temperatuur is tijdens de zomermaanden gemilderd. Verplaatsingen zoals vandaag te voet of met de fiets in de stad of het dorp zijn vanzelfsprekend, waardoor het welzijn en de gezondheid van kinderen en volwassenen gewaarborgd zijn.

Strategische doelstelling 3: Palet van leefomgevingen

Ruimtelijke ontwikkelingsprojecten realiseren een goede inrichting vanuit de kernkwaliteiten voor ruimtelijke ontwikkeling:

- 1. Gedeeld en meervoudig gebruik: De inrichting van de ruimte is geschikt voor meerdere gebruikers tegelijk hetzij op verschillende momenten. Dit gebeurt door zoveel mogelijk in te spelen op de noden van medegebruikers zonder de noden van de hoofdgebruiker aan te tasten. Inrichting draagt bij aan gedeeld en meervoudig gebruik door toepassing van de ruimtelijke principes die ingaan op aspecten zoals verweving, medegebruik en gebruik door meerdere doelgroepen. De inrichting is evenzeer adaptief voor toekomstige gebruikers.*
- 2. Robuustheid en aanpasbaarheid: De inrichting van de ruimte is flexibel inzetbaar of eenvoudig aanpasbaar voor tijdelijke of veranderende maatschappelijke noden. Inrichting draagt bij aan robuustheid en aanpasbaarheid door de toepassing van de ruimtelijke principes die ingaan op aspecten zoals structuurversterking, hergebruik, tijdelijk en omkeerbaar ruimtegebruik.*
- 3. Herkenbaarheid, leesbaarheid en visuele aantrekkelijkheid van de omgeving: De inrichting van de ruimte is aangepast aan haar omgeving door in stedenbouwkundig en landschapsontwerp te voorzien. Het ontwerp draagt bij aan het gebruik van proportionele volumes, gepaste materialen en het voorzien in groen, uitzichten en een goede overgang tussen publieke en private ruimte. Inrichting draagt bij aan de herkenbaarheid en leesbaarheid van de omgeving door de toepassing van de ruimtelijke principes die ingaan op aspecten zoals maatwerk en identiteit, draagkracht en proportionaliteit.*
- 4. Waardering van erfgoed en de karakteristieken van het landschap: De inrichting van de ruimte gebeurt met respect voor het onroerend erfgoed en de karakteristieken van het landschap en zet in op een sterke identiteit door voort te bouwen op cultuurhistorische waarden. Inrichting draagt bij aan de waardering van erfgoed en de karakteristieken van het landschap door de toepassing van de ruimtelijke principes die ingaan op aspecten zoals (historische) gebiedskenmerken en beleving.*
- 5. Biodiversiteit, ecologische samenhang en bodemkwaliteit: De inrichting van de ruimte versterkt de ecologische samenhang en biodiversiteit en tast de kwaliteit van de bodem niet aan. De inrichting van de ruimte draagt bij tot de versterking van het groen-blauw netwerk. Inrichting draagt bij aan biodiversiteit en bodemkwaliteit door de toepassing van de ruimtelijke principes die ingaan op aspecten zoals multifunctionaliteit, draagkracht en het ecologisch functioneren.*
- 6. Klimaatbestendigheid: De inrichting van de ruimte vermindert de specifieke klimaatgevoeligheden (hittestress, overstromingsrisico, ...) van de plek (adaptatie). Inrichting draagt bij aan klimaatbestendigheid van de ruimte door toepassing van de ruimtelijke principes die ingaan op aspecten zoals multifunctionaliteit, verhardingsbeperking en veerkrachtig inrichten.*
- 7. Energetische aspecten: De inrichting van de ruimte kiest voor bouwvormen, zonoriëntaties en materiaalkeuzes die voor minder energieverbruik zorgen. Inrichting draagt bij aan energiezuinigheid door de toepassing van de ruimtelijke principes die ingaan op aspecten zoals energieneutraal bouwen en leven. De inrichting van de ruimte gaat uit van de realisatie van de klimaatdoelstellingen en optimaliseert de productie, de opslag en de distributie van hernieuwbare energie.*
- 8. Gezondheid: De inrichting van de ruimte beperkt gezondheidsrisico's door in het ontwerp blootstelling aan lucht- en geluidhinder te vermijden en de beweeg- en spelvriendelijkheid te*

bevorderen. Inrichting draagt bij aan gezondheid door de toepassing van de ruimtelijke principes die ingaan op aspecten zoals veiligheid en mogelijkheid tot bewegen en spelen.

9. *Inclusief samenleven: De inrichting van de ruimte geeft alle groepen in de samenleving toegang tot groen, publieke ruimte en basisvoorzieningen. Inrichting draagt bij aan inclusief samenleven door de toepassing van de ruimtelijke principes die ingaan op aspecten zoals toegankelijkheid en doelgroep-geschiktheid.*

10. *Economische vitaliteit: De inrichting van de ruimte laat binnen en buiten gebouwen mogelijkheden voor ondernemerschap en voorziet in een toegankelijkheid voor het economisch functioneren. Inrichting draagt bij aan economische vitaliteit door de toepassing van de ruimtelijke principes die ingaan op aspecten zoals ontwikkelingsmogelijkheden voor economische sectoren.*

- **Vlaanderen heeft in 2050 meer woon- en werkplekken nabij collectieve vervoersknopen of fietsinfrastructuur en concentraties van voorzieningen, zodat mensen hun dagdagelijkse verplaatsingen kunnen organiseren**

Het streefdoel is dat in 2050 meer mensen te voet of met de fiets of in de toekomst eventueel andere duurzame vervoersmodi naar hun werk of school kunnen gaan en basisvoorzieningen vinden in hun directe leefomgeving. Basisbereikbaarheid en het bereiken van belangrijke maatschappelijke functies zijn gegarandeerd. Door nieuwe woon- en werkplekken en voorzieningen te enten op duurzame verplaatsingen, kunnen meer mensen kiezen tussen zoveel mogelijk verplaatsingsmodi, zoals de wagen, de fiets of het collectief vervoer. De ruimtelijke organisatie draagt zo bij tot mobiliteitsbeheersing en energiezuinigheid.

Strategische doelstelling 4: Wonen en werken nabij huidige en toekomstige collectieve vervoersknopen en voorzieningen

De woondichtheid en het bedrijfsvloeroppervlak zullen op het geheel van plaatsen met een (zeer) goede knooppuntwaarde en een (zeer) goed voorzieningenniveau (beide al dan niet in min of meerdere mate aanwezig) tegen 2050 met minstens 30% zijn gestegen ten opzichte van 2015. Dit gebeurt op maat van elk knooppunt. Er wordt naar gestreefd om tegen 2050 geen substantieel aantal bijkomende woongelegenheden en werkplekken meer te realiseren op te lange verplaatsingstijd van een collectieve vervoersknoop of groep voorzieningen, tenzij dit om duidelijke ruimtelijk rendementsoverwegingen aangewezen is.

- **Vlaanderen heeft in 2050 een robuuste open ruimte om voedselproductie en biodiversiteit een zekere toekomst te bieden**

Vlaanderen beschikt in 2050 over een robuuste en waar mogelijk multifunctioneel ingerichte open ruimte. De strategische openruimtevoorraden zijn bewaard. De ruimte biedt zo noodzakelijke maatschappelijke diensten zoals voedsel, (drink)water, klimaatregulering, schone lucht, biodiversiteit, energie, zachte recreatie, grondstoffen en landschapsbeleving. Door in te zetten op herontwikkeling van bestaande wijken en dorpen, is de druk op de open ruimte verdwenen. Het ritme van verharding is stelselmatig teruggebracht en de versnippering is actief teruggedrongen. Het landelijk gebied

kenmerkt zich door grote aaneengesloten open ruimten waarin een netwerk van sterke dorpskernen functioneert als drager voor voorzieningen en ondernemerschap. Essentiële openruimtefuncties hebben toekomstperspectief. Er is duidelijkheid voor de gedifferentieerde bebouwingmogelijkheden en ontwikkelingsmogelijkheden voor niet-agrarische functies in de gebieden van de agrarische structuur.

Strategische doelstelling 5: Robuuste open ruimte

De verhardingsgraad in de bestemmingen landbouw, natuur en bos is tegen 2050 minstens met 1/5 teruggedrongen ten opzichte van 2015. De totale bestemde oppervlakte voor de open ruimte bestemmingen zal in 2050 ca. 72,5% van de oppervlakte van Vlaanderen bedragen. Daarnaast wordt een beleid gevoerd zodat het aandeel landbouwgebied dat niet door de professionele landbouw wordt gebruikt in 2050 is afgenomen ten opzichte van 2015, en zodat in 2050 in de Speciale Beschermingszones alle maatregelen zijn genomen en ingrepen zijn uitgevoerd zodat de gunstige staat van instandhouding is bereikt en waarbij rekening is gehouden met socio-economische factoren.

Er geldt een strikt kader voor het hergebruik van voormalige landbouwbedrijfsgebouwen of andere bestaande zonevreemde bebouwing en voor nieuwe zonevreemde ontwikkelingen in de open ruimte.

- **De ruimte heeft in 2050 een fijnmazig netwerk van groenblauwe aders dwars doorheen de open en bebouwde ruimte, zodat de ruimte klimaatbestendig en meer leefbaar is**

Stad en landelijk gebied functioneren in symbiose. Het fijnmazig groenblauwe netwerk van waterlopen en natuurlijke structuren doorheen open en verstedelijkte ruimte is multifunctioneel ingericht met het oog op waterbeheer, voedselproductie, biodiversiteit, gezond water, zuivere lucht, landschapsbeleving en recreatie. Het landelijk gebied geeft een meerwaarde aan de steden, bijvoorbeeld door in de nabijheid voedsel of stadsgroen te produceren. De stad geeft op haar beurt een meerwaarde aan het landelijk gebied bijvoorbeeld door voorzieningen te dragen. *Een doordachte ontharding in de stad zorgt voor een betere waterinfiltratie en het voorkomen van riooloverstromingen bij hevige regenval.* Het winnen van hernieuwbare energie is bestemmingsneutraal en kan dus binnen elke bestemmingscategorie gebeuren en heeft voldoende en adequaat plaatsgevonden in de ruimte.

Strategische doelstelling 6: Netwerk van groenblauwe aders

Na het in kaart brengen van het te realiseren fijnmazig netwerk van groenblauwe aders, is dit netwerk tegen 2050 maximaal ingericht. Dit betekent een substantiële vermeerdering van het aandeel wateroppervlakte en groen in open ruimte en steden en dorpen ten opzichte van 2015. De verhardingsgraad binnen de bestemmingen gedomineerd door ruimtebeslag is tegen 2050 gestabiliseerd en bij voorkeur teruggedrongen ten opzichte van 2015. De verharding neemt na 2050 niet meer toe.

1.3 Geïntegreerde gebiedsontwikkeling als motor voor samenwerking

De vernieuwde ruimte maken we samen. Belangrijke maatschappelijke en ruimtelijke uitdagingen zoals regionale woonmarkten, pendel- en mobiliteitsstromen, verhuisbewegingen van bedrijven of groenblauwe netwerken hebben een bovenlokale dimensie en vragen een samenhangende benadering in ruimtelijke programma's.

Het Vlaams ruimtelijk beleid zet daarom in op geïntegreerde gebiedsontwikkeling als gangbare werkpraktijk. Dit moet de kwaliteiten van de Vlaamse ruimte beter bewaren. Geïntegreerde gebiedsontwikkeling is een dynamisch proces van visievorming, programmering, uitvoering, realisatie en evaluatie in gebieden. Het doel is vanuit een gemeenschappelijke visie en doelstellingen projecten van verschillende overheden, maatschappelijke partners, ondernemers en burgers af te stemmen en te realiseren.

Geïntegreerde gebiedsontwikkeling streeft naar een realisatiegerichte samenwerkingspraktijk, die toelaat dat projecten en acties van individuele partijen elkaar versterken. Het maakt ook werk van een sterke lokale verankering en sterkere betrokkenheid van het lokale middenveld en burgers om zo meer maatwerk te bieden. Het ruimtelijk beleid scheidt de juiste voorwaarden, ondersteunen gebiedsontwikkeling en treden soms op als projectregisseur of projectrealisator voor een beperkt aantal vanuit een ruimere geografische scope gedefinieerde projecten.

2 Ruimtelijke ontwikkelingsprincipes

De ruimtelijke ontwikkelingsprincipes vormen de basis om ruimtevragen een duurzame plaats te geven. De motivatie van ruimtelijke keuzes gebeurt door de set principes als geheel evenwichtig en in onderling verband toe te passen. Kwalitatief maatwerk vereist een transparante motivatie over hoe met elk van de principes is omgegaan in het keuzeprocess. Het is dus niet de bedoeling om op basis van één enkel principe ontwikkelingsalternatieven uit te sluiten. De principes zijn bepalend voor het eigen ruimtelijk handelen van de Vlaamse overheid en het vertrekpunt voor het (Vlaams) ruimtelijk beleid om haar partners tegemoet te treden en vernieuwing te promoten. De beleidskaders concretiseren dit in functie van de operationele toepasbaarheid ervan.

2.1 Meer doen met minder ruimte

2.1.1 Ruimtelijk rendement verhogen

A. Het huidige ruimtebeslag beter gebruiken

Ruimtelijk rendement is de mate waarin het ruimtebeslag gebruikt wordt voor maatschappelijke doeleinden. Het genereren van hoger ruimtelijk rendement gebeurt door meer activiteiten op eenzelfde oppervlakte te organiseren zonder afbreuk te doen aan de leefkwaliteit, en dit op de best

gelegen plaatsen. De ontwikkeling van woonegelegenheden, werkplekken, voorzieningen en infrastructuur gebeurt door bestaande bebouwde ruimtes te transformeren en zo weinig mogelijk door open en onbebouwde ruimte in te nemen.

Het verhogen van het ruimtelijk rendement is de basis voor een veranderingstraject waarbij de noodzaak tot ruimtelijk uitbreiden – en dus de structurele druk op de open ruimte – geleidelijk zal verminderen en uiteindelijk zal verdwijnen.

Ruimtelijke ontwikkeling richt zich op een gebieds-specifiek ruimtelijk rendement in zowel het bestaande ruimtebeslag als in de nog te bebouwen delen van het goedgelegen huidige of toekomstige juridisch aanbod.

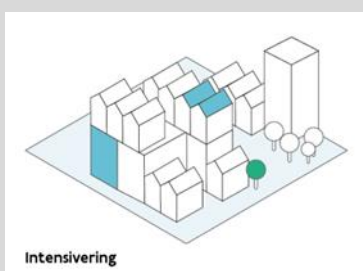
Het actief inzetten van (technologische) innovaties biedt veel mogelijkheden om het ruimtebeslag beter te gebruiken en het ruimtelijk rendement te verhogen. Technologische evoluties moeten inspireren tot innovatieve vormen van (ondergrondse en 3D) stadsplanning. Kwaliteitsvolle hoogbouw is op goed gelegen locaties een te overwegen ontwikkelingsoptie om verharding te beperken en druk op de open ruimte weg te nemen.

Op alle niveaus moet het ruimtelijk beleid op bepaalde goed gelegen locaties durven kiezen voor hoogbouw om zo de druk op de open ruimte weg te nemen. Het beter benutten van het bestaand ondergronds ruimtegebruik en het beleidsmatig verkennen van nieuwe ondergrondse potenties, met respect voor de bestaande bodemfuncties en met oog voor het versterken van de relatie tussen bovengrond en ondergrond, vormen een specifiek aandachtspunt. Het verhogen van ruimtelijk rendement creëert maatschappelijke winsten. Slapend kapitaal in het patrimonium wordt geherwaardeerd. Kosten worden bespaard op infrastructuur en nutsvoorzieningen. Door vergrote gebruikintensiteit zullen (publieke en private) voorzieningen meer renderen. De open ruimte kan zodoende ook meer gevrijwaard blijven.

Ruimtelijke principes

Ruimtelijk rendement verhogen in het huidig ruimtebeslag met een zorgvuldig ruimtegebruik

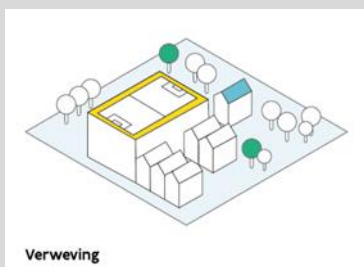
Nieuwe ruimte-behoevende maatschappelijke ontwikkelingen krijgen zoveel mogelijk een plaats binnen het huidige ruimtebeslag. Het verhogen van het ruimtelijk rendement resulteert in een efficiënter of hernieuwd gebruik van al ingenomen ruimte. Ruimtelijke projecten voorzien in een verhoging van het ruimtelijk rendement door een geschikte, elkaar versterkende, combinatie van intensivering, verweving (inclusief gemeenschappelijk gebruik), hergebruik en tijdelijk ruimtegebruik.

▪ Intensivering

Intensivering is het verhogen van het aantal activiteiten binnen dezelfde oppervlakte. Ruimtelijke ingrepen zoals verdichten, stapelen, ondergronds bouwen en collectieve woon- en werkvormen kunnen intensivering bevorderen. Interne reorganisatie, zoals ondergronds of op het dak parkeren of het

efficiënter benutten van bestaande percelen of gebouwen, is een vorm van intensivering.

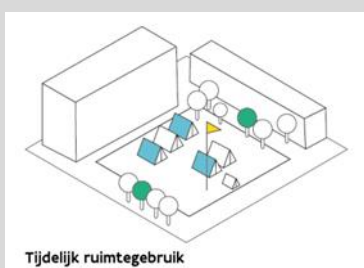
▪ Verweving

Verweving is het samenbrengen van verschillende activiteiten in dezelfde ruimte. Activiteiten mogen elkaar niet in de weg staan en de hoofdfunctie is gegarandeerd. Verweving kan een ruimte gelijktijdig of op verschillende momenten gebruiken voor meerdere activiteiten. Het gemeenschappelijk gebruik van ruimte, lokalen en infrastructuur is een vorm van verweving.

▪ Hergebruik

Hergebruik is het opnieuw benutten van bestaande terreinen, gebouwen en constructies die bijna niet meer worden gebruikt. Hergebruik betreft zowel renovatie als sloop- en nieuwbouwopgaven van vandaag. Kansen vanuit bodemsanering worden benut. Hergebruik is een hefboom om een ruimte efficiënter te gebruiken dan in de oorspronkelijke situatie.

▪ Tijdelijk ruimtegebruik

Tijdelijk ruimtegebruik is het toelaten van activiteiten in een ruimte die is bedoeld voor andere doeleinden op een ander of later moment. De voorlopige activiteit mag een toekomstig ander gebruik niet hypothekeren en is dus omkeerbaar. Het is nodig om te anticiperen op toekomstig ander gebruik bij nieuwbouw en constructies aanpasbaar of verplaatsbaar te ontwerpen zodat het gebruik ervan doorheen de tijd kan veranderen.

Rendementsverhoging met maatwerk voor leefkwaliteit, klimaatbestendigheid en verhardingsbeperking

Het verhogen van het ruimtelijk rendement moet de leefkwaliteit zoveel mogelijk verhogen en zeker niet aantasten. Rendementsverhogingen gaan gepaard met het verhogen van de klimaatbestendigheid van het ruimtebeslag, bijvoorbeeld via groenblauwe dooradering en het voorzien in hernieuwbare energie. Het aandeel van verharding, ook binnen het ruimtebeslag, moet beperkt blijven. Ruimtelijk rendement vereist lokaal maatwerk en motivering van de gemaakte keuzes. Zowel op perceelsniveau als voor grotere gebieden is maatwerk aan de orde.

Rendementskansen zijn locatieafhankelijk

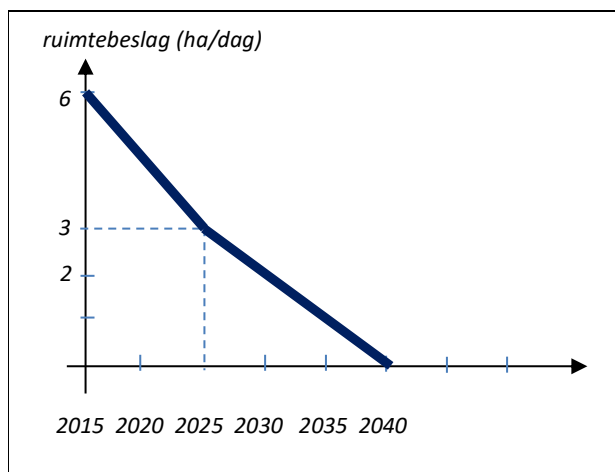
De kansen voor rendementsverhoging hangen af van de ligging in het duurzaam vervoersysteem voor personen of goederen, de nabijheid van voorzieningen en de ligging ten opzichte van de open ruimte en groenblauwe aders. Waar rendementskansen gering zijn, kan dit ook leiden tot minder intensief ruimtegebruik of omkeerbaar ruimtegebruik.

Het Vlaams ruimtelijk beleid schept de juiste condities om functies zoals wonen, bedrijvigheid, voorzieningen of infrastructuur steeds meer op te vangen binnen het bestaand ruimtebeslag. Dit gebeurt door permanent in te zetten op onder meer het vereenvoudigen en doelgericht afstemmen van regelgeving, het aanreiken van instrumenten alsook de kennis om deze effectief in te zetten of het aanreiken van innovatieve stedenbouwkundige oplossingen.

In alle ruimtelijke ontwikkelingsprojecten wordt bij aanvang nagedacht over de toepassing van ruimtelijk rendement en de klimaatbestendigheid ervan. Verhoging van ruimtelijk rendement wordt ook toegepast bij de ontwikkeling van hoog-dynamische toeristisch-recreatieve infrastructuur.

B. Het bijkomend ruimtebeslag stelselmatig verminderen

Het Vlaams ruimtelijk beleid trekt een ambitieus veranderingstraject op gang om het bestaand ruimtebeslag steeds beter en intensiever te gebruiken en de druk op de open ruimte te verminderen zodat een belangrijk deel van de ruimte gevrijwaard blijft van ruimtebeslag. Het streven is uiteindelijk te komen tot een stabiel evenwicht tussen het aandeel bebouwde en onbebouwde ruimte. De bijkomende ruimte-inname van 6 ha/dag of ca. 2.000 ha/jaar (2013) zal stelselmatig dalen naar 0 in 2040 en ruimtelijke uitbreidingen vormen op middellange termijn een uitzondering in de ruimtelijke ontwikkelingspraktijk.

De daling van de gemiddelde dagelijkse ruimte-inname van 6 ha/dag naar 0 ha/dag volgt een ambitieus ritme, waarbij tegen 2025 de dagelijkse ruimte-inname beperkt is tot 3 ha/dag. Een daling op korte termijn vereist de inzet van een pakket maatregelen dat zich hierop richt. Deze maatregelen richten zich ook op gedragswijziging bij burgers, ontwikkelaars en besturen.

Het veranderingstraject vereist een gefaseerde aanpak. Vlaanderen neemt op korte termijn een reeks doortastende maatregelen om het bijkomend ruimtebeslag op slecht gelegen locaties te stoppen. Vlaanderen onderneemt in elke fase een reeks uitvoerende maatregelen en acties en bereidt tegelijk mogelijke maatregelen en acties in de volgende fase(s) voor.

Het beleid maakt steeds werk van verschillende kritische succesfactoren om het veranderingstraject te doen slagen:

1. Vlaanderen creëert draagvlak en sensibiliseert om rendementsverhoging gangbaar te maken. Het stimuleert hiervoor early adopters zodat inspirerende voorbeeldprojecten ontstaan.
2. Vlaanderen bouwt in samenwerking met de lokale besturen het overtollige en slecht gelegen juridisch aanbod af. De rechtszekerheid is steeds gegarandeerd en het spreekt voor zich dat overheden zorgvuldige participatieve procedures hanteren en voorzien in een billijke vergoeding.
3. Vlaanderen onderzoekt en creëert financieringsmogelijkheden om het bijkomend ruimtebeslag terug te dringen. Het kijkt hierbij ook naar de impact van belastingregimes en de wijze waarop lokale besturen worden gefinancierd. Vlaanderen opent waar nodig de dialoog met de federale overheid.
4. Vlaanderen evalueert haar regelgeving en past deze waar nodig aan om de verhoging van het rendement te versnellen en het ritme van bijkomend ruimtebeslag te vertragen. De afwijkingmogelijkheden in de Vlaamse Codex Ruimtelijke Ordening (vergunningenbeleid) zijn hierbij een prioriteit.
5. Vlaanderen ontwikkelt ondersteunende kaders en tools om partners op het terrein praktisch te ondersteunen. Het biedt een actuele instrumentenkoffer en voorziet in de technische ondersteuning om deze toe te passen.

Elk bestuursniveau heeft als opdracht niet-ingevulde bestemmingszones voor functies zoals wonen, werken, recreatie, voorzieningen regelmatig te evalueren. De evaluatie dient als basis om acties te ondernemen om goed gelegen terreinen te activeren en slecht gelegen juridisch aanbod te neutraliseren.

Het Vlaams ruimtelijk beleid monitort naast bestemmingen ook het feitelijk ruimtegebruik en het ruimtelijk rendement.

Ruimtelijke principes

Ruimtelijk uitbreiden als uitzondering

Ruimtelijk uitbreiden kan enkel in functie van een aangetoonde maatschappelijke ruimtebehoefte en wanneer hiervoor redelijke alternatieven via rendementsverhoging van het bestaande ruimtebeslag niet toereikend zijn. De uitbreiding gebeurt op een goed gelegen locatie en rekening houdend met het evenwicht binnen de bestemmingen. De uitbreiding zelf realiseert een “state of the art” op het vlak van ruimtelijk rendement en multimodale ontsluiting.

Geen netto stijging van het ruimtebeslag en afnemende verhardingsgraad in de open ruimte

De verhardingsgraad in de open ruimte moet afnemen en het ruimtebeslag zal er niet toenemen. Bijkomende verharding en bebouwing voor niet-agrarische functies in de strategische landbouwgebieden zijn in principe uitgesloten en moeten maximaal vermeden worden. Bestaande (zonevreemde) activiteiten genereren zo weinig mogelijk bijkomend ruimtebeslag onder andere door in te zetten op herlokalisatie van groeiende ondernemingen. Het hergebruik, herbestemmen of herontwikkelen van voormalige landbouwbedrijfszetels biedt in een aantal gevallen kansen of opportuniteiten voor gebiedsontwikkeling.

2.1.2 Multifunctioneel ruimtegebruik en verweving

A. Robuuste en veerkrachtige open ruimte

De realisatie van een robuuste en veerkrachtige open ruimte is nodig om veranderingen op het vlak van klimaatverandering op te kunnen vangen. Dat vraagt grotere en beter aaneengesloten openruimtegebieden waarbinnen de structuurbepalende functies landbouw, natuur, bos en water goed kunnen blijven functioneren. Rivier- en beekvalleien krijgen meer bewegingsruimte. Het fysisch systeem en de landschappelijke structuur zijn bepalend voor ruimtelijke ontwikkelingen.

Een multifunctionele benadering van de open ruimte dringt zich op. Het landelijk gebied wordt ingericht in functie van een kwalitatieve open ruimte en de economische leefbaarheid van het landelijk gebied en al zijn functies.

Multifunctionele inrichting van de open ruimte zorgt voor de realisatie van de doelstellingen van het integraal waterbeheer, het behoud van landschappelijke kwaliteiten, het versterken van ecologische infrastructuur en een toeristisch-recreatief medegebruik op maat van de draagkracht van de ruimte. Een geïntegreerde en gebiedsgericht aanpak zorgt ervoor dat de verweving van openruimtefuncties nieuwe vormen van samenwerking én maatschappelijke meerwaarde oplevert. Inrichtingsprojecten zorgen voor duurzaam ruimtegebruik en een verbetering van het economisch en ecologisch functioneren van de open ruimte.

Het ruimtelijk beleid voor de open ruimte gaat uit van een geïntegreerde benadering waarin de verschillende structuurbepalende functies gelijktijdig ten opzichte van elkaar afgewogen worden vanuit een duidelijk kwantitatief én kwalitatief perspectief. Beide perspectieven zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden, in die zin dat gebiedsgerichte initiatieven steeds gericht zijn op de ruimtelijke ontwikkeling van samenhangende openruimtestructuren in functie van het realiseren van een aantal kwaliteitsobjectieven vanuit een globaal kwantitatief kader dat op Vlaams niveau bepaald is.

‘Multifunctionaliteit’ is een begrip dat vele ladingen kan dekken en dus niet eenduidig gedefinieerd is. Een multifunctionele ontwikkeling kan zowel gunstige als ongunstige, zowel gewenste als ongewenste

ruimtelijke, ecologische of sociale effecten hebben. Daarom is het nodig om in de concrete ruimtelijke beleidskaders duidelijk aan te geven welke ruimtelijke ontwikkelingen gewenst zijn en welke niet. 'Multifunctionaliteit' is dus geen doel op zich. Beleidsmatig ongewenste vormen van multifunctionaliteit worden vermeden, en de hoofdbestemming mag door multifunctionaliteit niet worden belemmerd of in het gedrang worden gebracht.

Het begrip multifunctionaliteit kan enerzijds verwijzen naar 'functies en activiteiten' die toegelaten zijn of voorkomen in een bepaald gebied. Het historisch gegroeid verspreid voorkomen van andere functies zoals wonen, recreatie, bedrijvigheid... binnen landbouw-, natuur- en bosbestemmingen geeft uiting aan een vorm van een de facto bestaande 'multifunctionaliteit'. Het ruimtelijk kader voor het hergebruik en de functiewijzigingen van de bestaande bebouwing in openruimtegebieden geeft aan hoe met deze bestaande 'andere' functies moet omgegaan worden. Het principe van een multifunctionele open ruimte kan dus niet begrepen worden als een beleid dat er op gericht zou zijn meer niet-openruimtefuncties (met bijkomend ruimtebeslag) te ontwikkelen of toe te laten in de open ruimte: deze functies krijgen een beperkt ontwikkelingsperspectief waarbij ontwikkelingsmogelijkheden in principe gekoppeld zullen worden aan voorwaarden op vlak van het verminderen van het ruimtebeslag en verharding.

Het begrip multifunctionaliteit kan anderzijds ook verwijzen naar een aantal fysische en landschappelijke kenmerken van een gebied of landgebruik in de open ruimte en de verschillende maatschappelijke diensten die een landbouwgebruiksperceel, een natuur- of bosgebied, een wateroppervlak etc. levert. In dat geval verwijst multifunctionaliteit naar de regulerende, producerende of culturele diensten of functies die een landgebruiksvorm in de open ruimte vervult en dus niet naar een ruimtebeslag van niet-openruimtefuncties in de open ruimte. De inrichting van een landbouw-, natuur- en bosgebied en de aanwezige groene (natuurlijke elementen) en grijze infrastructuur (wegen, dijken...) bepalen welke diensten in meer of mindere mate geleverd worden. Het ruimtelijk beleid is gericht op het behoud en waar mogelijk het versterken van het vermogen van de ruimte om deze diensten te blijven leveren en zet daarvoor onder meer in op een fijnmazige groenblauwe dooradering van zowel de bebouwde als onbebouwde ruimte.

Multifunctionaliteit kan tenslotte ook verwijzen naar de mate waarin verschillende openruimtefuncties onderling met elkaar verweven voorkomen. In dat geval is een begrippenkader inzake hoofdfuncties, nevensgeschikte en ondergeschikte functies aan de orde. Een ruimtelijk kader moet aangeven welke vormen van verwevenheid beleidsmatig wenselijk zijn en versterkt kunnen worden en binnen welke marges. Deze verweving kan zowel sterk functioneel als zuiver morfologisch zijn en is bovendien schaal- en tijdsafhankelijk. Ook hier geldt dat verweving in sommige situaties positieve ruimtelijke effecten kan hebben en beleidsmatig gewenst is, maar ook negatieve en ongewenste effecten kan hebben van zodra de ontwikkeling van een functie repercussies heeft voor het voortbestaan of functioneren van een andere functie. De invulling van deze verweving gebeurt door het sectoraal beleid en is een stimulerend beleid dat gebaseerd wordt op vrijwilligheid.

Een ruimtelijk gedifferentieerd kader moet aangeven welke vormen van multifunctioneel ruimtegebruik binnen welke voorwaarden al dan niet verenigbaar zijn met de hoofdfunctie landbouw in agrarische gebieden of met de hoofdfunctie natuur en bos in natuur- en bosgebieden, hoofdfuncties die niet mogen belemmerd worden doordat de ruimte multifunctioneel gebruikt wordt. Grotere multifunctionaliteit is mogelijk daar waar dit een meerwaarde betekent voor de hoofdfunctie.

Ruimtelijke principes

Fysisch systeem en landschappelijke structuur als basis voor ontwikkeling

Het fysisch systeem en het landschap zijn structurerend voor de aard, de grootte en de vormgeving van de wijzigingen in het ruimtegebruik.

Strategische openruimtevoorraden veilig stellen

De strategische openruimtevoorraden blijven veiliggesteld. Het optimaal functioneren van landbouw, natuur en bos vereist samenhangende landschappelijke structuren met beperkte mogelijkheden voor andere functies waarbij de strategische voorraden beschikbaar blijven, de ruimtelijke draagkracht niet overschreden wordt en het ruimtebeslag of de verharding niet toeneemt.

Gradatie in multifunctioneel ruimtegebruik

Multifunctionaliteit is gericht op een verantwoord samengaan van openruimtefuncties en ruimtegebruiken waarbij het functioneren van de hoofdfuncties landbouw, natuur en bos niet in het gedrang komt en de ruimtelijke draagkracht niet overschreden wordt. Het multifunctioneel gebruik van de open ruimte beperkt zich tot een verantwoord medegebruik zonder significant ruimtebeslag zodat strategische voorraden beschikbaar blijven en regulerende diensten geleverd blijven. De hoofdbestemming mag niet belemmerd worden of in het gedrang worden gebracht.

Geïntegreerde gebiedsontwikkeling

Integrale en geïntegreerde gebiedsontwikkeling biedt in de open ruimte kansen voor tegelijkertijd het beter benutten van die schaarse open ruimte en het realiseren van economische voordelen. Het samenleggen van beleidsagenda's en het geïntegreerd benaderen van gebiedsontwikkeling creëert win-win situaties.

Dynamiek medegebruik afstemmen op de hoofdfunctie

Medegebruik heeft respect voor de draagkracht van het gebied. Een doordachte spreiding houdt rekening met de kwetsbaarheid van natuur- en landbouwgebieden en een functionele integratie zorgt voor het versterken van de ruimtelijke kwaliteit en de beleefbaarheid van waardevolle landschappen. Gebiedsgerichte partnerschappen zorgen voor samenhang in ontwikkelingen en het behoud van streekidentiteit en waardevolle landschappen.

Ontwikkelingen benutten voor versterken duurzaamheid en leefkwaliteit

Ruimtelijk rendementsverhoging of bijkomend ruimtebeslag in de open ruimte mogen de waarden en kwaliteiten van het gebied niet aantasten. Dergelijke ontwikkelingen moeten passen binnen de ontwikkelingsrichting die voor een gebied is uitgezet en worden gekoppeld aan de realisatie van maatschappelijke doelen voor duurzaamheid en leefkwaliteit. Ze gaan zuinig en zorgvuldig om met de ruimte en de kwaliteiten van het gebied.

B. Functies bundelen en verweven in het ruimtebeslag

Het bundelen en verweven van functies is in veel gevallen belangrijk voor de ontwikkeling binnen het ruimtebeslag. Het samenbrengen van verschillende activiteiten is belangrijk voor onder meer het beheersen van mobiliteit en het verhogen van de efficiëntie van logistiek en energievoorzieningen. De aanwezigheid van voorzieningen en (economische) activiteiten in wijken, dorpskernen, bedrijventerreinen en agro-industriële complexen moet samen met een koolstofarme (stads)distributie bijdragen aan de levendigheid en economische vitaliteit.

Landbouwbedrijven kunnen zich vestigen of uitbreiden in het agrarisch gebied, behalve in bouwvrije zones of natuurverwevingsgebieden. Zuinig en zorgvuldig ruimtegebruik en het beperken van bijkomend ruimtebeslag staat voorop. Landbouwbedrijfszetels die vrijkomen, krijgen bij voorkeur een nieuwe agrarische functie door herstructurering of herontwikkeling. Pas in tweede orde kan een niet-agrarisch hergebruik op voorwaarde dat de functiewijziging (1) de draagkracht van de open ruimte niet overschrijdt, (2) geen onaanvaardbare mobiliteitsdruk genereert en (3) geen noemenswaardige bijkomende verharding of ruimtebeslag tot gevolg heeft.

Toeleverende en verwerkende bedrijven (bv. conservenbedrijven, mestverwerking, veevoeder- of meststoffabrieken) hebben een ruimtelijk-functionele relatie met de landbouw maar zijn geen landbouwbedrijven. Ook kleinhandels- en dienstverlenende bedrijven of toeristisch-recreatieve bedrijven zijn (bv. tuincentra, dierenklinieken, maneges) zijn geen landbouwbedrijven. Het ontwikkelen van nieuwe toeleverende, verwerkende, kleinhandels-, dienstverlenende of toeristisch-recreatieve bedrijven is niet toegelaten in agrarisch gebied, tenzij dit kan binnen de voorwaarden voor het hergebruik van voormalige landbouwbedrijfszetels. Voor bestaande bedrijven met een voldoende band met landbouw dient een toets te gebeuren van ruimtelijke inpasbaarheid in functie van mogelijke bestemmingswijziging.

Nieuwe toeleverende en verwerkende bedrijven kunnen ontwikkelen op bedrijventerreinen of op agro-industriële complexen. Agro-industriële complexen zijn agrarische bedrijventerreinen waar agrarische bedrijven samen met een aantal toeleverende, verwerkende of dienstverlenende bedrijven ontwikkeld worden. De clustering van deze bedrijven is erop gericht mobiliteit te beheersen, kennisuitwisseling te bevorderen en de efficiëntie van logistieke en energievoorzieningen te verhogen. Het verweven van agrarische bedrijven met gemeenschappelijke of aanvullende activiteiten biedt kansen op vlak van het beperken van het ruimtebeslag, het vrijwaren van de onbebouwde open ruimte en het sluiten van kringlopen (water, energie, afvalstoffen, warmte...). Er zal ruimte worden gezocht voor dergelijke bedrijventerzones, en de bedrijven zullen worden gestimuleerd om zich hier te vestigen.

Het realiseren van een sterke groenblauwe dooradering in het ruimtebeslag is een belangrijke opgave. Ze zorgen niet alleen voor een verhoging van de leefkwaliteit en de beleving, ze spelen ook een rol op het vlak van waterberging, klimaatregeling, biodiversiteit, duurzaam transport, luchtzuivering en het sluiten van kringlopen.

Ruimtelijke principes

Verweven waar het kan ...

Het ruimtebeslag ontwikkelt zich bij voorkeur verweven en brengt functies samen zoals wonen, werken, voorzieningen, voedsel- en landbouwproductie, energiewinning, groen en water. Verweving, zoals het integreren van ondernemingen in de woonkern (of het behoud van die verweving), gebeurt vanuit de gedachte dat functies elkaar versterken, om maatschappelijk meerwaarde te creëren (zoals het sluiten van kringlopen in functie van een circulaire economie) en om het aantal verplaatsingen te beperken.

... scheiden waar het moet

Niet alle functies zijn op één plaats combineerbaar. Risicovolle activiteiten, zoals SEVESO-bedrijven laten zich niet of zeer beperkt verweven. Het toelaten van bepaalde functies kan ook de ontwikkelingskansen van andere functies belemmeren. Hier geldt het principe: scheiden waar het moet. Scheiden is ook de beste oplossing voor hinderende activiteiten die te veel milderende maatregelen naar de directe omgeving vereisen of zeer veel verkeer aantrekken. Ruimte vragen voor niet-verweefbare activiteiten vormen een eigen opgave in ruimtelijke ontwikkelingsprogramma's.

Gedifferentieerde bebouwingsmogelijkheden voor de professionele landbouw

Een differentiatie in bebouwingsmogelijkheden in het agrarisch gebied is in een aantal gevallen nodig of nuttig om een robuuste open ruimte te garanderen en de landbouwstructuur te optimaliseren. Gebiedsprocessen zullen bepalen welke randvoorwaarden gesteld worden aan de ontwikkeling van bestaande en nieuwe bedrijfszetels. In principe kunnen bestaande agrarische bedrijven zich uitbreiden en nieuwe agrarische bedrijven zich inplanten in de gebieden van de agrarische structuur, bij voorkeur binnen het bestaande ruimtebeslag of op goed gelegen locaties buiten het bouwvrij agrarisch gebied of het verwevingsgebied.

Ontwikkelingsperspectieven voor aan de landbouw toeleverende, verwerkende en dienstverlenende bedrijven

Nieuwe toeleverende, verwerkende of dienstverlenende bedrijven kunnen ontwikkelen op bedrijventerreinen en agro-industriële complexen waarvoor ruimte zal worden gecreëerd. Ze zullen daartoe ook worden gestimuleerd. Het ontwikkelen van nieuwe toeleverende en verwerkende bedrijven, kleinhandels- en dienstverlenende bedrijven en toeristisch-recreatieve bedrijven is niet mogelijk in het agrarisch gebied, tenzij als hergebruik van een voormalige landbouwbedrijfszetel binnen de randvoorwaarden voor hergebruik, of tenzij het een beperkte toeleverende, verwerkende of dienstverlenende activiteit betreft die is gekoppeld aan een actieve landbouwuitbating.

Ruimte voor hergebruik op maat van de draagkracht

Een verdere groei van linten en verspreide bebouwing is niet aanvaardbaar. De dynamiek die uitgaat van bestaande verspreide bebouwing mag de draagkracht van de open ruimte niet overschrijden. Woon- en werkfuncties in bestaande bebouwing in openruimtebestemmingen kunnen enkel toegelaten worden als dat (1) de draagkracht van de open ruimte niet overschrijdt, (2) geen

onaanvaardbare mobiliteitsdruk genereert en (3) geen noemenswaardige bijkomende verharding of ruimtebeslag tot gevolg heeft.

2.2 Ontwikkelen vanuit samenhang

2.2.1 Samenhangende steden en dorpen

Het ruimtelijk beleid zet in op een samenhangende en evenwichtige ontwikkeling van woongelegenheden, werkplekken en voorzieningen door ze zoveel mogelijk te koppelen aan collectieve vervoersstromen, aan fietsinfrastructuur en bestaande concentraties van voorzieningen. Kernversterking door het verhogen van het ruimtelijk rendement gebeurt bij voorkeur vanuit een ontwikkelingsperspectief voor een geheel van knopen op collectieve vervoersverbindingen.

De mate waarin de knooppuntwaarde meespeelt bij het bepalen van het rendementsperspectief voor het bestaand ruimtebeslag in kernen verschilt per gebied. In gebieden met een beperkt collectiefvervoersaanbod wegen het relatief voorzieningenniveau in de regio en positie in het fietsnetwerk zwaarder door bij het bepalen van het aandeel van een gebiedsprogramma dat een kern kan opnemen. De inzet van (technologische) innovaties zal steeds belangrijker worden om de samenhang tussen steden en dorpen te versterken.

Samenhangende ontwikkeling heeft als doel de multimodale toegankelijkheid en nabijheid van werkplekken en voorzieningen te bevorderen en zo de ruimtelijke voorwaarden te scheppen voor mobiliteitsbeheersing en basisbereikbaarheid, emissiereductie en logistieke en energie-efficiëntie.

Ruimtelijke principes

Knooppuntwaarde en voorzieningenniveau (beide al dan niet in min of meerdere mate aanwezig) bepalen mogelijkheden voor gemengde ontwikkeling van wonen, werken en voorzieningen

De knooppuntwaarde en het voorzieningenniveau (beide al dan niet in min of meerdere mate aanwezig) van een kern bepalen de ontwikkelingsmogelijkheden van een kern, zoals de uitbreidingsmogelijkheden, de streefwaarden voor ruimtelijk rendement, het type en mix van activiteiten (wonen, werken, voorzieningen). Plaatsen met de hoge knooppuntwaarden of met hoog voorzieningenniveau in gebieden met beperkt collectiefvervoer, vangen zoveel mogelijk de ruimtevrage als gevolg van demografische groei op. De knooppuntwaarde en het voorzieningenniveau (beide al dan niet in min of meerdere mate aanwezig) van een kern kunnen doorheen de tijd veranderen door onder andere bijkomende collectieve vervoersmodi of door de realisatie van additionele voorzieningen.

A. Ontwikkelen op huidige en toekomstige knooppunten van collectieve vervoersstromen en fietsinfrastructuur

De knooppunten met een voldoende knooppuntwaarde in het systeem van collectief vervoer en de fietsinfrastructuur vormen de basis voor nieuwe ontwikkelingen.

Het fijnmazig railnetwerk (trein, metro, tram en andere vaste infrastructuren) vormt vandaag de basis voor de ruimtelijke ontwikkeling van personenvervoer-gebonden activiteiten in regio's met een sterk stedelijk karakter. Het versterken van de bestaande steden blijft hierbij een uitgangspunt. Het railnetwerk is vandaag het collectief vervoerssysteem met de hoogste capaciteit om op stedelijk-regionaal niveau grote aantallen personen te verplaatsen met een minimale impact op gezondheid en ruimte-inname. Naar de toekomst toe kunnen ook andere modi deze opdracht (wellicht zelfs beter en meer ecologisch) uitvoeren. De (her)ontwikkeling van kernen gebeurt daarom voornamelijk rond knooppunten in het railnetwerk. Daarnaast biedt het kernnet ook mogelijkheden, zeker als antwoord op de hoge vervoersvraag op grote assen. Toekomstige duurzame mobiliteitsvormen zullen geënt worden op de knooppunten. Ruimtelijke activiteiten die weinig personenvervoer genereren, kunnen zich ook op andere lijninfrastructuren enten.

Het voorzieningenniveau en de ligging in het collectief vervoerssysteem, rekening houdend met het kernnet, en de fietsinfrastructuur zijn doorslaggevend bij de keuze van te ontwikkelen kernen in regio's met een meer landelijk karakter.

De indeling in types van knooppunten voor personenvervoer gebeurt mede op basis van de knooppuntwaarde. Knooppuntwaarde kan veranderen doorheen de tijd door nieuwe ontwikkelingen in het collectieve vervoerssysteem (vb nieuwe multimodale duurzame ontsluitingsopties) en door technologische innovaties die raken aan de invloedssfeer en bereikbaarheid van het knooppunt. Dit betekent dat een knooppunt kan springen in de indeling.

Knooppunten voor personenvervoer en hun globaal ontwikkelingsperspectief	
Internationale knooppunten Internationaal uitstekend bereikbare knooppunten zoals de luchthaven Brussels Airport (Zaventem), HST-stations	Ruimte maken voor gemengde leefomgevingen met hoog rendement, eventueel in de vorm van een metropolitane hefboomplek. Er is hier in bijzonder ruimte voor internationale voorzieningen, internationale bedrijvigheid in de kenniseconomie en metropolitaan leven.
Metropolitane knooppunten Vanuit heel Vlaanderen en haar directe omgeving uitstekend multimodaal bereikbare knooppunten, zoals bepaalde treinstations van de grote steden. Zij dienen als toegangspoort tot een regio met stedelijk karakter	Ruimte maken voor gemengde leefomgevingen met hoog rendement, eventueel in de vorm van een metropolitane hefboomplek. Er is hier ruimte voor metropolitane voorzieningen,

	investeringen in kennisintensieve sectoren en metropolitaan wonen en leven.
<p>Stedelijk-regionale knooppunten</p> <p>Vanuit de stedelijke regio bereikbare interne knooppunten door middel van collectieve vervoersmodi en fietsinfrastructuur, zoals de verschillende (kleinere) treinstations, tram- of metrohaltes die de verschillende kernen in de regio onderling, en het metropolitane knooppunt verbinden.</p>	Ruimte maken voor gemengde leefomgevingen met behoorlijk rendement (wonen, werken, voorzieningen, ...); kernen krijgen behoorlijke ontwikkelingskansen
<p>Landelijk-regionale knooppunten</p> <p>Vanuit de landelijke regio bereikbare interne knooppunten door middel van (collectieve) vervoersmodi en fietsinfrastructuur zoals kleine treinstations en bushaltes, die de kernen in de regio onderling met elkaar verbinden.</p>	Ruimte maken voor gemengde leefomgevingen met gepast rendement (wonen, werken, voorzieningen, ...); kernen krijgen gepaste ontwikkelingskansen

Ruimtelijke principes

De knooppuntwaarde bepaalt de dichtheid en afstand voor ontwikkelingen

De knooppuntwaarde bepaalt binnen welke afstand tot het knooppunt ontwikkelingen mogelijk zijn. Bij een lage knooppuntwaarde zijn ontwikkelingen slechts binnen een beperktere afstand van het knooppunt mogelijk. Bij een hoge knooppuntwaarde (bv. internationaal knooppunt) zijn ontwikkelingen binnen een grotere afstand van het knooppunt mogelijk.

Internationale bereikbaarheid waarborgen

Metropolitane hefboomplekken worden ontwikkeld in de nabijheid van internationale knooppunten of moeten van daaruit voldoende vlot bereikbaar zijn. Om de internationale bereikbaarheid verder te borgen, worden ingrepen die nefast zijn voor de snelle reistijden en de frequentie tussen de hoogste niveaus van knooppunten (bv. bijkomende stopplaatsen die de snelheid van een treinverbinding doen dalen) voorkomen.

Goederenstromen hebben een eigen functionele logica door de internationale organisatie van productieketens en afzetmarkten. In bepaalde gevallen speelt deze logica ook in de ontwikkeling van gemengde omgevingen. Ruimtelijk slaan ze neer in logistieke knopen voor overslag en verwerking en verbindingen voor aan- en afvoer. Logistieke activiteiten ontwikkelen bij voorkeur in knooppunten

gekoppeld aan de continentale verbindingen in het trans-Europese vervoersnetwerk, zeker als het persoonsgebonden vervoer er naartoe nevensgeschikt is. Multimodale toegankelijkheid is hierbij zeer belangrijk. Toekomstige innovaties kunnen wijzigingen in de logistiek teweeg brengen met een mogelijk impact op de ruimtelijke ontwikkeling.

Ruimtelijke principes

Internationale transportstromen waarborgen

De internationale verbindingen tussen internationale logistieke knooppunten en de grens moeten van hoge kwaliteit blijven. Internationale toekomstige evoluties op vlak van transportstromen worden, waar ruimtelijk inpasbaar, gewenst en noodzakelijk, gefaciliteerd. Om de internationale bereikbaarheid verder te borgen worden ingrepen die nefast zijn voor de betrouwbaarheid en robuustheid van de internationale verbindingen geweerd.

Waterwegennet als drager voor ontwikkeling van watergebonden bedrijventerreinen

Het waterwegennet is cruciaal in een goed werkend multimodaal vervoerssysteem voor logistiek. De voorname onderdelen van het waterwegennet zijn een drager voor het intensiveren en gericht uitbreiden van de voorraad van ruimte voor logistieke activiteit. Het waterwegennet moet na zo'n ontwikkeling ook daadwerkelijk een belangrijke transportmodus blijven.

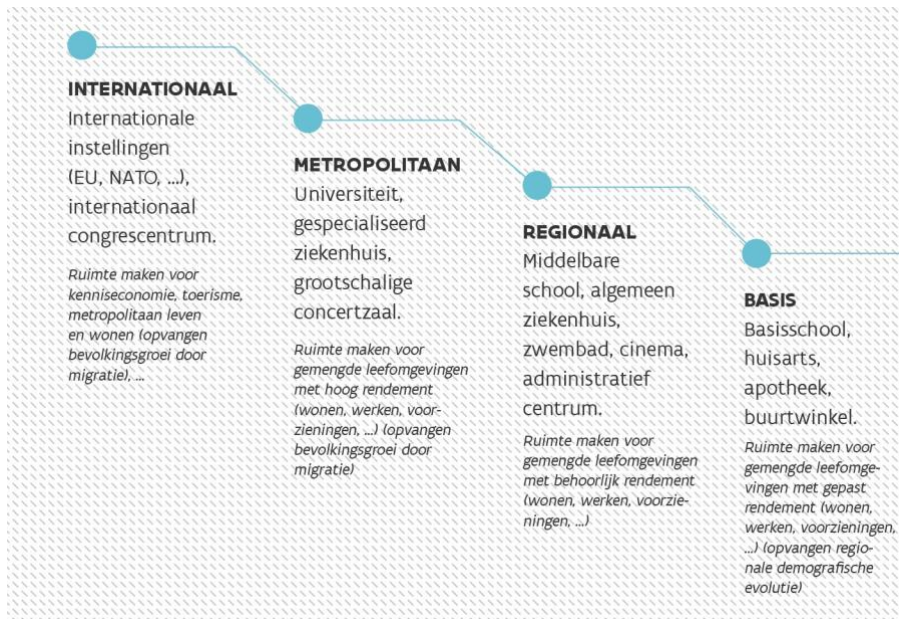
B. Ontwikkelen op basis van het bestaande voorzieningenniveau

Het voorzieningenniveau bepaalt ook mee de ontwikkelingsmogelijkheden van een plek.

De ontwikkeling van nieuwe woongelegenheden gebeurt in de nabijheid, op aanvaardbare wandel- of fietsafstand, van een voldoende pakket basisvoorzieningen om zoveel mogelijk mensen de mogelijkheid te geven hiervan eenvoudig gebruik te laten maken.

Het waarborgen van de toegang tot regionale voorzieningen, die een ruimer verzorgingsgebied hebben, gebeurt door die te ontwikkelen in kernen die vlot bereikbaar zijn met de fiets of via collectieve vervoerssystemen en ondersteunt zo de realisatie van basisbereikbaarheid, binnen een regionale context.

Het voorzieningenniveau en de knooppuntwaarde (beide al dan niet in min of meerdere mate aanwezig) zijn bepalend voor het na te streven ruimtelijk rendementsniveau en het gewenste activiteitenpakket voor die locatie:

De ontwikkeling van het voorzieningenniveau houdt gelijke tred met de zorg- en welzijnsbehoeften van de (toekomstige) bewoners. Publieke voorzieningen zijn daarom een geïntegreerd onderdeel van (her)ontwikkelingsprogramma's.

Ruimtelijke principes

Nieuwe ontwikkelingen op wandel- en fietsafstand van basisvoorzieningen

De ontwikkeling van (bijkomende) woongelegenheden gebeurt op een aanvaardbare wandel- en fietsafstand van een voldoende pakket van basisvoorzieningen.

Voorzieningenniveau houdt gelijke tred met andere ontwikkelingen

Het voorzieningenniveau wordt op maat gehouden van de kern. Bij een verhoging van de knooppuntwaarde of de ontwikkeling van bijkomende woongelegenheden, kan (wanneer de knooppuntwaarde stijgt) of moet (bij bijkomende woongelegenheden of economische activiteit) ook het voorzieningenniveau in de kern verhogen. Tegelijk geldt: hoe hoger het voorzieningenniveau, des te groter de ontwikkelingskans voor gemengde ontwikkelingen.

2.2.2 Samenhang vanuit energie

Het ruimtelijk beleid faciliteert de transitie naar hernieuwbare energie maximaal. Om deze ambitie waar te maken, bouwt het ruimtelijk beleid voort op de *trias energetica*:

1. Beperk het energieverbruik door verspilling tegen te gaan (bijvoorbeeld door isolatie, energie-efficiënte woningen, compacte bouwvormen of oriëntatie van woningen);
2. Maak maximaal gebruik van energie uit duurzame en hernieuwbare bronnen (wind, zon, aardwarmte, water, ...) en maak het ruimtelijk mogelijk deze op de meest aangewezen en efficiënte plaatsen te realiseren;
3. Om in de resterende energiebehoefte te voorzien, dient zo efficiënt mogelijk gebruik gemaakt te worden van energiebronnen zoals WKK, warmtepomp of warmtenetten, en dient daarvoor ruimte te worden gecreëerd.

Het gebruik van restwarmte en hernieuwbare energie zijn complementair om in de behoefte te voorzien.

De lokalisatie van de productie, opslag en transport van hernieuwbare energie kan binnen elke bestemmingscategorie worden ingepast.

A. Ruimte energie- en warmte-efficiënt organiseren en gebruiken

Met het oog op energie-efficiëntie wordt in de ruimtelijke ontwikkeling prioriteit gegeven aan energiezuinige bouwvormen en wordt het genereren van vermijdbare mobiliteit met een hoge(re) energievraag beperkt.

Compacte en gesloten bouwvormen met hogere (woon)dichtheden en een goede oriëntatie voor het gebruik van zonlicht verbruiken doorgaans een pak minder energie. De juiste condities zijn nodig om op basis van een goede inrichting (grootte en oriëntatie van kavels, inrichting, natuurlijke verkoeling door groen en beperkte verstening...) maatwerk te laten leveren voor energiezuinig gebouwen. Stedenbouwkundige voorschriften mogen duurzame bouwvormen niet in de weg staan.

Ruimtelijke principes

Energiezuinig ruimtelijk ontwikkelen

De inrichting van de ruimte kiest voor bouwvormen, zonoriëntaties en materiaalkeuzes die tot minder energieverbruik zorgen. De inrichting draagt bij aan energiezuinigheid door de toepassing van de ruimtelijke principes die ingaan op aspecten zoals energieneutraal bouwen en leven.

Ruimtelijke ontwikkeling houdt zo veel mogelijk rekening met de beschikbaarheid en het optimaal gebruik van energie en warmte.

B. Energie- en warmte-uitwisseling ruimtelijk organiseren

Het samenbrengen van functies in gebouwen, bouwblokken, wijken en (agro-)industriële complexen met het oog op warmte-uitwisseling maakt een efficiënter gebruik van warmte mogelijk. Hogere (woon)dichtheden dragen bij aan de rendabiliteit van warmtenetten. Warmte is een belangrijk aandachtspunt omdat Vlaanderen daaruit veel energiewinst kan boeken.

Ruimtelijke principes

Energie-uitwisseling ruimtelijk stimuleren

Ruimtelijke ontwikkeling lokaliseert de productie, de opslag, het transport en het gebruik van (hernieuwbare) energie nabij andere ruimtelijke functies om uitwisseling mogelijk te maken en om ruimtelijke versnippering te beperken.

Ruimtelijke ontwikkeling zet in op het bij elkaar brengen van functies om energie- en warmte-uitwisseling mogelijk te maken.

C. Hernieuwbare energiebronnen

De ruimtelijke ontwikkeling ondersteunt de transitie naar een maatschappelijk gedragen palet van hernieuwbare energiebronnen. De ontwikkeling van ruimte voor energieproductie gebeurt prioritair in de nabijheid van de eindgebruiker, daarna in ruimten met grote infrastructuren (bijvoorbeeld langsheen lijninfrastructuren) en pas in laatste instantie in de open ruimte.

Nabijheid is belangrijk om energieverlies door transport te beperken. Kleinschalige energiebronnen (zonnepanelen, warmtepompen...) zijn eenvoudiger nabij de eindgebruiker te ontwikkelen omdat ze zich beter laten verweven in de bebouwde omgeving. Energieproductie in de open ruimte gebeurt zorgvuldig om versnippering te voorkomen. Het creëren van voldoende (verweven) ruimteaanbod is nodig om substantieel bij te dragen tot energiedoelstellingen, aantrekkelijke energielandschappen tot stand te brengen en meerwaarde te zoeken vanuit het samengegaan met voedselproductie, waterbeheer en biodiversiteit. De ontwikkeling van ruimte voor de productie van hernieuwbare bronnen houdt steeds rekening met de specifieke bronafhankelijke locatievereisten. Een windturbine heeft bijvoorbeeld een locatie nodig met voldoende wind.

Ruimtelijke principes

Drietrapsladder voor het lokaliseren van hernieuwbare energie

De ontwikkeling van ruimte voor energieproductie gebeurt prioritair in de nabijheid van de eindgebruiker, daarna in ruimten met grote infrastructuren en pas in laatste instantie in alle gebieden van de open ruimte. Hierbij dient evenwel rekening gehouden te worden met de bronafhankelijke locatievereisten en de hinderaspecten die zich kunnen voordoen.

D. Energie-infrastructuur bundelen

Een aanpassing van de energie-infrastructuur is noodzakelijk om bevoorradingszekerheid te garanderen, een groter aandeel hernieuwbare energie op te vangen en een Europese energiemarkt mogelijk te maken. Er is nood aan de uitbouw van een toekomstgerichte infrastructuur.

Transportleidingen voor energie (elektriciteitsleidingen, gasleidingen, pijpleidingen en warmtenetten) worden zo veel mogelijk gebundeld met bestaande infrastructuur. In functie van de technische beperkingen worden ondergrondse leidingen zo veel mogelijk aangelegd in leidingstroken en gebundeld met lijninfrastructuren, rekening houdend met de maatschappelijke kost.

Het is mogelijk nieuwe technieken zoals geothermie toe te passen in de ruimtelijke ontwikkeling ook wanneer hiervoor nieuwe infrastructuren nodig zijn.

Ruimte voor de opslag van energie is belangrijk voor betrouwbare energievoorziening waarin buffering, slimme netwerken en de afstemming van vraag en aanbod een grotere rol zijn gaan spelen. Ondergrondse opslag vereist een zorgvuldige afweging ten opzichte van andere claims op de ondergrond.

Ruimtelijke principes

Bundeling

Het transport van energie (zoals elektriciteit, warmte, energie-houdende gassen, vloeistoffen) vraagt om infrastructuur. Indien dit geen veiligheidsrisico's veroorzaakt, worden deze zoveel mogelijk gebundeld met bestaande infrastructuren om versnippering tegen te gaan.

2.2.3 Samenhangende veerkrachtige (open) ruimte

Open en onverharde ruimte is een intrinsiek waardevol goed. Om die intrinsieke waarden te behouden, is het nodig de open en onverharde ruimte maximaal te vrijwaren en de functionele samenhang van de open ruimte en de landschappelijke structuur te versterken.

A. Ruimte voor landbouw, natuur en water in een samenhangend en functioneel geheel

Ruimtelijke ontwikkeling maakt werk van een robuuste open ruimte door zich te richten op het behouden en versterken van de samenhangende structuur van open ruimte en groenblauwe aders. De robuuste open ruimte is het samenhangend geheel van strategische landbouw-, natuur- en bosgebieden en van structuurbepalende rivier- en beeksystemen. Het omvat zowel kerngebieden voor voedselproductie en biodiversiteit als een fijnmazig netwerk van groenblauwe aders doorheen de open en bebouwde ruimte. De fijnmazige groenblauwe dooradering draagt bij tot de verbinding tussen

natuurgebieden en bevordert de ecologische samenhang van grote aaneengesloten gebieden met kleinere fragmenten in of nabij de stad.

Een samenhangende veerkrachtige open ruimte is belangrijk om voldoende kwalitatieve ruimte te garanderen voor landbouw, natuur en water. Goede ruimtelijke condities maken deze functies minder kwetsbaar voor druk en veranderingen. Hoog-dynamische ontwikkelingen, bijvoorbeeld op het vlak van recreatie, zijn enkel toelaatbaar als de schaal ervan de robuuste structuur, de hoofdfunctie en het landschap niet aantast. Strategische landbouwgebieden zijn cruciaal als economische motor van landelijke regio's en verzekeren een internationaal competitieve en klimaatbestendige voedselproductie aan correcte prijzen. Natuur- en bosgebieden worden uitgebreid om leefgebieden voor soorten in stand te houden en biodiversiteit te bevorderen. De speciale beschermingszones worden planologisch bestemd en gerealiseerd, rekening houdend met socio-economische factoren. Structuurbepalende rivier- en beeksystemen dringen overstromingsrisico's terug in de nieuwe en reeds bebouwde gebieden, verhogen de waterbeschikbaarheid en zorgen tegelijkertijd voor gezonde en natuurlijke functionerende watersystemen.

Ruimtelijke principes

Open ruimte maximaal vrijwaren en verbindingen herstellen

Robuuste open ruimte en groenblauwe aders worden gevrijwaard van ontwikkelingen die aanleiding geven tot versnippering zoals bijkomende bebouwing of verharding. Nieuwe ontwikkelingen voor wonen, werken of harde recreatie gebeuren zo veel mogelijk binnen het bestaande ruimtebeslag. Druk op de open ruimte vanuit ontwikkelingen in de stads- of dorpsrand wordt meer en meer vermeden. Bestaande bottlenecks in de ecologische en andere verbindingen worden weggewerkt.

Kwalitatieve bodems en cultuurgrond beschikbaar houden

Vlaanderen beschikt over veel vruchtbare bodems die ook in de toekomst inzetbaar moeten zijn voor voedselproductie. Kwalitatieve bodems zijn een schaarse en onvervangbare hulpbron die voor land- en tuinbouw beschikbaar moeten blijven. Het agrarisch gebied moet behouden blijven voor de beroepslandbouw onder meer om veranderingen in de voedselvraag op te vangen. Het gaat daarbij zowel om grote aaneengesloten akkerbouw-, fruitteelt- en veeteeltgebieden als om kleinere hoogproductieve groenteteeltgebieden. Als uitgangspunten hiervoor geldt de ruimtelijk-functionele samenhang tussen het fysische systeem en de structurerende elementen van de agrarische structuur.

Kerngebieden (VEN en Natura 2000) verzekeren

Ruimtelijke ontwikkeling bevordert de realisatie van het Vlaams Ecologisch Netwerk en de Europese natuurdoelstellingen voor het Natura 2000-netwerk. Als uitgangspunt hiervoor gelden de speciale beschermingszones en de reeds ingerichte natuur en bestaande waardevolle bossen. Biodiversiteitsherstel vereist het behoud en de realisatie van grote eenheden natuur.

Structuurbepalende rivier- en beekvalleien ontwikkelen

Samenhangende rivier- en beeksystemen gaan de uitdaging van klimaatverandering aan door wateropslag, waterberging en het beheer van water integraal en op het schaalniveau van

stroombekkens te benaderen. Tegelijk vormen de valleien belangrijke routes om de migratie van soorten mogelijk te maken. Ruimtelijke ontwikkeling bevordert een systeemherstel van bron tot monding, een goede ecologische toestand van de waterloop en de vallei, een verbetering van de ruimtelijke kwaliteit en van de beleving van de valleilandschappen.

B. Fijnmazige groenblauwe dooradering

Groenblauwe dooradering is een fijnmazig netwerk van groene verbindingen en waterlopen door open en bebouwde ruimte. Het bestaat onder meer uit open rivier- en beekvalleien, groene massa's zoals parken en (speel)bossen, lijnelementen zoals bomenrijen, houtkanten of bermen, wateroppervlakten zoals poelen, vijvers en bekkens, en aan gebouwen gekoppeld groen zoals tuinen, groendaken of groengevels of groene en blauwe ecologische infrastructuur doorheen bedrijventerreinen en landbouwgebieden. Groenblauwe dooradering bevordert de ecologische samenhang van grote aaneengesloten gebieden met kleinere fragmenten in of nabij de stad en verhoogt de gezondheid van de mens en de ruimtelijke kwaliteit. Groenblauwe dooradering kan bijdragen aan de migratie van soorten, verhoogde waterberging of waterinfiltratie. Groene massa's en waterlopen vormen een samenhangend netwerk dat vanuit de open ruimte tot diep in de bebouwde omgeving doordringt. Door groene ruimtes in de stad te verbinden en toegankelijk te maken met grotere groenpolen aan de rand kan iedereen genieten van rust, ontspanning en verkoeling.

Ruimtelijke principes

Groenblauwe aders multifunctioneel ontwikkelen

Groenblauwe aders dienen meerdere maatschappelijke doelen en worden daarom vanuit een multifunctioneel perspectief ontwikkeld. Ze hebben een verkoelend effect op de stedelijke hitte en dragen bij tot het zuiveren van de lucht, het bergen van water en de biodiversiteit. Groenblauwe dooradering draagt bij tot een veerkrachtigere inrichting. De inrichting ervan zorgt voor een toename van de ecologische waarde en het sluiten van natuurlijke kringlopen.

Groenblauw dooraderen als basis voor de leefkwaliteit in steden, dorpen en wijken

De ontwikkeling van groenblauwe aders is een randvoorwaarde voor ruimtelijk rendementsverhoging en nieuwe ruimte-inname. Rendementsverhoging kan enkel als er voldoende kwalitatief stadsgroen en publieke ruimte is: wijkgroen, bruikbare parken en goed bereikbare groengebieden om de stad. Zorgvuldig verdichten dwingt tot het optimaal gebruik van de openbare ruimte. Water en ruimte voor waterberging spelen daarin een belangrijke rol. Het zichtbaar maken van groenblauwe aders in de bebouwde omgeving versterkt de belevingswaarde en draagt bij tot het beter functioneren van natuurlijke kringlopen.

Groenblauwe aders maximaal toegankelijk houden

Groenblauwe aders maken onder meer speelbossen, speelweiden en speelparken in de open ruimte toegankelijk vanuit de stedelijke omgeving. In de bebouwde omgeving zijn collectieve tuinen en parken toegankelijk en beleefbaar voor de buurt. Goed geschakelde groenblauwe aders maken een koppeling met functionele en recreatieve wandel- en fietsroutes mogelijk.

C. Veerkrachtige inrichting die voedselproductie, biodiversiteit, bodeminfiltratie en regenwaterberging garandeert

Rivier- en beeksystemen, natuur-, bos- en landbouwgebieden zijn, als ze op de juiste manier ingericht en beheerd worden, in staat om veranderingen en druk op te vangen. De ruimte wordt zodanig ingericht dat ze niet telkens aangepast moet worden bij het herstel van geleden schade door overstromingen, droogte of hitte, maar veerkrachtig genoeg is om ook tijdens of na periodes van veranderingen of onzekerheden voldoende voedselproductie, biodiversiteit, bodeminfiltratie, regenwaterberging en waterzuivering te garanderen.

Ruimtelijke principes

Veerkrachtig ingerichte landbouwgebieden die voedsel- en landbouwproductie garanderen

Ruimtelijke kenmerken zoals de grootte van het gebied, de grootte van de percelen, de erosie- of de overstromingsgevoeligheid bepalen mee de keuze voor geschikte en toekomstgerichte landbouwvormen. Het landbouwgebied evolueert steeds in evenwicht met water, bodem, lucht en energie. Vooral in reliëfvrije gebieden en rivier- en beekvalleien gaat dat gepaard met adaptatiemaatregelen waarbij zowel de ruimtelijke inrichting als de landbouwproductiemethoden de effecten van de klimaatverandering moeten milderen. Veerkrachtig ingerichte landbouwgebieden versterken tevens de kwaliteit van het landschap.

Veerkrachtig ingerichte natuurgebieden die biodiversiteit garanderen

Een robuust netwerk van natuur- en bosgebieden en kwaliteitsvolle natuur is belangrijk om biodiversiteit te garanderen. Om dit te realiseren dienen natuur- en bosgebieden gericht te worden aangekocht, ingericht of beschermd door de overheid of private initiatieven. Prioritaire gebieden worden in kaart gebracht. Planologische ingrepen zijn een meerwaarde om de bescherming ook juridisch te garanderen.

Veerkrachtige groenblauwe aders die biodiversiteit bevorderen

Soorten kunnen over klimaatgordels heen migreren door verbindingen te herstellen en functionele barrières weg te nemen. Dit betekent onder meer waterstructuren toevoegen of herstellen, weg- en spoorbermen groen inkleden, het juridisch aanbod aan verharding of bebouwing selectief wegnemen op cruciale schakels, kunstmatige ingrepen zoals ecoducten of groene stapstenen zoals bomenrijen. De ecologische connectiviteit van de ruimte verhoogt door de aanleg van lijnvormige groenelementen langs auto-, water- en spoorwegen, doordacht aangelegde groenstructuren op bedrijventerreinen en langs de randen van de stad.

Veerkrachtige inrichting die wateroverlast en watertekort in samenhang aanpakt

Door bijkomende verharding te beperken, bodeminfiltratie en regenwatercaptatie te bevorderen verhoogt de waterbeschikbaarheid. Het behoud van het onbebouwd karakter van natuurlijke waterbergingsgebieden, valleien en overstromingsgevoelige zones voorkomt overstromingsschade samen met de aanleg van bijkomende waterbergingsgebieden. Schade aan bestaande bebouwing in

overstromingsgevoelige gebieden wordt vermeden. Voor nieuwe bebouwing wordt een adequate bescherming tegen overstromingsschade nagestreefd door gepaste ruimtelijke keuzes, voorschriften en bouwvormen. Ook in de bebouwde ruimte wordt - op kleine schaal – een bijdrage geleverd door infiltratie en occasionele buffering.

D. Winning van water en delfstoffen

Water- en delfstoffenwinning in de open ruimte gebeuren binnen een gebiedsgericht ruimtelijk ontwikkelingskader en alleen binnen een streven naar het beperken van het gebruik van eindige grondstoffen, doelmatig (her)gebruik en gekoppeld aan de behoefte. Uitgangspunt is duurzame zelfvoorziening van grondstoffen. De keuze van nieuwe locaties gebeurt op basis van geologische omstandigheden, ruimtelijke mogelijkheden op het vlak van nabestemming, de ontsluiting via het mobiliteitssysteem (waaronder waterwegen) en landschappelijke context en in relatie tot ander Vlaams beleid. De nabestemming is kwalitatief en de realisatie ervan wordt opgevolgd.

Ruimtelijke ontwikkelingen op het vlak van waterwinning en ontginning gebeuren in relatie tot de geologische en geohydrologische context. De aanleg van nieuwe waterwinningsinfrastructuren worden afgewogen ten opzichte van geohydrologische, ecologische, waterkwalitatieve, – kwantitatieve én ruimtelijke aspecten.

Nieuwe ontginningen in worden zodanig georganiseerd dat ze de structuurbepalende functies versterken en een landschap met ruimtelijke kwaliteit realiseren. De keuze van nieuwe locaties wordt bijgevolg niet uitsluitend bepaald door de geologische omstandigheden maar ook door de ruimtelijke potenties van het gebied, in het bijzonder wat betreft de nabestemmingsmogelijkheden die moeten worden afgestemd op het beleid van andere overheidssectoren. In een evoluerende maatschappij richting duurzaam materialenbeheer, duurzaam transport en duurzame energiebevoorrading worden ook deze beleidsaspecten belangrijk voor de keuze van nieuwe ontginningslocaties (bijv. langs een waterweg) en van innovatieve oplossingen voor nabestemmingen (bijv. permanente industriële bedrijvigheid voor de productie van grondstoffen uit recyclageactiviteiten, uitgegraven bodem en baggerspecie of waterkrachtcentrales). Het hanteren van dezelfde principes creëert mogelijkheden voor urban mining.

Ruimtelijke principes

Ontginningen in de open ruimte versterken de structuurbepalende functies en landschappelijke kwaliteit

Nieuwe ontginningen moeten de structuurbepalende functies versterken en een landschap met ruimtelijke kwaliteit realiseren. Ontginningen gebeuren binnen een gebiedsgericht ruimtelijk ontwikkelingskader en alleen binnen een streven naar het beperken van het gebruik van eindige grondstoffen en doelmatig (her)gebruik.

2.3 De leefkwaliteit bevorderen: welzijn, woonkwaliteit en gezondheid

Mensen moeten tevreden kunnen zijn over hun woon- en werkgelegenheid in hun (directe) leefomgeving. Ruimtelijke ontwikkeling moet daarom bijdragen aan een aangepast woningbestand, een gezonde ruimte en een kwalitatieve publieke ruimte en landschap.

1. Woningbestand aanpassen aan de veranderende demografische samenstelling

De samenstelling van de bevolking verandert als gevolg van migratie, vergrijzing en gezinsverdunding. De vraag naar inkomensgerelateerd wonen blijft ook belangrijk. Het woningbestand moet op deze trends mee evolueren waarbij het opvangen van de vraag naar kwalitatieve compacte woongelegenheden, nieuwe vormen van samenwonen en het realiseren van een sociale mix (jong/oud, alleenstaanden/gezinnen, multicultureel, inkomen, enz.) een opgave is. Aantrekkelijke (semi-)publieke ruimtes waar mensen elkaar (spontaan) ontmoeten bevorderen de sociale cohesie.

De gezinsverdunding in regio's met landelijk karakter is een bijzonder aandachtspunt omdat hier een kwalitatieve mis-match tussen aanbod (vrijstaande woningen en villa's) en vraag (kleinere woningen en appartementen) ontstaat. Er komen steeds meer nieuw samengestelde gezinnen, wat flexibele woonvormen en voorschriften vraagt omdat de bezettingsgraad van hun woongelegenheden verschilt doorheen de weken.

De woningmarkt moet beter kunnen inspelen op de levensloop en inkomenssituatie van mensen en dynamiek in gezinnen. De flexibiliteit op het niveau van zowel de woningmarkt (verhuizen) als de woongelegenheden (woongelegenheden aanpassen) moet vergroten. Nieuwe woonvormen zoals groepswonen, meer-generatie-wonen, gemeenschappelijk wonen, zorgwonen of flexibele levensloopbestendige woongelegenheden, vereisen aandacht binnen een kwalitatieve gebiedsontwikkeling, maar ook op perceelsniveau. Een sociale mix in grotere wijken met het oog op sociale cohesie blijft een aandachtspunt.

Ruimtelijke principes

Levensloopbestendig inrichten

Publieke en niet-publieke ruimtes zijn ingericht op maat van iedereen, ongeacht leeftijd of beperkingen. Functies voor alle fasen van de levensloop zijn beschikbaar. Creativiteit wordt aan de dag gelegd om de ruimte zuinig en functioneel en integraal toegankelijk in te richten voor zowel jong als oud, zorgbehoevend of gezond.

Rekening houden met demografie bij nieuwbouw of renovatie

Demografische tendensen, zoals de trend naar kleinere huishoudens en de vergrijzing, zijn een belangrijke factor bij de transformatie van de bebouwde ruimte. Het woningpatrimonium zal worden aangepast op basis van de veranderende huishoudenssamenstelling en de vergrijzing.

Flexibele woongelegheden

Woongelegheden zijn flexibel en multifunctioneel om tegemoet te komen aan veranderende gezinsgroottes. Variabele indelingen, mogelijkheden tot uitbreiding, en opsplitsing van ruimtes, gemeenschappelijke ruimtes aanpasbaar aan de levensfase en meergenerationeel wonen worden ruimtelijk gefaciliteerd.

Woonwijken met aandacht voor sociale mix

De leefkwaliteit van woonwijken is een belangrijk aandachtspunt. Daarom is het belangrijk dat in woonwijken diverse woonvormen aan bod komen, waarbij zowel meergenerationeel wonen, inkomensgerelateerd wonen, kleinere woonvormen enzovoort samen voorkomen en plaats bieden voor oud, jong, alleenstaanden en gezinnen en waarbij de publieke groene ruimte zo is ingericht dat ze een goede ontmoetingsplaats vormt. Dit bevordert de sociale cohesie.

2. Gezonde en inclusieve ruimte ontwikkelen

Groene ruimte draagt bij tot een betere luchtkwaliteit en het bergen van fijn stof en CO₂., tempert het stedelijk hitte-eiland-effect en vergroot de infiltratiemogelijkheden voor water. Kortom groen in de bebouwde ruimte draagt bij tot een gezonde woonomgeving en het milderen van negatieve effecten. Groene ruimten bieden ook kansen voor ontspanning en parken: ruimte voor spelende kinderen, wandelende (groot)ouders enz.

Buurten zijn inclusief ingericht zodat iedereen ongeacht zijn fysieke of financiële toestand de ruimte kan gebruiken en participeren in de samenleving. De ontwikkeling van nieuwe multifunctionele ontmoetingsplaatsen, bijvoorbeeld door het ontstaan van brede scholen kan een hefboom vormen om het ruimtelijk rendement te verhogen en tegelijk werk te maken van een verbeterde leefkwaliteit.

De zachte weggebruiker heeft prioriteit bij de inrichting van wijken en dorpskernen zodat mensen zich meer te voet of met de fiets verplaatsen en een gezondere leefstijl kunnen hanteren. De bebouwde leefomgeving en haar verkeersinfrastructuur is verkeersveilig ingericht, biedt een vlotte doorstroming en biedt onder meer toegankelijke groene ruimte voor beweging, spel en recreatie.

Ruimtelijke ontwikkeling brengt functies samen om voorzieningen toegankelijk te houden en de noodzaak tot grote verplaatsingen te reduceren. Geluidshinder en stralingen blijven beperkt tot een aanvaardbaar niveau.

Ruimtelijke principes

Ruimtelijk ontwikkelen met aandacht voor beperking gezondheidsrisico's en verhoging leefkwaliteit

Ruimtelijke ontwikkeling richt zich op de bevordering van de gezondheidstoestand. Ruimtelijke projecten en programma's verhogen de leefkwaliteit en beperken de gezondheidsrisico's zoveel mogelijk onder meer door het voorzien van extra groen in functie van verkoeling. Ze voorzien in de mate van het mogelijke in compensaties binnen het (project)gebied voor eventuele negatieve effecten van deelmaatregelen.

Publieke ruimte is veilig en toegankelijk voor kwetsbare verkeersdeelnemers

De ruimtelijke ontwikkeling in wijken en dorpskernen versterkt de veiligheid en toegankelijkheid voor alle gebruikers van de bebouwde omgeving waaronder voetgangers, fietsers en mensen met een lichamelijke beperking. Dit gebeurt door bij de locatiekeuze van verkeer genererende activiteiten en de inrichting van de publieke ruimte hiermee rekening te houden en remediërende maatregelen te nemen, in evenwicht met een vlotte verkeersdoorstroming. Speelruimtes zijn veilig ingericht en toegankelijk voor jong en oud.

Een publieke ruimte die uitnodigt tot bewegen

Vanuit een focus op een kwaliteitsvolle buurt en optimaal gebruik van publieke ruimte hoeft sporten en bewegen niet langer enkel plaats te vinden op daartoe gereserveerde ruimten. De publieke ruimte kan zo worden ingericht dat ze op een laagdrempelige manier uitnodigt tot sporten, spelen en bewegen. Een bewegingsvriendelijke publieke ruimte verhoogt de leefkwaliteit van de buurt en versterkt de sociale cohesie.

3. Publieke ruimte en landschap

De ontwikkeling van dorpen en wijken gebeurt op maat van haar bewoners. De bevolkings- en gezinssamenstelling zijn een uitgangspunt bij de keuze van woonvormen en de inrichting van de publieke ruimte. Voldoende publieke ruimte is essentieel voor de kwaliteit van de leefomgeving. De publieke ruimte is aantrekkelijk, veilig en toegankelijk. De inrichting van de publieke ruimte bevordert de sociale cohesie en insluiting doordat verschillende (leeftijds)groepen de ruimte delen. Een goed evenwicht tussen publieke en private ruimte zorgt voor mogelijkheden voor ontmoeting enerzijds en ruimte om zich terug te trekken anderzijds.

Uitgangspunt voor het ruimtelijk beleid is het behoud en de versterking van de ruimtelijke diversiteit en herkenbaarheid van de meest waardevolle landschappen. De structurerende landschapselementen en –componenten daarin zijn richtinggevend voor de aard, de grootte en de vormgeving van wijzigingen in het ruimtegebruik. Wijzigingen in het ruimtegebruik kunnen nieuwe structurerende elementen en componenten aan het landschap toevoegen of het bestaande landschap wijzigen. Op basis van de bestaande landschapselementen en –componenten moet steeds worden nagegaan of deze toevoeging of wijziging op een verantwoorde wijze kan plaatsvinden. Er moet duidelijkheid komen over de interactie tussen diverse sectorregelgeving (erfgoed, natuur, water enz.) en de bestemming. Dit bevordert de rechtszekerheid. Het ruimtelijk beleid kan hierin integrerend optreden.

De verschillende overheden zorgen voor een permanente verbetering van de kwaliteit van de leefomgeving. Ze maken daarom naast een zorgvuldige afweging over de locatie van ontwikkelingen, werk van een goede inrichting en beheer van de ruimte. De tien kernkwaliteiten zijn hierbij richtinggevend en vormen een globaal beoordelingskader voor alle nieuwe ruimtelijke

ontwikkelingsprojecten. Projecten versterken zo de belevingswaarde, gebruikswaarde en toekomstwaarde van de ruimte.

Ruimtelijke principes

Garanderen van ruimtelijke kwaliteit

Ruimtelijke ontwikkeling garandeert de ruimtelijke kwaliteit door de kernkwaliteiten van de omgeving in beeld te brengen en bespreekbaar te maken met bewoners en gebruikers van een ruimte. De beleving van landschap, gebouwen en groene en publieke ruimte komt hierbij aan de orde.

Aandacht voor het landschap

Het ontwikkelen van de ruimte gebeurt met aandacht voor de identiteit, landschapswaarden en de (lokale) culturele betekenis van de plek, zowel in het bebouwde weefsel als in de open ruimte.

Ontwikkelen met respect voor het onroerend erfgoed

Ruimtelijke ontwikkeling gebeurt met respect voor het aanwezige onroerend erfgoed en zet in op een sterke identiteit van een plek die voortbouwt op haar cultuurhistorische waarden.

2.4 Samen aan de slag

Ruimtelijke ontwikkeling is het resultaat van samenwerking tussen de diverse overheden (ook op gemeentelijk, intergemeentelijk en provinciaal vlak), maatschappelijke organisaties, burgers en ondernemingen. Iedereen heeft een verantwoordelijkheid om de ruimtelijke ontwikkelingsprincipes zorgvuldig toe te passen in het ruimtelijk handelen. Het geheel van ruimtelijke investeringen draagt bij aan het realiseren van doelstellingen. Het Vlaams beleid heeft daarin een voorwaarde-scheppende rol en voorbeeldfunctie en treedt soms regulerend op om bijkomende verharding en ruimtebeslag terug te dringen.

Het ruimtelijk beleid legt meer klemtoon op het transformeren en vernieuwen van de ruimte om maatschappelijke behoeften een plaats te geven. Dat is een stuk complexer dan de uitbreidings- en bestemmingsaanpak uit het verleden en vereist minder regulering ten aanzien van de herontwikkeling van het bestaand ruimtebeslag.

Het Vlaams ruimtelijk beleid heeft daarom in relatie tot de ruimtelijke ontwikkelingsprincipes een aantal bijzondere permanente opdrachten:

- (1) de toepassing van die principes stimuleren en ondersteunen door kennisopbouw- en deling,
- (2) de operationele betekenis en ontwikkelingskansen duiden,
- (3) de wet- en regelgeving en het instrumentarium optimaliseren en afstemmen en

(4) in dialoog treden met andere actoren, overheden op de eerste plaats, over de correcte toepassing van die principes,

(5) beleidsafstemming op het Vlaamse niveau bevorderen en (6) eigen acties ondernemen ter bevordering van de vooropgestelde waarden.

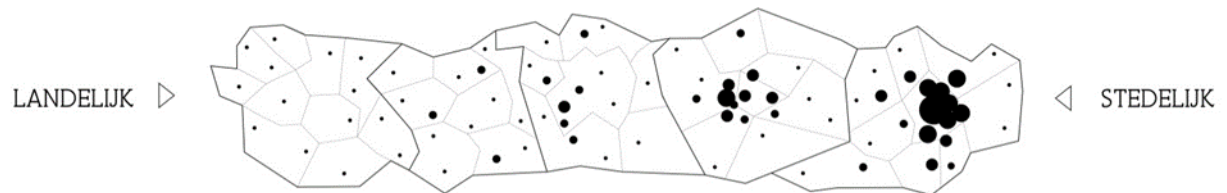
Lokale besturen passen de ruimtelijke ontwikkelingsprincipes toe in hun ruimtelijk beleid en hebben een motiveringsplicht. Ze werken samen boven gemeentegrenzen heen. Lokaal kan maatwerk nodig zijn om de verschillende waarden en principes in samenhang en in functie van het gebied toe te passen.

Lokale besturen krijgen de beleidsruimte voor eigen accenten en een eigen invulling op maat van de regio, de provincie of de gemeente. Hierbij is er ook marge voor alternatieven of verantwoorde afwijking, mits motivering vanuit de plaatselijke ruimtelijke situatie, kwaliteiten of identiteit. Het Vlaams ruimtelijk beleid ondersteunt lokale besturen in de uitvoering van hun opdracht.

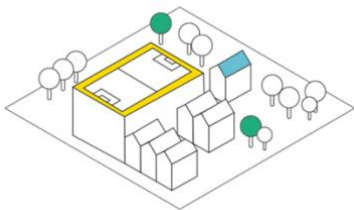
Ruimtelijke ontwikkeling vereist een gedegen participatie waarbij bewoners, ondernemers en investeerders hun leefomgeving mee vormgeven. Participatie gaat over meedenken over de visie en het programma, het recht op inspraak en de mogelijkheid zelf te investeren in de ruimte. Participatie richt zich dus niet enkel op het verkrijgen van draagvlak maar ook op het ontwikkelen van betere plannen die ertoe bijdragen dat de ruimtegebruiker zijn leefomgeving waardeert. Het proces draagt zo bij aan het genereren van ruimtelijke kwaliteit, mét betrokkenheid.

3 Toepassing in Vlaanderen

Vlaanderen kent helemaal geen uniforme ontwikkeling, en de karakteristieken van verschillende delen van Vlaanderen zijn zeer divers. Afhankelijk van het (zeer stedelijk tot eerder landelijk) karakter kunnen gebieden een eigen invulling krijgen. Bepaalde beleidsopgaven zullen vooral van toepassing zijn op gebieden met een eerder landelijk karakter, andere dan weer op gebieden met een zeer stedelijk karakter. Omdat veel gebieden zowel stedelijke als landelijke ruimtes omvatten, zal er vaak een mengeling zijn van een aantal stedelijke en landelijke uitdagingen.

Ruimtelijk rendement op maat ontwikkelen

In de ontwikkeling van wonen, werken en voorzieningen is de beleidsopgave in eerste instantie het aanboren van het potentieel voor ruimtelijke rendementsverhoging. Het verhogen van het ruimtelijk rendement vraagt een doordachte aanpak.

Hoe stedelijker, hoe meer potentieel goed gelegen plekken voor rendementsverhoging. Voor goed gelegen plekken in steden of verstedelijkte gebieden richt de opgave zich immers op grote groei van woongelegenheden, jobs en voorzieningen. Het moet daarom op maat gebeuren, waarbij leefkwaliteit en het behoud van de mensenmaat belangrijke aandachtspunten zijn. Dit betekent ook dat voldoende kwalitatief stadsgroen, water en publieke ruimte zich in de nabijheid bevinden. Water en ruimte voor waterberging spelen een belangrijke rol, net zoals voldoende aanwezigheid van hernieuwbare energie. Bij iedere herontwikkeling binnen een kern moet daarom tegelijk worden ingezet op het verhogen van de ruimtelijke veerkracht.

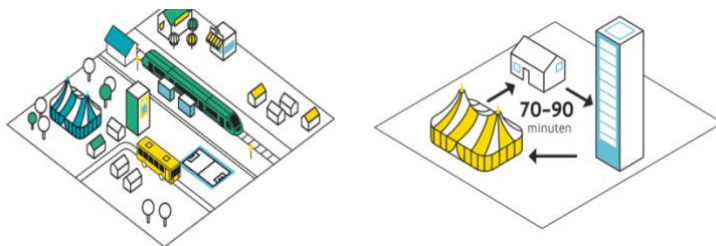
Historische binnensteden moeten hun mensenmaat en cultuurhistorische identiteit behouden. Monofunctionele plekken in de stadsranden moeten kwalitatief en rendement verhogend omvormen tot meer dynamische wijken en buurten. Zo ontstaan er herkenbare plekken met een eigen identiteit, en een brede waaier aan aangename woonmilieus, met een grotere keuze in duurzame vervoersmodi, duurzame leveringsmogelijkheden, aanwezigheid van groen, basisvoorzieningen in de nabijheid en regionale voorzieningen.

De ontwikkeling van dorpen in landelijke gebieden vraagt kleinschalige rendementsverhoging die erop gericht is om ruimtelijke uitbreiding te vermijden. Primair wordt ingezet op de transformatie van het bestaande ruimtebeslag om een kwalitatief en divers aanbod te kunnen aanbieden (kleine gezinnen, seniorenwoningen, samenhuizen). In landelijke woonlinten en verspreide bebouwing is rendementsverhoging geen optie en moeten kansen worden benut om ruimtebeslag weg te nemen indien dit vanuit sociaal en financieel oogpunt een haalbare kaart is. Er liggen kansen voor de ontwikkeling van het landelijk gebied via innovatieve functiecombinaties die elkaar in stand houden. Gemengde kernen zorgen ervoor dat mensen opnieuw samen leven.

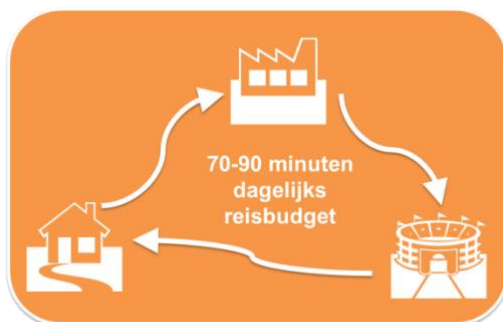
Innovatieve woonvormen zoals co-housing dragen bij tot een hoger rendement. We stimuleren dat woongelegenheden en de percelen waarop ze zich bevinden, levensloopbestendig worden ingericht en aanpasbaar zijn aan de dynamiek van de huidige gezinnen. Door in te zetten op de transformatie van de bestaande wijken en dorpen, worden nieuwe aantrekkelijke woongelegenheden voor meerdere doelgroepen gecreëerd, zonder bijkomende druk op de open ruimte te leggen. Bij iedere rendementsverhoging is er aandacht voor klimaatbestendigheid.

In rendementsverhoging liggen kansen om te investeren in meer ruimtelijke kwaliteit. En dat door private investeringen te koppelen aan publieke winsten, de beleving van de publieke ruimte te verhogen met een inrichting op mensenmaat en een stimulans te geven aan de lokale leefkwaliteit, bijvoorbeeld met investeringen in meer groen en blauw.

Knooppunten en voorzieningenniveau bepalen ontwikkelingskansen

De ontwikkeling van woongelegenheden, werkplekken en voorzieningen gebeurt op basis van het regionaal vervoerssysteem. Ruimtelijk-structurende dagdagelijkse verplaatsingspatronen van mensen (*daily urban systems*) bepalen de reikwijdte van het vervoerssysteem.

Figuur: Het gemiddelde van 70 tot 90 minuten per dag die mensen besteden aan verplaatsingen is een constant gegeven en is dus richtinggevend voor het bepalen van kernen.

Het vervoerssysteem brengt een voldoende bevolkingsomvang samen voor de gemeenschappelijke programmatie van bovenlokale voorzieningen. Ruimtelijke ontwikkeling ondersteunt een mobiliteitsnetwerk waarbinnen knooppunten ontwikkeld worden waar verschillende vervoerssystemen elkaar ontmoeten en overstappen logisch en vlot verlopen.

Hoe sterker het stedelijk karakter, hoe meer de ontwikkeling zich richt op de versterking van stedelijke kernen, wijken en dorpen verbonden door hoogwaardig collectief vervoer, bijvoorbeeld via het railnetwerk en fietssnelwegen als ruggengraat.

Gebieden met een eerder landelijk karakter beschikken vaak over andere collectieve vervoerssystemen en over fietsinfrastructuur. Hier vormen vervoerscorridors, waar het kernnet en fietssnelwegen deel van uit maken, belangrijke onderdelen van het regionaal vervoerssysteem. Ruimtelijke investeringen gebeuren in kernen met een voldoende knooppuntwaarde en een voldoende voorzieningenaanbod (beide al dan niet in min of meerdere mate aanwezig) en dragen zo bij tot gemengde kernen met een hoge leefkwaliteit en basisbereikbaarheid.

Er zijn vier soorten locaties:

1. Locaties met hoge knooppuntwaarde en hoog voorzieningenniveau

Het merendeel van de ontwikkeling van woongelegenheden, werkplekken en bovenlokale voorzieningen gebeurt op deze locaties. Verstedelijkte gebieden beschikken meestal over veel meer van dit soort locaties omwille van het aanwezige collectieve vervoerssysteem en ruim voorzieningenpakket. Het programma benut de ontwikkelingskansen van stadscentra, maar voorkomt overdruk door ook in andere kernen met hoge knooppuntwaarde en hoog voorzieningenniveau ontwikkeling te voorzien. De wijken in de stadsrand zijn omwille van hun rendementspotentieel en bereikbaarheid met fiets of collectieve modi ten opzichte van het centrum, vaak zeer interessant om te ontwikkelen.

2. Locaties met hoge knooppuntwaarde en beperkt voorzieningenniveau

Deze locaties bevinden zich vaak in kernen op een collectieve vervoerscorridor. Het ontwikkelen van deze locaties gebeurt door gelijktijdig het voorzieningenniveau voldoende op te krikken. Wanneer de vraag naar en het gebruik van voorzieningen zoals een zorgcentrum of zwembad voldoende groot zijn, worden dergelijke dure investeringen in een kern logisch en verantwoordbaar.

3. Locaties met hoog voorzieningenniveau en beperkte knooppuntwaarde

Deze locaties kunnen worden ontwikkeld door de knooppuntwaarde te verhogen via gerichte investeringen in het collectief vervoerssysteem. Het is aangewezen plekken met een hoge concentratie van menselijke activiteiten (wonen, werken en voorzieningen), maar met een lage knooppuntwaarde, op te nemen in het collectief vervoerssysteem. Het is hierbij prioriteit de railbereikbaarheid te verbeteren op autobereikbare locaties in congestiegevoelige zones. De realisatie van een programma van woongelegenheden, werkplekken en voorzieningen in kernen met een lage knooppuntwaarde, moet samengaan met gelijktijdige investeringen in het collectief vervoerssysteem. De bereikbaarheid van belangrijke maatschappelijke functies is een belangrijk uitgangspunt van basisbereikbaarheid. Investeringen in het collectief vervoerssysteem of infrastructuur zijn belangrijke elementen voor de realisatie van de gewenste ruimtelijke ontwikkeling.

4. Locaties met beperkte knooppuntwaarde en beperkt voorzieningenniveau

Meer landelijke gebieden beschikken over minder kansen op basis van knooppuntwaarde en voorzieningenniveau. Hier liggen de ontwikkelingskansen voor de eigen behoeften in de kleine steden en dorpen met een voldoende knooppuntwaarde en voorzieningenniveau. Een gedifferentieerd en kwalitatief woonaanbod houdt rekening met de specifieke behoeftes van deze gebieden. De ontwikkeling richt zich op het aanpakken van leegstand, verdichten op maat en het stoppen van de verdere versnippering van de open ruimte.

Voor het berekenen van de knooppuntwaarde wordt rekening gehouden met bestaande knooppunten en gelijklopende investeringsprojecten voor collectief vervoer. Nieuwe beslissingen over de aanleg van infrastructuur of over de exploitatie van het collectief vervoer, hebben een impact op de knooppuntwaarde. Daarnaast wijzigen (private of overheids-) investeringen in voorzieningen het voorzieningenniveau van locaties. Daarom zijn regelmatige actualisaties van de knooppuntwaarde en het voorzieningenniveau belangrijk, om zo ook de eventueel gewijzigde ontwikkelingskansen in beeld te krijgen.

Het spreekt hierbij vanzelf dat als er op regionaal of provinciaal niveau tekorten worden vastgesteld op het vlak van voorzieningenniveau of vervoersmogelijkheden, de remedie in de eerste plaats moet gezocht worden in het wegwerken van het tekort, eerder dan in het afremmen of stopzetten van de ontwikkeling. Door het in rekening brengen van reeds geplande knooppuntontwikkelingen, het inbrengen van bepaalde parameters of het bijsturen van criteria die relevant en verantwoord zijn voor een bepaalde regio of provincie, kunnen bijgestuurde en gedifferentieerde ontwikkelingskansen ontstaan. (Boven)lokale besturen krijgen beleidsruimte om hier mee aan de slag te gaan en om een ruimtelijke beleid op maat van de regio of provincie te onderbouwen.

Een hiërarchische structurering en invulling van het vervoerssysteem, met een uitdrukkelijke keuze voor andere modi dan de auto biedt ruimtelijke kansen

Een evolutie van voornamelijk automobilititeit naar een globaal structurerend vervoerssysteem is cruciaal in het goed kunnen bundelen en het tot haar recht laten komen binnen een knooppuntbenadering. De keuze voor ruimtezuinige mobiliteit genereert een hogere leefbaarheid en biedt grote kansen voor de ontwikkeling op collectieve vervoersknooppunten en rond voorzieningenconcentraties (= TOD, Transit Oriented Development). Een multimodaler vervoerssysteem is een belangrijke factor in het bekomen van meer ruimtelijk rendement.

Principes van basisbereikbaarheid en het hiërarchisch structureren worden doorgetrokken naar het hele vervoerssysteem. Ook de openbare vervoersnetwerken en de fietsverbindingen hebben een hiërarchische structuur (met het knooppunten verhaal) maar ook een hiërarchische invulling.

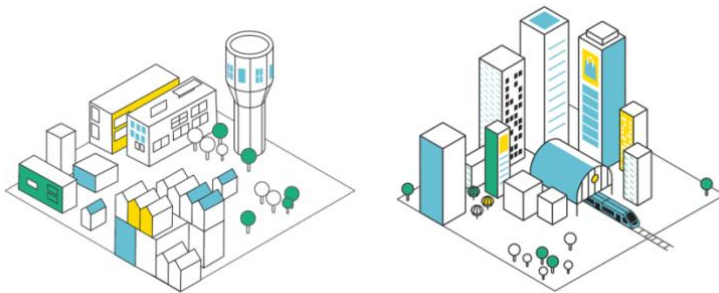
De herstructurering van het netwerk van De Lijn in kernnet en aanvullend net biedt op korte termijn belangrijke kansen voor een betere ruimtelijke inbedding van de mobiliteitsinfrastructuur. Collectief vervoer en goede fietsverbindingen, afgestemd op de vervoersvragen, verbinden de ontwikkelde en te ontwikkelen locaties. Het is belangrijk plannen en investeringen op het vlak van mobiliteit enerzijds en ruimte anderzijds goed af te stemmen en hierbij een goede koppeling te maken met de ontwikkeling van verschillende modi in het kader van combimobiliteit, binnen een transparant gelaagd

vervoersmodel. Op middellange termijn moet deze oefening worden geactualiseerd op basis van technologische innovaties.

Koppeling van programma's en beleidskaders

Om de knooppuntwaarde en het voorzieningenniveau van een locatie optimaal op elkaar af te stemmen, is het belangrijk dat beleidskaders en programma's aan elkaar gekoppeld worden. Het sluiten van een treinstopplaats, het verhogen van de bediening van een station, de aanleg van een sneltramlijn of technologische innovaties in het collectief georganiseerd vervoer hebben allemaal gevolgen voor de knooppuntwaarde van een locatie. De beleidsmatige en planologische beslissingen dienen met elkaar afgestemd te worden ook met andere bevoegdheidsniveaus en private partners.

Proactief en toekomstgericht aanbodbeheer voor een bovenlokaal gamma aan werklocaties

Op bovenlokaal schaalniveau zorgt een pro-actief en toekomstgericht aanbodbeheer voor een breed gamma van werklocaties. Dit gamma omvat (afgescheiden en infrastructuur-gebonden) functionele bedrijventerreinen tot sterk verweven ruimtes. Ondernemers krijgen zo meer keuzemogelijkheden om zich te vestigen. Het aanbodbeheer maakt keuzes in de bestaande en toekomstige werklocaties, bijvoorbeeld:

1. Bestaande en nieuwe ondernemingen kansen geven zich te ontwikkelen in wijken en dorpen door in te zetten op verweving en verhoging van het ruimtelijk rendement;
2. Verlaten bedrijfssites die gelegen zijn in een gebied met hoge knooppuntwaarde, voorzieningenniveau en multimodale goederenbereikbaarheid, kansen geven op een gemengde ontwikkeling, en andere verlaten bedrijfssites zoveel mogelijk voorbehouden aan ondernemingen of als ze voor ondernemerschap slecht gelegen zijn teruggeven aan de open ruimte of ingevuld met andere aanvaardbare herbestemmingsmogelijkheden;
3. Bestaande functionele bedrijventerrein optimaliseren door een verhoging van het ruimtelijk rendement, een verbeterde multimodale personenbereikbaarheid en een verbeterde goederenontsluiting van en naar TEN-T, groenblauwe dooradering, verweving van energievoorzieningen enzovoort;
4. Bestaand juridisch aanbod voor bedrijven evalueren en vervolgens activeren of neutraliseren

5. Evaluatie van bedrijvigheid in landelijke omgevingen en deze ofwel rechtszekerheid ofwel een geschikt vestigingsalternatief bieden.

Het aanbodbeheer begeleidt via een projectmatige aanpak investeerders vlot naar een locatie, die past binnen de gebiedsvisie.

Zeker waar het stedelijk karakter groot is moet de rol als economische groeipool bestendig worden. De stedelijke bevolking behoudt zo toegang tot werk en ondernemers kunnen gebruik maken van de aanwezige arbeids- en afzetmarkt, (kennis)instellingen, voorzieningen en infrastructuur. Op sommige bedrijventerreinen en kantorenlocaties zijn er kansen voor functiemenging zoals energiewinning of de ontwikkeling van (bedrijfs)woningen en voorzieningen op de rand van het terrein. De groei van niet-verweefbare en transport-intensieve ondernemingen gebeurt voornamelijk op aan het TEN-T gekoppelde (mono)functionele bedrijventerreinen. Kansen voor een (verbetering van de) multimodale lokale personenbereikbaarheid en rendementsverhoging worden hierbij maximaal benut. Nieuwe productievormen zoals innovatieve productie, kennisgedreven productie, productie met betrekking tot circulaire economie of grootschalige productie krijgen op een gebiedsgerichte wijze een plaats in de ruimte.

Het behoud van verweven ondernemingen staat voorop. De ondernemingen in het bebouwd weefsel staan mee in voor een belangrijk deel van het regionaal inkomen en zorgen ervoor dat mensen nabij hun werk kunnen wonen en dat buurten levendig blijven. De nieuwe maakindustrie is bovendien steeds schoner, hindervrij, kleinschaliger en meer decentraal georganiseerd. Het aanbodbeheer formuleert acties om verdrukking van verweefbare economische activiteiten uit de stadswijken en dorpen tegen te gaan. In de kernen worden leegstaande sites en niet ontwikkelde percelen voor bedrijvigheid geactiveerd. Leegstaande industriële sites blijven zo veel mogelijk behouden als professionele werklocatie, eventueel voor meer kleinschalige economie. Om ruimte voor bedrijven te garanderen, is herontwikkeling steeds terughoudend ten opzichte van een omvorming naar niet-economische activiteiten. De monofunctionele ontwikkeling van woonwijken zonder enige vorm van economische verweving is geen optie.

Waar het landelijk karakter domineert, werken veel inwoners in sectoren in steden. De sterk aanwezige landbouw levert de maatschappij baten op als leverancier van voedsel en producten, energie of ontspanningsruimte. Ook andere economische activiteiten zoals kleinschalige ambachtelijke activiteiten, handel en recreatie zullen een betekenisvolle rol blijven spelen. Zelfstandige activiteiten (ICT, consultants, architecten, ...) en voorzieningen (zorg, educatie, recreatie, ...) ter hoogte van kernen, bedrijventerreinen en in vrijstaande hoeves vinden hun opmars vanuit functionele stad – landelijk gebied relaties op vlak van wonen, werken en vrijetijdsbesteding. Die creëren kansen voor het behouden en verder uitbouwen van een levenskrachtig landelijk gebied nabij de stad. De juiste ruimtelijke condities moeten een robuuste open ruimte garanderen en de kernversterking ondersteunen.

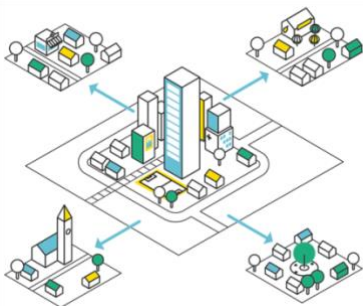
In meer landelijke gebieden ligt de focus op behoud van de economische functie van functionele bedrijventerreinen door in te zetten op hergebruik en intensivering. Niet ontwikkeld juridisch aanbod of bedrijfslocaties die vrijkomen, en het samenhangend functioneren van de open ruimte schaden, worden waar mogelijk geneutraliseerd.

Het aanbodbeheer zorgt voor functionele bedrijventerreinen voor niet of moeilijk verweefbare economische activiteiten. Deze terreinen hebben vaak een grote oppervlakte en zijn goed bereikbaar naar TEN-T of eventueel andere in het mobiliteitsbeleid expliciet hiervoor aan te duiden hoofdverbindingen. Het is belangrijk die kwaliteiten te bewaren en te gebruiken om het ruimtelijk rendement van het terrein te verhogen. Hierbij wordt rekening gehouden met de veiligheidseisen die niet-verweefbare bedrijven kunnen stellen. Combinaties met andere functies (hernieuwbare energie, natuur, water, landbouw, sport, kinderopvang) zijn mogelijk, voor zover die geen ongunstig effect hebben op elkaar. Dakoppervlakken bieden kansen voor sommige combinaties.

De ontwikkeling van kantoren gebeurt verweven in de bebouwde ruimte om ruimte delen en andere synergie tussen ruimtelijke functies te bevorderen. Het benutten van verwevingskansen op bestaande monofunctionele kantoorlocaties moet bijdragen aan een hoger ruimtelijk rendement en voor nieuwe monofunctionele kantorenparken is geen ruimte.

Functionele bedrijventerreinen op locaties met hoge knooppuntwaarde, en voorzieningenniveau en een goede multimodale personenbereikbaarheid worden maximaal voorbehouden aan economische activiteiten met veel werknemers of bezoekers. De ontwikkeling van nieuwe bedrijventerreinen vanuit een bovenlokale afweging, blijft mogelijk indien rendementsverhogingen onvoldoende ruimte creëren.

Samenhangend en evenwichtig aanbod van voorzieningen in steden en dorpen

Er wordt gestreefd naar een aanbod van voorzieningen zoals zorg, onderwijs, sport en recreatie of winkels in steden en dorpen. De mogelijkheid te beschikken over bepaalde (basis)voorzieningen in eigen buurt bepaalt mee het welzijn van mensen. De programmering van nieuwe woongelegenheden en werkplekken gebeurt daarom zoveel als mogelijk in samenhang met de programmering rond voorzieningen.

Landelijke gebieden staan voor de opgave een toegankelijk en volledig aanbod aan (basis)voorzieningen te kunnen blijven aanbieden. Het aanbod aan basisvoorzieningen wordt gegarandeerd door in te zetten op het clusteren en verweven van voorzieningen in kernen met een minimumdraagvlak (bijvoorbeeld op basis van bevolkingsomvang), het benutten van verdichtingsmogelijkheden, het garanderen van basisbereikbaarheid en het benutten van de knooppuntwaarde. Door diensten met een maatschappelijke opdracht samen te brengen, ontstaat (innovatieve) synergie die het centrale karakter van een plek kan verhogen. Een vlotte toegankelijkheid via het collectief vervoersysteem van onderwijs en zorg voor een brede groep mensen, is van cruciaal belang voor de leefkwaliteit in verzorgende dorpen. De veranderende bevolkings- en

gezinsamenstelling (zoals gezinsverdunding, vergrijzing of vergroening) bepaalt de mix van vereiste woningtypes en voorzieningen.

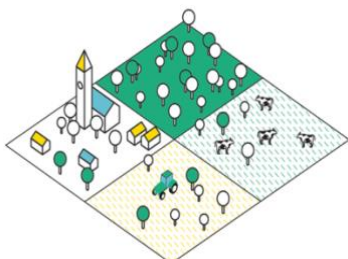
Publieke voorzieningen zijn duur en private voorzieningen zijn pas levensvatbaar als ze een voldoende grote klantengroep kunnen bedienen. Door de overheid geïnitieerde projecten zullen ermeê rekening houden dat vervoersarmoede en moeilijke bereikbaarheid van voorzieningen vermeden worden. De bouw van woonegelegenheden gebeurt daarom beter op plaatsen waar al concentraties van voorzieningen zijn. Het bestaande aanbod voorzieningen vindt daardoor een groter draagvlak en nieuwe specialisaties die een buurt of wijk een eigen identiteit geven, krijgen een kans.

Detailhandel ontwikkelt maximaal in stedelijke en dorpskernen. De kernwinkelgebieden kunnen via rendementsverhoging verder ontwikkelen, terwijl in de als winkelarm aangeduide gebieden de detailhandel een uitdoofscenario volgt op middellange termijn. De ontwikkeling moet bijdragen tot het gehele voorzieningenniveau van het ruimer gebied, maar mag de draagkracht van het voorzieningenapparaat in stads- en dorpscentra niet aantasten. Slecht gelegen detailhandel volgt een uitdoofscenario op middellange termijn. Ongewenste handelslinten worden vermeden.

In gebieden met een meer stedelijk karakter blijven het traditionele stadscentrum en de kernen de belangrijkste detailhandelsconcentraties. Bijkomende winkels krijgen zo veel mogelijk ruimte binnen het bestaande ruimtebeslag. Aparte bijkomende monofunctionele winkelzones of omvormingen van bedrijvzones naar monofunctionele winkelzones worden zo veel mogelijk vermeden. Bestaande detailhandelsconcentraties buiten de centra die een aanvulling bieden op het kernwinkelapparaat, worden ontsloten door collectief vervoer. Indien de concentratie een hoge knooppuntwaarde heeft, is verweving met wonen en voorzieningen aangewezen. Detailhandelsconcentraties op plaatsen met een te lage knooppuntwaarde worden niet geïntensiveerd. Woonfuncties of voorzieningen worden er ook niet verder verweven.

Bovenlokale recreatieve voorzieningen of hoogdynamische toeristische attracties worden afgewogen binnen de lokale en bovenlokale programmatie. Om verder groot ruimtebeslag te vermijden, ontwikkelen ze maximaal binnen het bestaande ruimtebeslag en worden de principes voor verhoging van het ruimtelijk rendement op deze functies toegepast. Deze recreatieruimte heeft grote potenties voor groenblauwe dooradering en verweving met andere functies.

Open ruimte voor landbouw, natuur en water

In gebieden met landelijk karakter is het fysisch systeem bepalend voor de openruimtestructuur. Gebiedsontwikkeling gebeurt vanuit een geïntegreerde benadering. De inzet is een robuuste en veerkrachtige open ruimte. Kansen voor de ontwikkeling van landelijk gebied worden ingegeven door

gebiedsspecifieke contextfactoren zoals de verstedelijkingsgraad, stadsnabije landbouw, regionale identiteit, landschappelijke kwaliteiten en de socio-economische dynamiek. De kleinere verzorgende steden en dorpen zijn hier vaak nog relatief compact en omgeven door grensstellende openruimtegebieden. Vaak liggen ze aan een rivier of waterloop die de stedelijke ontwikkeling structureert en identiteit geeft aan die kernen. Het watersysteem werkt in dat geval mee structurerend en bepaalt de mogelijkheden voor de ontwikkeling van het ruimtebeslag. Ruimte-inname en verharding mogen waardevolle watersystemen en ruimtelijk-functioneel samenhangende landbouwgebieden niet aantasten. Dit geldt zeker voor cruciale schakels, zoals in overstromingsgevoelig gebied. Herlokalisatie wordt overwogen voor slecht gelegen bestaande verharding of bebouwing die aan vernieuwing toe is.

Hoe meer verstedelijkt, hoe meer de open ruimtegebieden gefragmenteerd zijn en minder ruimtelijk-functioneel samenhangend. Hier ligt de opgave vooral in het vrijwaren van deze fragmenten. Zij moeten natuurlijke regulerende diensten blijven leveren en de leefbaarheid van de stedelijke regio's verzekeren. De stedelijke inrichting voor water is veerkrachtig op het vlak van waterbuffering, biodiversiteit, temperatuurmildering, overstromingsbescherming en waterinfiltratie. Water verrijkt de kwaliteit van de publieke ruimte. Het verhoogt de belevingswaarde van een plek, zorgt voor sociale interactie en voor een gezond microklimaat. Nieuwe bebouwing gebeurt steeds overstromingsveilig. Regenwater kan in de bodem infiltreren of wordt maximaal hergebruikt en ter plaatse vastgehouden vooraleer het wordt afgevoerd. Huishoudelijk afvalwater wordt overal maximaal gescheiden. Bij de ontwikkeling van nieuwe bedrijvigheid en de vernieuwing van bestaande bedrijventerreinen wordt maximaal ingezet op hergebruik van water in functie van het sluiten van de waterkringlopen. Ruimtelijke uitbreidingen van woon- en werkgebieden die waardevolle natuur- of watersystemen of ruimtelijk-functioneel samenhangende landbouwgebieden versnipperen of aantasten, zijn ongewenst. Het Vlaams ruimtelijk beleid zet ook in op het ontwikkelen van randstedelijk groen en stadsbossen met mogelijkheden voor beweging en recreatie.

Klimaatadaptatie en –mitigatie

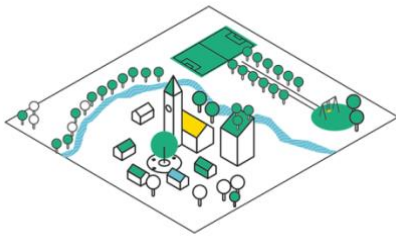
Door goed gelegen plekken te ontwikkelen in het collectief vervoerssysteem wordt pro-actief bijgedragen aan het reduceren van verplaatsingsenergie en CO₂-uitstoot. Ook het energiezuiniger maken van het patrimonium of hernieuwbare energiebronnen dragen bij aan klimaatmitigatie.

De ruimte moet zodanig worden ingericht dat ze veerkrachtig genoeg is om met de effecten van klimaatverandering om te gaan.

Voor sterk bebouwde omgevingen betekent dit: inzetten op groenblauwe dooradering, rekening houden met overstromingsrisico's voor bestaande en nieuwe bewoning, ruimtelijk rendement en een energiebewuste ruimtelijke ontwikkeling. Fijnmazige groenblauwe aders kunnen deze effecten milderen. Een multifunctionele inrichting zorgt ervoor dat verschillende effecten (stedelijke hitte, wateroverlast, enz.) tegelijkertijd kunnen aangepakt worden.

Om klimaateffecten in de open ruimte beter op te vangen, worden de verharding van de bodem en de verdere fragmentatie geremd. Het ruimtelijk beleid ondersteunt de transitie naar een meer hulpbronnefficiënte en klimaatbestendige landbouw. Natuur- en bosgebieden dragen door hun inrichting bij aan klimaatadaptatie. In de rivier- en beeksystemen gaan investeringen prioritair uit naar wateropslag, waterberging, ecologisch herstel en het beheer van overstromingen.

Groenblauw dooraderen

Groene en open ruimtes zorgen er voor dat dorpen en steden leefbaar blijven, ook als er heel wat nieuwe inwoners komen. Het realiseren van een fijnmazig netwerk van bijvoorbeeld parken, tuinen of groendaken is belangrijk voor de ontwikkeling van stadsdelen.

Voor de nog open, onbebouwde ruimtes in en nabij stedelijke randen vereisen een offensieve openruimtestrategie omdat ze sterk onder druk staan van verdere verstedelijking. In meer landelijke gebieden vraagt de beleidsopgave beperktere en andere inspanningen, zoals het openleggen van beken in de kern of het afwerken van de dorpsranden naar het landschap.

Elementen zoals bomenrijen, houtkanten, poelen en ecologisch ingerichte beekranden dragen bij tot de groenblauwe dooradering van het landbouwgebied en verhogen de ruimtelijke veerkracht ervan.

6. Werk maken van ruimtelijke ontwikkeling

In dit deel wordt algemeen beschreven welke de verschillende taken en opdrachten op welk (bestuurs)niveau zijn. Er wordt duidelijk gemaakt welke de Vlaamse ruimtelijke werven zijn. De bovenlokale gebiedsgerichte werking wordt nader toegelicht. De rol van de lokale besturen vormt het sluitstuk van dit deel.

1 Vlaamse ruimtelijke werven

Het Vlaams ruimtelijk beleid zal de komende decennia inhoudelijk inzetten op de versterking van de grote en samenhangende structuren die internationaal zijn ingebed. De ruimtelijke werven beschrijven de grote veranderingsopgaven waar het Vlaams ruimtelijk beleid zich sterk voor zal maken. Het zijn werven waarop de ruimtelijke ontwikkelingsprincipes toegepast zullen worden. Het Vlaams ruimtelijk beleid garandeert de realisatie van de werven door hier zelf, onder andere door projectrealisaties, invulling aan te geven en door actief samen te werken en afspraken te maken met andere overheden of partners.

Vlaamse ruimtelijke projecten zijn onder meer:

1. De ontwikkeling van internationale toegangspoorten voor personen.
2. De ontwikkeling van internationale logistieke knooppunten.
3. De ontwikkeling van internationale verbindingen (TEN) en het garanderen van de internationale vervoersstromen.
4. De ontwikkeling van metropolitane hefboomplekken, inclusief investeringen in publieke voorzieningen.
5. De ontwikkeling van regionale logistieke knopen.
6. De ontwikkeling van grootschalige (gemengde) woonprogramma's, inclusief investeringen in publieke voorzieningen
7. De ontwikkeling van grootschalige projecten voor hernieuwbare energie.
8. De begeleiding en ontwikkeling van grote investeringen voor economische activiteit.
9. Het behoud en versterken van landbouwgebieden.
10. De ontwikkeling van robuuste natuur- en bosgebieden: de speciale beschermingszones en het VEN
11. De vrijwaring van overstromingsgevoelige rivier- en beekvalleien.
12. De planning van delfstoffenontginning, urban mining en diepe geothermie.

Monitoring is eveneens een expliciete taak die Vlaanderen op zich wil nemen. Het behelst de operationele opvolging van doelstellingen aan de hand van een set van beleidsindicatoren. De indicatoren worden gekozen om het operationeel beleid te evalueren en waar nodig bij te sturen.

1.1 Stedelijk-economische ruimte en energie in Europese samenhang

Vlaanderen is geen eiland. Grensoverschrijdende samenwerking is belangrijk om aan de slag te gaan met de Vlaamse ruimtelijke werven. Het Vlaams ruimtelijk beleid gaat daarom in gesprek met de federale overheid, het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, het Waals gewest, partners in de buurlanden en internationale overheden. Het detecteert voor de realisatie van welke ambities en waar een grensoverschrijdende aanpak een meerwaarde kan hebben en draagvlak bestaat en ontwikkelt actief grensoverschrijdende ruimtelijke samenwerkingsagenda's. Het Vlaams ruimtelijk beleid volgt de internationale ruimtelijke en beleidsontwikkelingen en formuleert hieruit de kansen en randvoorwaarden naar haar eigen beleid.

Het Vlaams ruimtelijk beleid maakt zich sterk voor een goede integratie van Vlaanderen in de Noordwest-Europese delta om zo samen met verstedelijkte gebieden zoals de Randstad, het Ruhrgebied, Parijs en Londen een competitieve en innovatieve omgeving in de wereld te blijven.

De krachtlijnen binnen deze opgave zijn (1) het versterken van de ruimtelijke ruggengraat voor de kenniseconomie, (2) de logistieke draaischijf duurzaam en multimodaal uitbouwen en (3) het energiesysteem aanpassen aan de energietransitie.

1.1.1 Sterke ruimtelijke ruggengraat voor een internationaal concurrentiële economie

De ruimtelijke ruggengraat is het geheel van onderling sterk verbonden concentraties van menselijk kapitaal, economische concentraties, internationale instellingen en metropolitane voorzieningen dat via internationale knooppunten en continentale verbindingen Europees en mondiaal is ingebed. De ruggengraat is de ruimtelijke basis voor een competitieve kennis-georiënteerde Vlaamse economie en is dus belangrijk voor de verdere uitbouw ervan van Vlaanderen als innovatieve regio van wereldformaat.

Het Vlaams ruimtelijk beleid maakt werk van een verbetering van de internationale verbondenheid, een betere verbondenheid van concentraties binnen Vlaanderen, het organiseren van de kritische massa, de ontwikkeling van hefboomplekken en het geven van een goede plaats aan economische investeringen. Het verzekert zo concurrentiële condities voor sterke economische (kennis)clusters en het nieuwe industriële ondernemen.

Metropolitane hefboomplekken krijgen een ambitieus ontwikkelingsprogramma met als doel een sterke plaats in te nemen in de mondiale kenniseconomie en attractief te blijven voor internationale instellingen. De ontwikkeling van een metropolitaan (duurzaam) collectief vervoerssysteem, zoals op vandaag met name een railnetwerk dat de grote steden verbindt, waarborgt de verbondenheid tussen deze plekken.

De ontwikkeling ervan richt zich op het verhogen van de vervoerscapaciteit, het verhogen van de flexibele inzet van de vervoersmodi, het verhogen van het ruimtelijk rendement en het versterken van de leefkwaliteit.

Snellere procedures en eenvoudiger regels stimuleren het verhogen van het ruimtelijk rendement, zodat ook de concurrentiekracht verhoogt. Een proactief aanbodbeheer maakt een projectmatige begeleiding mogelijk van investeringsvragen naar geschikte locaties.

Internationaal verbinden

De internationale en metropolitane knooppunten zijn essentiële schakels die Vlaanderen verbinden met andere metropolen en sterk verstedelijkte gebieden in de Noordwest-Europese delta en daarbuiten. De luchthaven Brussels Airport (Zaventem) en de verbindingen hiernaartoe zijn cruciaal voor de internationale bereikbaarheid. Het HST-netwerk en de toegang hiertoe is belangrijk voor de verbinding met andere knooppunten in Noordwest-Europa. Om hun rol in de Noordwest-Europese delta waar te maken, beschikken regio's met een stedelijk karakter over een metropolitaan knooppunt dat hen verbindt met internationale knooppunten.

De luchthaven en haar omgeving transformeren tot een aantrekkelijke knoop voor zowel transit als verblijf. De hoogwaardige bereikbaarheid en de luchthavenactiviteiten vormen troeven voor de ontwikkeling van een airport-city, via een specifiek programma van voorzieningen en werklocaties (zoals horeca, entertainment, cultuur, toerisme). De mogelijkheden voor woonontwikkeling tot 2050 evolueren mee met de technologische vooruitgang en in de mate van het mogelijke met de vliegroutes.

Regionale luchthavens in of aangrenzend aan Vlaanderen kunnen een specifieke rol spelen voor de internationale bereikbaarheid van regionale stedelijke en economische concentraties.

Relatie met Brussel

Er bestaan verschillende relaties tussen Vlaanderen en Brussel, die elk een impact hebben op de ruimtelijke ontwikkeling: woon-werkrelatie, mobiliteit, voorzieningen, ontspanning (parken, cultuur). Deze relaties en daarmee samenhangende kansen en potenties worden benut, met respect voor en versterking van de kwaliteiten van de Vlaamse Rand rond Brussel.

Het Vlaams ruimtelijk beleid zet in op de relatie met Brussel, met respect voor ieders identiteit. Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest kent een ontwikkeling die tot ver in Vlaanderen reikt. De migratie uit Brussel is het sterkst voelbaar in de directe omgeving. Grensoverschrijdende samenwerking met een ruime betrokkenheid van onder andere overheden, maatschappelijke organisaties, investeerders, ondernemers en burgers kan bijdragen tot een evenwichtige en kwalitatieve ontwikkeling in de Vlaamse rand rond Brussel. Hierbij wordt een evenwicht gezocht wordt tussen enerzijds de ontwikkeling zelf en anderzijds het behoud van voldoende kwalitatieve open ruimte met zowel oog voor landbouw, natuur en bos landschap, hernieuwbare energie als recreatie.

De ruimtelijke ontwikkeling moet de mobiliteitsuitdaging beheersbaar maken. De (her)ontwikkelingskansen rond knooppunten in de Vlaamse Rand, net zoals in de rest van Vlaanderen, is prioritair. Het verhogen van het ruimtelijk rendement en een bijzondere zorg voor open ruimte, groenblauwe dooradering, hernieuwbare energie en leefkwaliteit zijn noodzakelijke randvoorwaarden waarbinnen kansen ontstaan vanuit economische dynamiek en bevolkingsgroei. Het relatief groot

aantal investeringen in uitbouw van het collectieve vervoerssysteem (GEN-net) biedt ook kansen voor ontwikkeling onder voorwaarde dat de huidige verkeersproblematiek ten gevolge van onvoldoende uitgeruste wegen kan worden opgelost.

Intern verbinden

Het Vlaams ruimtelijk beleid verbetert het gemeenschappelijk functioneren van concentraties van menselijk kapitaal en economische activiteit, internationale instellingen en metropolitane voorzieningen door mee in te staan voor vlotte verbindingen hiertussen. De verbondenheid tussen gebieden met stedelijk karakter onderling en gebieden met stedelijk karakter en internationale knooppunten, is daarbij een prioriteit.

De betere verknoping, benutting en eventueel uitbreiding van het bestaande vervoersnetwerk met oog op het verhogen van de vervoerscapaciteit tussen knopen, staan hierbij voorop. Omwille van de potentiële ruimtewinsten en maatschappelijke voordelen op het vlak van open ruimte, energie en gezondheid is dit een prioriteit. Het collectief vervoer binnen een geïntegreerd mobiliteitssysteem zorgt voor verbindingen tussen kernen en een aanbod voor voorstedelijke en interstedelijke structurele verplaatsingsnaden.

Kritische massa organiseren

Vlaanderen heeft in internationaal perspectief relatief kleine steden en dorpen. Die kleinschaligheid zorgt ervoor dat typische leefbaarheidsproblemen van megasteden hier minder voorkomen. De geringe omvang heeft echter als nadeel dat de steden elk voor zich niet beschikken over de hoge massa en dichtheid die internationale metropolen schaalvoordelen opleveren op het vlak van productiviteit, specialisatie en innovatie. De individuele steden in Vlaanderen kunnen dit gebrek aan eigen massa en dichtheid compenseren door de krachten te bundelen. De interactie tussen gebieden met een stedelijk karakter versterken maakt het mogelijk dat gebieden massa van elkaar kunnen lenen en omzetten in agglomeratievoordelen. Het behoud van de leefkwaliteit van elk gebied is hierbij een belangrijk aandachtspunt.

Het Vlaams beleid zal kritische massa organiseren door ontwikkelingen te enten op knooppunten in regio's met een stedelijk karakter. Het koppelen van ontwikkeling rond knooppunten binnen vervoerscorridors is hierbij belangrijk als bijdrage tot rendabele collectieve vervoersstromen. De verwachte bevolkingsgroei en bijhorende stedelijke ontwikkelingen worden ingezet om de gezamenlijke massa verder te verhogen. Het Vlaams ruimtelijk beleid bepaalt hiervoor de groeikernen binnen de grote vervoerscorridors van de ruimtelijke ruggengraat met oog op het organiseren van de kritische massa. De groeikernen ontwikkelen elk onder meer een specifiek woonprogramma.

Een inefficiënte spreiding wordt tegelijk tegengegaan. Zo neemt het aantal potentiële reizigers op die verbindingen toe. Ruimtelijke ontwikkelingen dragen zo bij tot het meer rendabel maken van investeringen in collectief vervoer en het versterken van de agglomeratie-effecten. Het Vlaams ruimtelijk beleid initieert samenwerking tussen onder meer lokale besturen, vervoerspartners en

ontwikkelaars om kritische massa te organiseren en om het functioneren van het collectief vervoerssysteem via gecoördineerde investeringsprogramma's te verbeteren.

Hefboomplekken ontwikkelen

Het Vlaams ruimtelijk beleid treedt op als stuwende kracht om metropolitane hefboomplekken te ontwikkelen en tegelijkertijd de leefbaarheid te bewaren en te versterken. Ze oefenen een grote aantrekkingskracht uit op (internationale) bezoekers en investeerders. Het zijn sterk dynamische en de klok rond levendige plekken. Ze vormen een hefboom voor de ontwikkeling van de ruime omgeving en de opwaardering van nabijgelegen buurten. Hefboomplekken zijn ook belangrijk als ruimtelijke conditie voor het ontstaan van een hoogwaardig en volledig pakket van internationale en metropolitane voorzieningen.

De omgeving rond een internationaal collectief vervoersknooppunt (zoals een HST-station) biedt omwille van de inbedding in het internationaal collectief vervoerssysteem bijzondere transformatiekansen. De inzet is de realisatie van intensieve programma's waarin ook activiteiten met internationale allure een plaats krijgen. Hoogbouw kan zeker op metropolitane hefboomplekken een plaats krijgen. Een gelijktijdige realisatie van een hoge leefkwaliteit is essentieel.

Economische investeringen begeleiden naar een goede plaats

Het ruimtelijk beleid kiest voor een gerichte projectmatige aanpak en oplossingsgerichte begeleiding voor economische investeringen. Het is terughoudend in het voorzien van bestemmingsvoorraden. Het Vlaams ruimtelijk beleid werkt samen met het internationaal investeringsbeleid om investeerders, die een afweging maken vanuit een ruim geografisch schaalniveau, te ondersteunen in hun zoektocht naar een ruimtelijk en bedrijfsmatig geschikte locatie. Het Vlaams ruimtelijk en economisch beleid beschikt hiervoor over een actueel en adequaat instrumentarium voor projectondersteuning. Het maakt ook afspraken met lokale besturen om economische investeringen een plaats te geven. Het Vlaams ruimtelijk beleid speelt zo zijn rol in het gebiedsgericht en kwalitatief aanbodbeheer, waarbij een compleet gamma van functionele bedrijventerreinen tot sterk verweven ruimtes in elke regio beschikbaar is.

1.1.2 Duurzame en multimodale uitbouw van de logistieke draaischijf

Goederenstromen hebben een eigen functionele logica door de internationale organisatie van productieketens en afzetmarkten. Ruimtelijk slaan ze neer in logistieke knooppunten voor overslag en verwerking en aan- en afvoerverbindingen.

De voornaamste Vlaamse onderdelen van het logistieke netwerk zijn (1) internationale logistieke knooppunten: de luchthaven Brussels Airport (Zaventem) en de zeehavens Antwerpen, Gent, Zeebrugge en Oostende, (2) continentale verbindingen in het trans-Europese vervoersnetwerk, (3) het

Economisch Netwerk Albertkanaal, inclusief de Albertknoop en de poort Genk, (4) Seine-Schelde en (5) regionale logistieke knooppunten.

Het Vlaams ruimtelijk beleid richt zich op (1) het bundelen en optimaliseren van goederenstromen, (2) het ontwikkelen van verbindingen en internationale en regionale logistieke knooppunten, (3) het opdrijven van de territoriale performantie van logistieke knooppunten op ketenniveau, (4) het versterken van de leefkwaliteit in de omgeving van logistieke activiteiten en (5) het versnellen van ontwikkelingen binnen de knooppunten door te voorzien in een proactief aanbod. Het doel daarvan is enerzijds ruimte geven aan een sterke en efficiënte logistieke sector en anderzijds versnippering voorkomen en waar mogelijk terugdringen, alsook de leefkwaliteit in dorpskernen versterken. Het multimodaal uitbouwen van de draaischijf is daarbij cruciaal, evenals het flexibel kunnen inspelen op veranderingen in het logistiek systeem.

Het logistiek netwerk dient voldoende robuust te zijn, om deze ambitie waar te maken, maar dient eveneens flexibel te zijn voor toekomstige technologische innovaties en uitdagingen in de logistieke sector. Een voldoende robuust netwerk is dan ook adaptief en in staat om voldoende snel flexibel te zijn om nieuwe innovaties te incorporeren zonder afbreuk te moeten doen aan het inert karakter van de logistieke knopen en verbindingen zelf. Logistiek mag daarbij niet enkel bekeken worden als de stroom van producent naar consument, maar ook de omgekeerde stroom zoals retour of “reverse logistics” (het terug inzamelen van grondstoffen uit de urban mine) in functie van circulaire economie, maken hier deel van uit.

Ruimtelijke ontwikkeling richten op het bundelen en optimaliseren van goederenstromen

Het Vlaams ruimtelijk beleid ondersteunt de versterking van verbindingen voor continentale goederenstromen op basis van de principes van ruimtelijk rendement en samenhang. De ontwikkeling bevordert het gedeelde gebruik van continentale verbindingen vanuit verschillende logistieke knooppunten. Het kernnetwerk van het Trans-Europese Vervoersnetwerk (TEN-V) is richtinggevend bij de ontwikkeling van continentale verbindingen en de bereikbaarheid van internationale en regionale logistieke knooppunten. Continentale verbindingen linken internationale knooppunten met het internationale achterland waaronder het Ruhrgebied, Noord-Italië, Parijs en Noord-Frankrijk, de Randstad en verder gelegen stedelijke agglomeraties, inclusief delen van Midden- en Oost-Europa. Ruimtelijke ontwikkeling is gericht op congestiearme, internationale goederenstromen en voorkomt zo veel mogelijk een verdere vermenging met regionaal en lokaal personenverkeer. Samen met het bundelen van infrastructuur en het bevorderen van ondergronds transport kan de logistieke sector zo rekenen op een hogere betrouwbaarheid en voorspelbaarheid.

De continentale verbindingen bundelen zo veel mogelijk vervoersmodi zoals weg, spoor, water of pijpleidingen. Multimodale verbindingen, en zeker ook knooppunten, maken een economische en ruimtelijk efficiënte organisatie van omvangrijke internationale goederenstromen mogelijk. De internationale en regionale knooppunten worden maximaal multimodaal ontsloten en bieden ruimtelijke mogelijkheden voor overslag in het kader van intermodaal transport. Ruimtelijke ingrepen zoals watergebonden distributiecentra worden daartoe gefaciliteerd. Goederenvervoer via het spoor en de binnenvaart krijgt zo kansen.

Het Vlaams ruimtelijk beleid legt zich toe op het ruimtelijk en economisch functioneren van de logistieke keten. Hierbij gaat er bijzondere aandacht uit naar het optimaliseren van de stromen. De aard van de vervoersstromen en capaciteit van de netwerken zijn bepalend voor het lokaliseren van bijkomende ontwikkelingen.

Ruimtelijke concentratie draagt door grotere goederenvolumes bij aan meer rationele en rendabele vormen van overslag en exploitatie van het multimodaal (zoals op vandaag zijnde weg, spoor, binnenvaart en pijpleiding) logistiek netwerk.

Regionale logistieke knooppunten vormen schakels tussen internationale stromen en lokale productie- en afzetmarkten. Regionale knooppunten situeren zich nabij continentale verbindingen zodat logistieke stromen zo lang mogelijk gebundeld en compact blijven.

Internationale logistieke knooppunten

Internationale logistieke knooppunten zijn plaatsen waar mondiale vervoersstromen samenkomen en waar goederen overgeslagen en verwerkt worden. Ze faciliteren de sprong naar een gespecialiseerde kennis- en maakeconomie (Industrie 4.0 en circulaire economie). Het Vlaams ruimtelijk beleid zet in op de ontwikkeling van robuuste internationale logistieke knooppunten, door te voorzien in een bij voorkeur trimodale ontsluiting, een evenwichtig aanbod van ruimte voor logistieke en hieraan gelinkte economische activiteiten en een sterke relatie met de nabije stad. Internationale logistieke knooppunten blijven zo polen van tewerkstelling en toegevoegde waarde. Het is hierbij belangrijk beleidsmatig snel te kunnen anticiperen op innovaties en internationale trends in de logistieke sector. Concentraties van tewerkstelling zijn ontsloten via collectief vervoer.

De ontwikkeling van de zeehavens krijgt ruimtelijke mogelijkheden om als geheel en binnen het ruimer internationale havennetwerk mondiaal competitief te blijven. De ruimtelijke ingrepen die nodig zijn in verband met specialisaties en volumestijgingen, waaronder havenuitbreiding, gebeuren vanuit de principes van ruimtelijk rendement (territoriale performantie op ketenniveau) en in evenwicht met de leefkwaliteit. Inbreiding en reconversie vormen klemtonen in de zeehavenontwikkeling. De ruimtelijke ontwikkeling bevordert een sterkere stad-zeehaven-relatie. De ruimtelijke ontwikkeling op zee zoals havenuitbreidingen, energiewinning of aanpassingen van vaarroutes, moet gebeuren in samenhang met de ruimte op land.

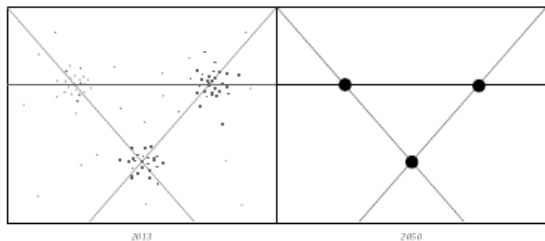
Het Economisch Netwerk Albertkanaal ontwikkelt zich verder door de territoriale performantie van de bestaande bedrijventerreinen op te drijven en de multimodale troeven uit te spelen. Het netwerk geldt als belangrijk complement voor de inlandse ontwikkeling van logistieke activiteiten verbonden aan de havens. De ontwikkeling gebeurt door het opdrijven van de territoriale performantie en het uitspelen van de multimodale troeven.

De luchthaven Brussels Airport (Zaventem) kan zich verder ontwikkelen als internationaal logistiek knooppunt. Dat gebeurt door uitbreiding vanuit het principe van ruimtelijk rendement, door transformatie van de logistieke terreinen, door gerichte duurzame investeringen in bereikbaarheid en dit met respect voor de leefkwaliteit rond de luchthaven.

Regionale logistieke knooppunten ontwikkelen

De logistieke activiteiten in het hinterland worden zo veel mogelijk gebundeld door de ontwikkeling van een beperkt aantal regionale logistieke knooppunten. Het doel daarvan is ruimtelijke versnippering tegen te gaan, gebundelde goederenstromen gericht te benutten, multimodaliteit te bevorderen, de mobiliteitsdruk in wijken en dorpen te verminderen en betere condities te scheppen om het ruimtelijk rendement te verhogen.

Logistieke activiteiten komen vandaag te zeer verspreid voor. Het gevolg is niet alleen dat de logistiek zelf een zekere inefficiëntie kent, maar dat ze ook een onnodige negatieve impact heeft op de leefkwaliteit.

Figuur: logistieke activiteiten vandaag verspreid (links) en in de toekomst gebundeld in regionale knooppunten aan collectieve stromen (rechts)

Het Vlaams beleid zet in op de concentratie van elkaar versterkende logistieke activiteiten in regionale logistieke knooppunten. Ruimtelijke concentratie draagt door grotere goederenvolumes bij tot meer rationele en rendabele vormen van overslag en exploitatie van het multimodaal (weg, spoor, binnenvaart, pijpleiding) logistieke netwerk.

Regionale knooppunten onderhouden een betrouwbare verbinding tussen internationale logistieke knooppunten en een lokale productie- en afzetmarkt of hinterland. Ze situeren zich waar mogelijk direct aan continentale verbindingen. Logistieke stromen blijven zo compact en gebundeld. Multimodaal ontsloten ruimtes binnen het logistieke knooppunt worden prioritair voorbehouden aan het mogelijk maken van goederenoverslag. Ze zijn bij voorkeur minstens bimodaal ontsloten.

Door de ontwikkeling van regionale logistieke knooppunten is het mogelijk om transport over langere afstand duurzamer te organiseren. Door de regionale logistieke knooppunten beter in te bedden in het hinterland en dus dichterbij de afzetmarkt en de lokale productiemarkt, kunnen deze regionale knooppunten beter inspelen op een meer wijzigende logistiek (bijvoorbeeld circulaire economie of e-commerce). Het beleid houdt rekening met de snel veranderende business-modellen binnen de logistieke sector.

Het aantal regionale logistieke knooppunten blijft beperkt. Regionale knooppunten situeren zich bij voorkeur in gebieden met een meer stedelijk karakter en bedienen zo nodig aangrenzende regio's. Het regionale hinterland van een regionaal logistiek knooppunt bepalen, gebeurt op basis van de omvang van het logistieke afzet- of productiegebied, de te verwerken volumes, de grensoverschrijdende logistieke dynamiek en de kenmerken van beschikbare terreinen (oppervlakte, multimodale ontsluiting, toegevoegde waarde, overslagcapaciteit, randvoorwaarden richting de omgeving, ...). De functionele invulling van een regionaal logistiek knooppunt kan te maken hebben met zowel het

verwerken van doorgaande (trans)continentale goederenstromen als het behandelen van goederen met een bestemming binnen de nabije regio.

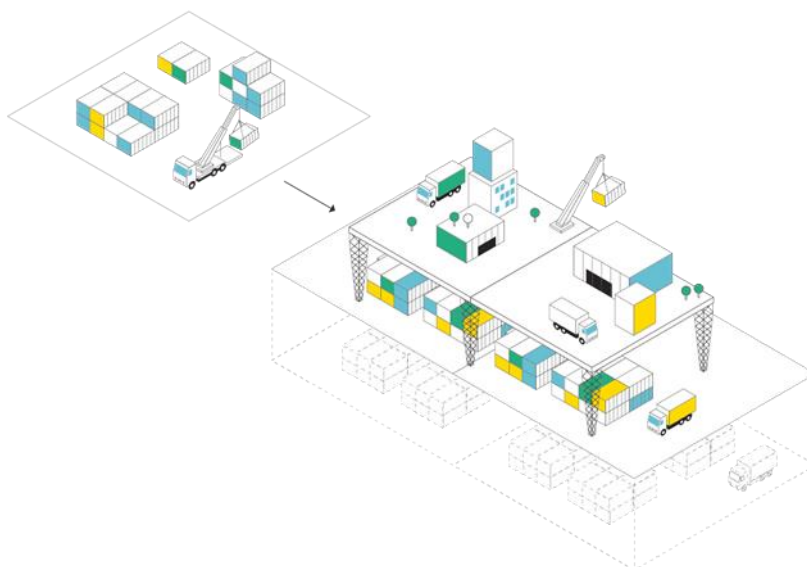
Het Vlaams ruimtelijk beleid maakt samen met de sector werk van de ontwikkeling van kansrijke ruimtes voor logistieke knooppuntontwikkeling. Het bestaande logistieke netwerk, met inbegrip van logistieke clusters of assen (bijvoorbeeld Economisch Netwerk Albertkanaal, de as Brussel-Antwerpen of de as Gent-Rijsel, ...), wordt in kaart gebracht en vormt de basis voor het lokaliseren van regionale logistieke knooppunten. Het Vlaams beleid maakt afspraken met lokale partijen over de inrichting en beheer van logistieke terreinen.

De regionale logistieke knooppunten maken onderdeel uit van het gebiedsaanbod van functionele bedrijventerreinen. Terreinen kunnen naast logistieke ook andere economische activiteiten huisvesten voor activiteiten die een meerwaarde bieden voor de logistieke activiteit.

De ontwikkeling van regionale logistieke knooppunten gaat vergezeld van een beleid dat het verspreid voorkomen van grote verkeersgenererende logistieke activiteiten stilaan terugdringt. Buiten internationale en regionale knooppunten worden nieuwe grootschalige logistieke bedrijven geweerd.

Territoriale performantie van logistieke knooppunten opdrijven

De territoriale performantie van logistieke knooppunten verhogen, betekent het opdrijven van het aantal jobs, het ruimtelijk rendement en de toegevoegde waarde per hectare op niveau van de hele keten. Dit streven richt zich naast intensivering ook op verweving met activiteiten die, in het licht van de vierde industriële revolutie en de circulaire economie, de innovatiekracht van logistieke en productieactiviteit kunnen versterken. Logistieke terreinen dragen zo bij tot de economische ontwikkeling zonder dat het ruimtebeslag toeneemt.

Figuur: Territoriale performantie opdrijven in logistieke knooppunten

Voor de uitbreiding van havens en logistieke terreinen worden ook rendementsverhogende maatregelen bekeken om nieuwe activiteiten een plaats te geven. Bij uitbreiding worden mogelijkheden voor omkeerbaar ruimtegebruik ten volle benut om de toename van het ruimtebeslag (op termijn) te beperken.

Daarnaast wordt de territoriale performantie verhoogd door slim om te gaan met het soort ondernemingsactiviteit in de logistieke knooppunten:

- door ruimte te creëren voor logistieke activiteiten die niet louter op transport gericht zijn, maar toegevoegde waarde (de zogenoemde 'value-added logistics') creëren door de over te slagen producten te bewerken;
- door bestaande (niet-logistieke) industriële activiteiten in de havens te faciliteren. Dat vraagt een evenwicht tussen logistiek en industrie. De menging van logistiek en industrie wendt de aanwezige transportmiddelen efficiënter aan en draagt waar mogelijk bij tot de transitie naar de vierde industriële revolutie;
- door symbiose te zoeken tussen de activiteiten in de knooppunten en aanvullende activiteiten. Het kan gaan om activiteiten die restwarmte of restproducten gebruiken, hernieuwbare energie en dergelijke meer.

De territoriale performantie verhogen draagt bij tot de bereikbaarheid van de logistieke knooppunten doordat vervoerscapaciteitsverhogende investeringen (technologische verkeersbegeleiding, infrastructuraanpassing, optimaliseren op- en afrittencomplexen, ...) beter gericht kunnen worden. Het ruimtelijk beleid faciliteert hiervoor innovaties binnen de sector.

De territoriale performantie verhogen hangt sterk samen met het beperken van het aantal regionale en internationale knooppunten en het concentreren van de logistieke bedrijven.

De ontwikkelingskansen van het Economisch Netwerk Albertkanaal worden zo veel mogelijk benut door rendementsverhoging en door gepast in te spelen op economische herstructurering in de ruimere regio rond het Albertkanaal.

Leefkwaliteit in de omgeving van logistieke activiteiten versterken

De ontwikkeling van logistieke, transport- en distributieactiviteiten kan enkel gebeuren samen met maatregelen die de leefkwaliteit waarborgen en indien mogelijk verbeteren. Het Vlaams ruimtelijk beleid zal daarom én voldoende concentraties van logistieke activiteit ontwikkelen met sterke waarborgen voor de leefkwaliteit én de versnippering van logistieke activiteit tegenhouden en waar mogelijk terugdringen.

Het terugdringen van de versnipperde ruimtelijke structuur moet de doortocht van vrachtwagens door dorpskernen verminderen.

Het ruimtelijk beleid zet in op de concentratie en optimalisering van de logistieke goederenstromen. Van daaruit kunnen goederen op een kwalitatieve, duurzame, niet-hinderlijke en frequente wijze

verder doorgestuurd worden. Dit kan gebeuren via vernieuwende modi zoals elektrische vrachtwagens, fietskoeriers, ondergronds transport, drones of logistieke mobiele hubs.

Het ruimtelijk beleid zal grote inspanningen doen om de hinder en de milieudruk te minimaliseren. Daarvoor worden de volgende principes toegepast, waarbij de inzet van technologische innovatie kan helpen:

- Ruimtelijke maatregelen minimaliseren de hinder in het brongebied.
- Ruimtelijke maatregelen helpen de 'uitstroom' van hinder uit een brongebied te beperken. Het gaat om maatregelen zoals buffering en internalisering van milieueffecten, die worden uitgevoerd binnen het brongebied door de producent van de hinder.
- Ruimtelijke maatregelen verhogen de weerstand tegen 'instroom' van hinder in gehinderde gebieden (bijvoorbeeld filtering, buffering, isolatie, ...).
- Als de leefkwaliteit in een gehinderd gebied onmogelijk kan worden gegarandeerd, wordt de komst van ontvangers tegengegaan.

Als de leefkwaliteit niet kan worden gegarandeerd, wordt de ontvanger van hinder verplaatst of wordt de versnippering van logistieke activiteit tegengehouden en teruggedrongen.

1.1.3 Het energiesysteem aanpassen aan de energietransitie

De energietransitie is een prioritair maatschappelijk project voor Vlaanderen. De ruimtelijke ontwikkeling ondersteunt die transitie.

Bovenlokale infrastructuren lokaliseren

Het Vlaams ruimtelijk beleid lokaliseert de energie-infrastructuur die functioneert op bovenlokaal, Vlaams en zelfs op internationaal niveau zoals grootschalige energie-productievoorzieningen en hoofdtransportleidingen voor onder andere elektriciteit, brandstoffen en gas.

Voor het elektriciteitsnet en voor de pijpleidingen wordt in toekomst nog een belangrijke groei verwacht. Oorzaken daarvan zijn de groeiende vraag naar energie, het groter wordend aandeel kleine productie-installaties, de toenemende connectie met het buitenland en de groeiende vraag naar goedkoop transport, zonder de leefkwaliteit te schaden.

Energiepotentieel van de zeehavens benutten

Het Vlaams ruimtelijk beleid focust zich op de zeehavens. Havens hebben een groot potentieel voor de verdere uitbouw van hernieuwbare energie in Vlaanderen. Havengebieden zijn geschikt om nieuwe hernieuwbare energietechnologieën toe te passen. Er is bijvoorbeeld relatief veel wind en ruimte, en het aantal directe omwonenden is er beperkt. Ook voor andere hernieuwbare energiebronnen kunnen

zeehavens potenties hebben. Daarnaast beschikken de havens over een enorm potentieel aan restwarmte. Grootschalige warmtenetten met meerdere aanbieders en afnemers, verbonden met de stedelijke gebieden, dragen bij aan het verhogen van de energie-efficiëntie en zorgen tevens voor een sterkere relatie tussen de haven en de stad.

Ruimte bieden aan grootschalige projecten voor hernieuwbare energie

Het Vlaams ruimtelijk beleid faciliteert de ruimtevraag voor hernieuwbare energieproductie, door kaders te scheppen voor kleinschalige installaties en door faciliterend op te treden voor eerder grootschalige projecten.

Het ruimtelijk beleid anticipeert op de veranderingen binnen de energiesector, omdat innovaties het palet wijzigen van rendabel te exploiteren bronnen zoals wind, getijden, geothermie, zon, afval of biomassa. Productievormen met een beperkt ruimtebeslag genieten vanuit ruimtelijk oogpunt de voorkeur.

Het Vlaams ruimtelijk beleid zoekt actief mee om bij grootschalige ruimtelijke projecten ook voldoende ruimte te geven aan hernieuwbare energie. Het zet in op de mogelijkheden voor de creatie van nieuwe stads-, haven- of openruimtelandschappen. Projecten voor hernieuwbare energie kunnen binnen elke bestemmingscategorie een plaats krijgen.

1.2 Robuuste en samenhangende open ruimte

Het Vlaams ruimtelijk beleid mobiliseert en programmeert ontwikkelingen en investeringen in de open ruimte om de openruimtegebieden te vrijwaren en de functionele samenhang en de veerkracht van de natuurlijke en agrarische structuur te versterken.

1.2.1 Samenhangende gehelen ontwikkelen

Vrijwaren en versterken van een ruimtelijk samenhangende openruimtestructuur voor landbouw, natuur en water

Het ruimtelijk beleid zet gelijktijdig in op het vrijwaren van open ruimte voor de functies landbouw, natuur en bos, en water én het versterken van de ruimtelijk-functionele samenhang van de openruimtestructuren voor deze functies.

Investeringsprojecten zijn nodig om natuur- en bosgebieden te versterken, uit te breiden en te bufferen om soorten en leefgebieden in stand te houden en voldoende grote aaneengesloten oppervlakten voor leefbare ecosystemen te creëren. Het ruimtelijk beleid maakt daarom werk van ruimtelijke investeringsprojecten in de open ruimte binnen gebiedsgerichte beleidsvisies, waarbij vanuit een breed partnerschap van Vlaamse en andere actoren verder gewerkt wordt aan de realisatie van het

Vlaams Ecologisch Netwerk (VEN) en de Europese Natuurdoelen voor het Natura 2000-netwerk. De Europese Speciale Beschermingszones en de VEN-gebieden worden planologisch bestemd en ingericht, rekening houdend met socio-economische factoren. Dit komt de biodiversiteit ten goede. Het gaat om de ecosystemen gekoppeld aan het netwerk van rivier- en beekvalleien, het kustmilieu en poldergraslandcomplexen en grote complexen van bos-, heide- en weidevogelgebieden (Antwerpse en Limburgse Kempen, Vochtig Haspengouw, Voeren, de Zuid-Brabantse bossen, de Vlaamse Ardennen, het Houtland, de West-Vlaamse heuvels, ...).

Het Vlaams ruimtelijk beleid zorgt er voor dat ruimtelijke ontwikkeling bijdraagt tot de realisatie van een robuust watersysteem en veerkrachtige rivier- en beekvalleien. Water maakt deel uit van de ontwerpogave bij de ontwikkeling van een gebied: watergebruik, aanwezige waterlopen en wateropvang zijn bepalende elementen. Door verharding zo veel mogelijk te vermijden, blijven onze grondwatervoorraden op peil en zijn de zoetwatervoorraden veiliggesteld.

Het Vlaams ruimtelijk beleid legt in het gebiedsgericht beleid voor water op Vlaams niveau prioriteit bij de uitvoering van het Geactualiseerd Sigmaphan en de stroomgebiedsbeheerplannen. Met name betekent dit de riviervalleisystemen van de IJzer, de Leie, de Beneden-Schelde met Durme, de Bovenschelde, de Dender, de Demer, de Zenne en de Dijle met de Rupel, de Grote en Kleine Nete, en de Maas, en de bescherming van het kustmilieu.

In ruimtelijk-functioneel samenhangende landbouwgebieden die strategisch zijn voor de voedsel- en landbouwproductie, worden ontwikkelingen die het functioneren van de professionele landbouw en de voedselproductie in het gedrang brengen teruggedrongen. Zeker op voor de voedselproductie belangrijke strategische gebieden wordt niet-professioneel agrarisch gebruik teruggedrongen.

Terugdringen van de versnippering

Het ruimtelijk beleid blijft gericht op het tegengaan en terugdringen van versnippering en fragmentatie van de open ruimte. Op andere plaatsen wordt duidelijkheid gecreëerd voor het naast elkaar bestaan van agrarische en niet-agrarische functies in de agrarische ruimte. Bij de uitwerking van het gebiedsgericht ruimtelijk ontwikkelingsbeleid moet de ruimtelijk-functionele samenhang tussen het fysische systeem en de structurerende elementen van de natuurlijke en agrarische structuur verzekerd blijven. Dat betekent dat:

1. het fysische systeem en de elementen van de natuurlijke en agrarische structuur richtinggevend zijn voor de aard, de grootte en de vormgeving van de wijzigingen in het ruimtegebruik;
2. bij elke ruimtelijke ontwikkeling maatregelen genomen worden om de connectiviteit en de ruimtelijk-functionele samenhang van de natuurlijke en agrarische structuur en het landschap waarin deze zijn ingebed te behouden, te herstellen of te ontwikkelen door barrières weg te werken en de noodzakelijke functionele verbindingen gelijktijdig te ontwikkelen.

Er wordt werk gemaakt van het wegwerken van de 'ruis' die de landschapsbeleving verstoort. Deze ruis bestaat bijvoorbeeld uit landschappelijk storende bebouwing gelegen op belangrijke zichtassen, op relatief ongeschonden landschappen, op strategische plekken in de wijk of dorpskern (bv. langs centrumstraten), in onbebouwde landbouwgebieden strategisch voor de voedselproductie of in

robuuste natuurgebieden. Kansen voor transformatie (sloop, renovatie, hergebruik of herlokalisatie) worden benut om leegstand en verloedering tegen te gaan, open ruimte te herstellen en verdere lintbebouwing te vermijden. Tegelijk bestaan er kansen om het slecht gelegen juridisch aanbod aan te pakken, verkavelingen met een lage dichtheid binnen kernen te verdichten en de beleving van de publieke ruimte te verhogen met oplossingen op maat. De open ruimte kan een plaats bieden aan de opwekking en het transport van hernieuwbare energie indien dit in een gebied mogelijk en verantwoord is.

1.2.2 Ruimte veerkrachtig inrichten

Klimaatbestendige inrichting die voedselproductie, biodiversiteit, bodeminfiltratie en regenwatercaptatie garandeert

De ruimte wordt veerkrachtig ingericht. Een efficiënte ruimtelijke organisatie en ruimtelijke inrichting zijn hierbij bepalend: een veerkrachtige inrichting en een aangepast beheer van de bebouwde en onbebouwde ruimte zorgen ervoor dat de ruimte schokbestendig is bij veranderingen en onzekerheden. Dit kan de impact van de klimaatverandering helpen afzwakken.

Iedereen die investeringen in de ruimte plant (projectontwikkeling, landinrichting, ...), speelt een belangrijke rol in de realisatie van een klimaatbestendige en veerkrachtige inrichting. Via operationeel beleid geeft het Vlaams ruimtelijk beleid aan hoe een coproductie kan georganiseerd worden, waarbinnen verschillende stakeholders (particulieren, ontwikkelaars, overheden, ...) de gewenste transformatie zullen realiseren.

Fijnmazige groenblauwe aders die de open en bebouwde ruimte verbinden

Vele punctuele en kleinschalige maatregelen verhogen samen de veerkracht van een gebied en zorgen voor een fijnmazige groenblauwe dooradering vanuit de open ruimte tot diep in verstedelijkt gebied. Dergelijke ingrepen zorgen voor een fijnmazige groenblauwe dooradering. Deze dooradering vormt ook de basis voor een kwaliteitsvol recreatief (fiets-)netwerk dat toegang verschaft vanuit de kernen tot de open ruimte. Het Vlaams ruimtelijk beleid geeft hiervoor een kader aan.

1.2.3 Ruimtelijke druk vermijden

Het vermijden van ruimtelijke druk op de open ruimte is een belangrijke opgave voor het Vlaams ruimtelijk beleid die doorwerking krijgt in regelgevende en planningsinitiatieven.

Ontwikkelingen die druk uitoefenen gebiedsgericht wegnemen

Bepaalde maatschappelijke activiteiten in de open ruimte zetten druk op het functioneren van de ruimte voor voedsel, biodiversiteit en water. De ruimtelijke druk uit zich wanneer door areaalverlies,

versnippering of bemoeilijkte toegang het functioneren van essentiële openruimtefuncties in het gedrang komt.

Gebiedsgerichte processen bieden alternatieve ontwikkelingsmogelijkheden binnen de regio of zijn gericht op het herstructureren van deze activiteiten.

Ongewenste transformaties in gebieden die strategisch zijn voor de landbouw, natuur en water, worden afgeremd via maatregelen in het vergunningenbeleid en door planmatige alternatieven.

Functiewijzigingen van voormalige leegstaande landbouwgebouwen zijn mogelijk, maar enkel indien deze locaties niet meer geschikt zijn voor de beroepslandbouw. Bovendien geldt minstens als voorwaarde dat de functiewijziging (1) de draagkracht van de open ruimte niet overschrijdt, (2) geen onaanvaardbare mobiliteitsdruk genereert en (3) geen noemenswaardige bijkomende verharding of ruimtebeslag tot gevolg heeft.

Nieuwe ontwikkelingen voor wonen, werken en recreëren binnen het bestaande ruimtebeslag

Nieuwe activiteiten of ontwikkelingen inzake wonen, werken of recreatie vinden niet plaats op locaties die essentieel zijn voor voedsel, water en biodiversiteit. Nieuwe zonevremde activiteiten zonder maatschappelijke meerwaarde voor de open ruimte zijn aangewezen op alternatieve locaties. Er wordt steeds meer ingezet op hergebruik en reconversie van al bebouwd gebied.

Dit alles belet evenwel niet dat onder strikt te bepalen voorwaarden en in uitzonderlijke omstandigheden bestaande bebouwing kan worden ingezet voor wonen, werken of harde recreatie als dat (1) de draagkracht van de open ruimte niet overschrijdt, (2) geen onaanvaardbare mobiliteitsdruk genereert en (3) geen noemenswaardige bijkomende verharding of ruimtebeslag tot gevolg heeft.

De toename van het ruimtebeslag en de verhardingsgraad van de open ruimte onder controle houden

In de open ruimte staat een zuinig en zorgvuldig ruimtegebruik voorop. Het ruimtebeslag en de verharding nemen er niet langer toe. Voor bestaande niet-agrarische functies wordt gezocht naar duurzame oplossingen. Bijkomende verharding en bebouwing wordt tegengegaan. Ontwikkelingen in functie van de beroepslandbouw die nieuwe bebouwing of verharding impliceren, worden maximaal gekoppeld aan de bestaande bebouwing of verharding. Waar mogelijk wordt ingezet op omkeerbaar ruimtegebruik. Hergebruik van vrijgekomen agrarische bebouwing voor andere functies wordt strikter gekoppeld aan kwaliteitseisen en voorwaarden, die het ruimtebeslag actief terugdringen (sloop bijgebouwen, verminderen van volumes en verharde oppervlakte bij herbouw, ...).

Slecht gelegen juridisch aanbod op cruciale plaatsen neutraliseren

De bodem blijft in openruimtegebieden zo veel mogelijk onverhard. Wanneer opportuun voor de veerkrachtopgave van een gebied, wordt inname van open ruimte zodanig georganiseerd dat een terugkeer naar de open ruimte opnieuw mogelijk wordt (cfr. omkeerbaar ruimtegebruik). Waar nodig worden infiltratiegebieden hersteld, wordt de landschappelijke kwaliteit verhoogd en worden waterbergings- of biodiversiteitsknelpunten weggewerkt, door slecht gelegen bestemmingen voor wonen, industrie of recreatie te schrappen en/of bestaande bebouwing weg te nemen.

Vooraf in sterk bebouwde gebieden staat het beperken van verharding centraal, waardoor effecten van klimaatverandering beter opgevangen kunnen worden en de leefbaarheid van de woon- en leefstructuur wordt verhoogd. Kleine ingesloten open ruimtegebieden in dicht bebouwde gebieden kunnen hierin een zeer belangrijke rol spelen en moeten waar nodig vrij gehouden worden van bebouwing.

1.3 Monitoring opzetten

Het is een expliciete taak van de Vlaamse overheid om over de strategische visie, het operationeel beleid en de bestemmingen een monitor op te zetten.

1. Monitoring van de strategische visie

De strategische visie bevat zes strategische doelstellingen om het bijkomend ruimtebeslag terug te dringen en de ruimte te transformeren vanuit verschillende maatschappelijke ambities.

De monitoring van de strategische visie zal gebeuren op basis van een set kernindicatoren die aan de strategische doelstellingen zijn gekoppeld. De set met kernindicatoren kan worden omkaderd met een set indicatoren die ruimtelijke trends kunnen duiden in de maatschappij. De structurele maatschappelijke veranderingen en hun ruimtelijke impact worden ook stelselmatig beschouwd om hierop snel en adequaat beleidsmatig te kunnen anticiperen.

2. Monitoring van operationeel beleid

De monitoring van de volgende minimale set beleidsindicatoren zal inzichten geven in het succes van het operationeel beleid:

1. Feitelijk ruimtegebruik

- Evolutie van het ruimtebeslag (en niet-ruimtebeslag)
- Evolutie van de verharding en infiltratievoorzieningen
- Evolutie van het feitelijk ruimtegebruik (en vergelijking met bestemmingen)

2. Ruimtelijk rendement

- Evolutie van de dichtheid (bewoners, gezinnen, jobs, enz.) in het ruimtebeslag
- Evolutie van voorkomen van gebouwen (grond, vloer, volume, hoogte) binnen het ruimtebeslag
- Evolutie van het multifunctioneel gebruik van het ruimtebeslag (wonen, werken, voorzieningen enz.)
- Potenties voor hergebruik
- Feitelijk hergebruikte ruimte
- Evolutie van het (slecht gelegen) juridisch aanbod
- Mate van groenblauwe dooradering

3. Robuuste en samenhangende open ruimte

- Samenhang en terugdringing van versnippering
- Druk(vermindering)
- Evolutie van de bestemming en inrichting van de Europese Speciale Beschermingszones
- Evolutie van het landbouwgebied dat gebruikt wordt door professionele landbouw en dat niet gebruikt wordt door professionele landbouw
- Evolutie van het multifunctioneel gebruik van de open ruimte (natuur, landbouw, bos, water enz.)
- Evolutie van de beschikbare volumes / ingenomen oppervlaktes door sigma en andere overstromingsingrepen
- Bijdrage van de ruimte aan klimaatmitigatie of –adaptatie

4. Ruimte voor energie

- Ruimte voor hernieuwbare bronnen: aantal, vergunningen, realisaties, operationele turbines, enz.

5. Ruimtelijke ruggengraat voor een internationaal concurrentiële economie

- Ruimtelijke ontwikkeling gekoppeld aan metropolitaan vervoerssysteem
- Mate van groenblauwe dooradering

6. Logistiek netwerk

- Territoriale performantie op de logistieke knooppunten

7. Bovenlokale en lokale programmering

- Knooppuntwaarde en voorzieningenniveau
- Groei van woongelegenheden, jobs en voorzieningen in kernen met een hoge knooppuntwaarde
- Aanbod en vraag ifv aanbodbeheer bedrijventerreinen

8. Monitoring van ruimtebehoeften

- Trends en wijzigingen in de behoefte naar ruimte van diverse ruimtegebruikers

Het spreekt vanzelf dat die beleidsindicatoren voldoende gebiedsdifferentiatie moeten kunnen tonen om ook bijsturing in operationele geïntegreerde gebiedsprocessen mogelijk te maken.

3. Monitoring van de bestemmingen

Bestemming	Toestand 2015	Begrote toestand RSV²²
bestemmingen gedomineerd door ruimtebeslag²³	373.600	378.500
Wonen	227.600	227.500
Industrie	62.600	66.000
Recreatie	20.500	21.000
Andere bestemmingen ²⁴	62.900	64.000

²² Overname uit RSV, met herverdeling van de categorieën overig en overig groen (afgerond op 500 ha), in overeenstemming met de verhouding in 2015 van de 'andere bestemmingen', gedomineerd of niet-gedomineerd door ruimtebeslag.

²³ In de monitoring wordt het fundamentele onderscheid ingevoerd tussen bestemmingen die wel of niet gedomineerd worden door ruimtebeslag. Dit maakt een vergelijk mogelijk met het feitelijke ruimtebeslag en ruimtegebruik in Vlaanderen. Er is echter geen reële één op één verhouding: uiteraard zal er ook feitelijk ruimtebeslag aanwezig zijn in bestemmingen die niet door ruimtebeslag worden gedomineerd.

²⁴ Bestemmingen uit de RSV bestemmingscategorieën 'Overig groen' en 'Overig' die gedomineerd worden door ruimtebeslag. In overeenstemming met de betekenis van het begrip 'ruimtebeslag' heeft dit tot gevolg dat een aantal bestemmingen uit 'overig groen' (zoals buffers en parken) worden beschouwd als gedomineerd door

bestemmingen niet gedomineerd door ruimtebeslag	986.000	981.000
Landbouw	786.200	750.000
Natuur	127.100	150.000
Bos	45.400	53.000
Andere bestemmingen	27.300	28.000

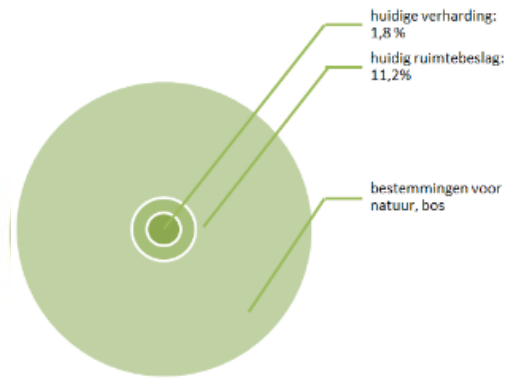
Volgende aspecten van verweving of multifunctionaliteit zijn belangrijk in deze tabel:

- Binnen alle bestemmingen kan verweving en multifunctionaliteit nagestreefd worden. Deze verweving geldt met name voor de verweving van water, recreatie, biodiversiteit en energie. Sommige activiteiten (zoals energie en infrastructuur) zijn bestemmingsneutraal.
- Voor bestemmingen, niet gedomineerd door ruimtebeslag, leidt verweving en multifunctionaliteit niet tot significant bijkomend ruimtebeslag en worden de mogelijkheden van de hoofdgebruikers niet in het gedrang gebracht.

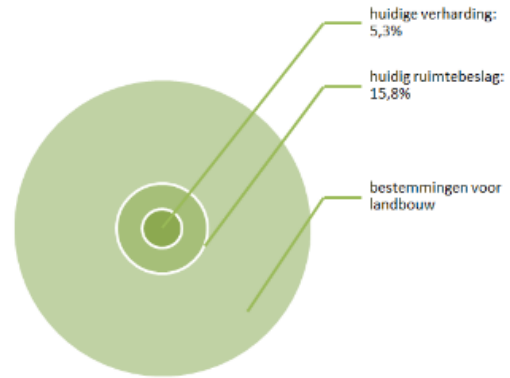
De verweving binnen bestemmingen gedomineerd door ruimtebeslag (zoals wonen, werken, recreatie en voorzieningen) leidt tot één kwantitatief pakket.

ruimtebeslag. Omgekeerd worden een aantal bestemmingen uit 'overig' (zoals militaire gebieden of ontginningsgebieden) beschouwd als niet gedomineerd door ruimtebeslag.

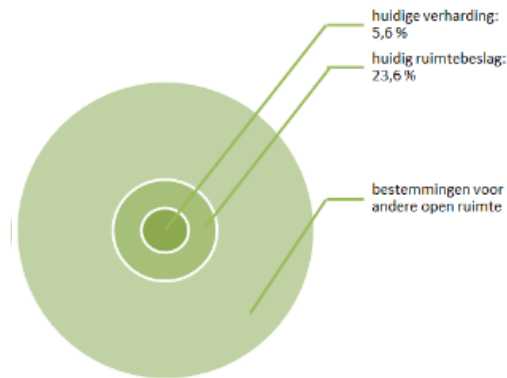
Voor verschillende bestemmingscategorieën dienen in de operationalisering van het beleid kwantitatieve doelen besproken en geformuleerd te worden in functie van bestemming, ruimtebeslag en verharding. De huidige verhoudingen zijn:

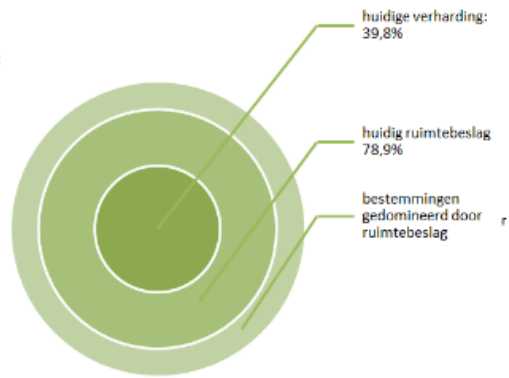
Figuur 1 bestemming natuur en bos

Figuur 2: bestemming landbouw

Figuur 3: andere open ruimte bestemming

Figuur 4: bestemmingen met ruimtebeslag

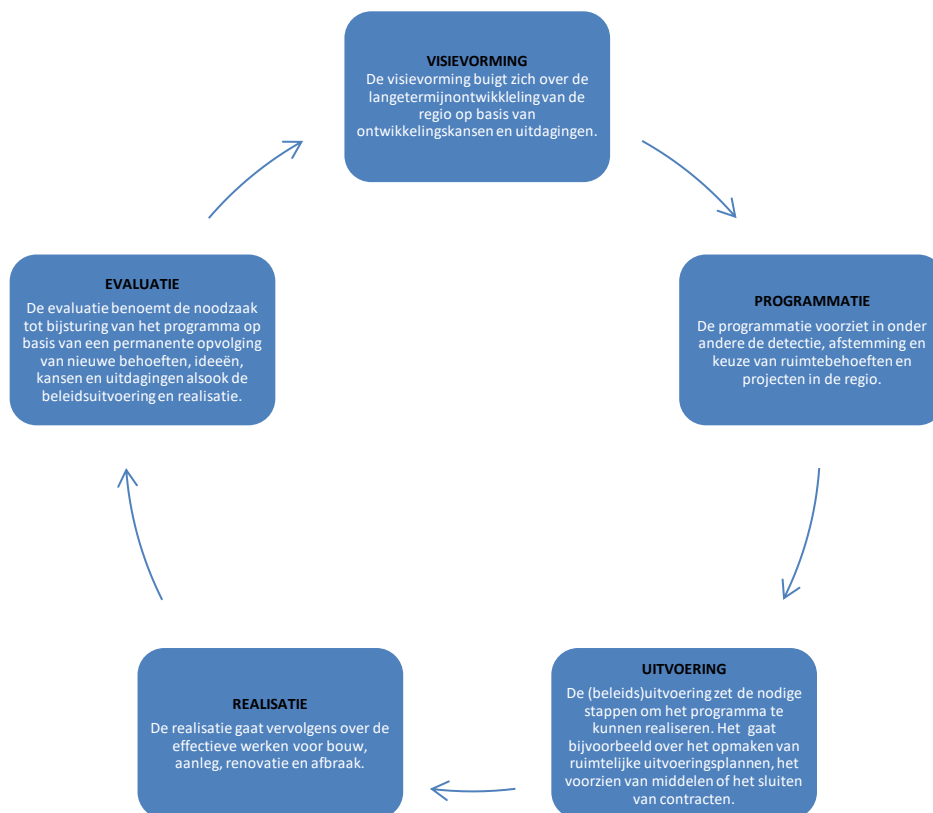
2 Bovenlokale gebiedsgerichte werking

De gebiedsgerichte ontwikkeling is een geïntegreerde ontwikkeling, zowel op Vlaams als bovenlokaal niveau. Het schetst de praktijk die een antwoord biedt op dagdagelijkse ruimtelijke vraagstukken. In de gebiedsgerichte werking kunnen overheden en andere belanghebbenden hun projecten afstemmen voor bijvoorbeeld de ontwikkeling van nieuwe woonegelegenheden, werkplekken, voorzieningen, infrastructuur, recreatie, landbouw, natuur en bos.

2.1 Geïntegreerde gebiedsontwikkeling

Het Vlaams ruimtelijk beleid zet in op gebiedsontwikkeling en stimuleert bovenlokale geïntegreerde gebiedswerking. Pertinente maatschappelijke en ruimtelijke vraagstukken kennen vaak een duidelijke bovenlokale dimensie. Geïntegreerde gebiedswerking is daarom belangrijk.

Het Vlaams ruimtelijk beleid zet in op geïntegreerde en gebiedsgerichte ruimtelijke ontwikkeling als werkpraktijk. Dit is een dynamisch proces van visievorming, programmering, uitvoering, realisatie en evaluatie op bovenlokaal niveau. Het doel is vanuit een gemeenschappelijke visie en doelstellingen, projecten van verschillende overheden, maatschappelijke partners, ondernemers en burgers af te stemmen en te realiseren.

De geïntegreerde gebiedsontwikkeling stelt lokale besturen in staat om samen met Vlaanderen hun gebied blijvend te versterken en leefbaar te houden. Het laat toe dat elk gebied een programma kan realiseren op basis van de effectieve evoluties en op beste plekken in de context van het eigen gebied.

De gebiedsgerichte geïntegreerde werking biedt meerdere voordelen:

1. kwaliteitswinst en schaalvoordelen door projectvoorstellen, kansen en uitdagingen in onderling verband te beschouwen;
2. men kan beleid en programma's afstemmen, en taken afspreken (wie doet wat?);
3. in consensus met iedereen rond de tafel werken, waardoor belangen worden geïntegreerd en conflicten achteraf worden beperkt of vermeden;
4. samenwerking en overleg zorgt voor meer kennis en begrip van elkaars situatie, creëert een betere verstandhouding tussen partners en een gedeeld draagvlak voor visies en doelstellingen voor het gebied;
5. tussen partners zijn bovendien vormen van meer structurele kennisdeling mogelijk, wat leidt tot nieuwe invalshoeken en ideeën.

De Vlaamse overheid stimuleert en faciliteert de totstandkoming en werking van intergemeentelijke samenwerkingsverbanden waarin lokale besturen en andere partners zich kunnen groeperen om werk te maken van geïntegreerde gebiedsontwikkeling.

De Vlaamse overheid zet in op een zo sterk mogelijk gecoördineerd optreden richting deze samenwerkingsverbanden zodat de Vlaamse bovenlokale investeringsprogramma's een maximale afstemming kunnen vinden binnen lokaal gedragen gebiedsvisies.

Het Vlaams ruimtelijk beleid garandeert de continuïteit van bovenlokale samenwerking door werk te maken van regelgevende, instrumentele, technische en waar mogelijk financiële ondersteuning.

De Vlaamse overheid ondersteunt gemeenten en voorziet in stimulansen om zich bovenlokaal te organiseren zodat ze gemeenschappelijke opgaven via geïntegreerde gebiedsontwikkeling kunnen aanpakken.

Het opstellen van geïntegreerde gebiedsgerichte programma's betekent een betere ruimtelijke vertaling van de verschillende noden, ruimtevragen en gewenste ontwikkelingen. Deze samenhang gaat in een aantal gevallen verder dan de louter directe ruimtelijke impact. De vervoerregio's krijgen binnen de uitbouw van de vraaggerichte basisbereikbaarheid een belangrijke rol in de invulling van het collectief vervoer en het mobiliteitsbeleid in gebiedswerkingen waar collectief vervoer een relevante rol speelt.

2.2 Rol van Vlaanderen en de lokale besturen in gebiedswerking

2.2.1 Rol van Vlaanderen

Het Vlaams (ruimtelijk) beleid formuleert een eigen ruimtelijke ontwikkelingsagenda om grote ruimtelijke veranderingsopgaven en ontwikkelingsprojecten te realiseren en om Vlaamse beleidsprogramma's met een ruimtelijke dimensie te coördineren. Zeker wanneer de beleidsopgaven voornamelijk een gevolg zijn van Vlaamse beleidsplannen, zal Vlaanderen de regie van de gebiedswerking in handen houden.

Geïntegreerde gebiedsontwikkeling biedt in de open ruimte kansen voor het beter benutten van de schaarse open ruimte en tegelijk het realiseren van economische voordelen. Het samenleggen van beleidsagenda's en het geïntegreerd benaderen van gebiedsontwikkeling creëert win-win situaties.

Ondersteunen, inspireren en faciliteren

Het Vlaams ruimtelijk beleid inspireert door kennisontwikkeling en -deling.

De Vlaamse overheid faciliteert door als (gespreks)partner op te treden. Voor sommige doelstellingen van het Vlaams ruimtelijk beleid wordt ingezet op een samenwerking over de grenzen heen. Omwille van de bijzondere ruimtelijke samenhang wordt specifiek ingezet op een goede samenwerking met het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

Regelgevend kader en instrumentenmix

Het blijft de rol van de Vlaamse overheid om het juiste regelgevend en instrumenteel kader te scheppen waarbinnen andere partners doelmatig kunnen werken en toch maatwerk mogelijk te houden. Het capteert juridische en organisatorische drempels die de toepassing van het BRV in de weg staan en lost deze waar mogelijk op.

2.2.2 Rol van lokale besturen

Lokale besturen kunnen in de gebiedsgerichte werking verschillende taken opnemen.

De beleidsplanning is minder gericht op het doorlopen van procedures dan wel op het ondersteunen van processen. De inhoudelijke invulling van de provinciale ruimtelijke beleidsplannen kan daarom een stuk selectiever zijn en de provincies kunnen een minder bevoogdende rol opnemen naar gemeenten toe. Het laat de mogelijkheid dat provincies zich kunnen toespitsen op enerzijds een aantal eigen projecten (provinciale ruimtelijke werven) en anderzijds in te zetten op een sturende en ondersteunende rol naar gemeenten in functie van samenwerking.

Lokale besturen, al dan niet in een provinciaal of georganiseerd samenwerkingsverband, kunnen regisseur zijn van de gebiedsgerichte werking. In uitzonderlijke gevallen en waar Vlaamse werven aan de orde zijn zal ook Vlaanderen de rol van regisseur kunnen opnemen. Regisseurs ondersteunen zowel inhoudelijk, organisatorisch als praktisch de gebiedswerking.

Lokale besturen kunnen als actor in een gebiedsgerichte werking intreden. Zij werken dan mee vanuit de ervaring en kennis op het terrein en met de bedoeling om een deel van de afspraken die worden gemaakt ook daadwerkelijk uit te voeren.

Lokale besturen of samenwerkingsverbanden kunnen ook louter deelnemer zijn aan een gebiedsgerichte werking. Dit deelnemerschap kan er toe leiden dat er bepaalde afspraken zijn die vervolgens via de correcte structuren (raden) moeten worden besproken met de bedoeling om de afspraken uit de gebiedswerking om te zetten in beslissingen. Dit deelnemerschap kan ook eerder opgevat worden als een inbreng van kennis en informatie in de groep, maar zonder de bedoeling om met wat is afgesproken ook daadwerkelijk binnen de eigen structuren actie te ondernemen.

3 Ruimtelijke werven van lokale besturen

De lokale besturen formuleren in hun beleidsplannen (boven)lokale uitdagingen die zij wensen aan te gaan en ruimtelijke werven die zij wensen te realiseren. De realisatie van groenblauwe aders, de toekomst van historisch gegroeide bedrijven, concrete keuzes en uitvoering in functie van het detailhandelsvestigingsbeleid, kleinhandel en het tegengaan van leegstand, het bevorderen van de leefbaarheid van (landelijke) kernen zijn voorbeelden van lokale ruimtelijke werven.

De lokale besturen krijgen, rekening houdend met de noodwendigheid en beschikbare plancapaciteit, voldoende vrijheidsgraden om in het beleidsplan een eigen ruimtelijke agenda te formuleren. De lokale ruimtelijke werven bieden een aanvulling op en invulling van de Vlaamse ruimtelijke werven. Hierbij is er ook marge voor alternatieven of verantwoorde afwijking, mits motivering vanuit de plaatselijke ruimtelijke situaties, kwaliteiten en identiteit.

Het lokaal bestuur bepaalt in partnerschap de uitdagingen die het zelf wenst aan te pakken. Vlaanderen verwacht dat een lokaal bestuur vanuit het motiveringsbeginsel zoals vastgelegd in het systeem van de beleidsplanning in haar planningsproces tot interbestuurlijke werkafspraken tracht te komen. Vlaanderen kan uitzonderlijk gebruik maken van haar mogelijkheid tot voorbehoud op onderdelen van beleidsplannen indien het van mening is dat de beleidsintenties van het betrokken lokaal bestuur conflicteren met de Vlaamse beleidsdoelstellingen.

Het lokaal ruimtelijk beleidsplan zal analoog aan het BRV zijn opgebouwd uit een strategische visie en een set operationele beleidskaders. Het is niet de bedoeling een vast format te volgen. De visie kan bijvoorbeeld beknopt blijven en zich vooral wijden aan beleidskaders die zich inpassen in het beleid dat uitgetekend is in haar ruimtelijk beleidsplan. Een gemeente kan eveneens beslissen om vooral bovenlokaal te investeren in geïntegreerde gebiedswerking, waardoor het beleidsplan weinig eigen lokale elementen bevat, maar zich vooral inschakelt in een bovenlokaal afgesproken visie en programma.

Begrippenlijst

Agro-industrieel complex

Een agro-industrieel complex is een agrarisch bedrijventerrein uitsluitend bedoeld voor de inplanting van bedrijven en andere (gemeenschappelijke) functies met een ruimtelijk-functionele relatie met de landbouw waaronder toeleverende en verwerkende bedrijven. Het biedt ruimte aan bedrijven en kennisinstellingen die behoren tot de uitgebreide keten van productie, verwerking en toelevering van landbouwgrondstoffen en –producten. De mix van activiteiten is er gericht op het bevorderen van mobiliteitsbeheersing, logistieke en energie-efficiëntie of kennisuitwisseling. Agro-industriële complexen dragen bij aan het beperken van het ruimtebeslag, het vrijwaren van inname van open ruimte en het sluiten van kringlopen (water, energie, afvalstoffen, warmte, ...).

Basisbereikbaarheid

Basisbereikbaarheid staat voor het kunnen bereiken van belangrijke maatschappelijke functies op basis van een vraaggericht systeem en met een optimale inzet van middelen. Deze zal worden gerealiseerd door een samenspel en integratie van initiatieven uit verschillende beleidsdomeinen en verschillende actoren.

Basisvoorziening

Voorziening die nodig is om het dagelijkse leven te organiseren en deel te nemen in de maatschappij. Voorbeelden zijn: een kleuter- en basisschool, kinderopvang, huisarts, apotheek, voedingswinkel en (publieke) ontmoetingsruimten binnen en buiten.

Bestemmingen (niet) gedomineerd door ruimtebeslag

De monitoring maakt een fundamenteel onderscheid tussen bestemmingen (op verordenende plannen) die wel of niet gedomineerd worden door ruimtebeslag. Bestemmingen gedomineerd door ruimtebeslag zijn: wonen, bedrijvigheid, recreatie, openbaar nutsvoorzieningen, parken, infrastructuur enz. Bestemmingen die niet gedomineerd worden door ruimtebeslag zijn: landbouw, natuur, bos, water, enz.

Collectief vervoersysteem

Het geheel van publiek toegankelijke vervoersvormen met een gemeenschappelijke vervoersorganisatie. Het collectief vervoer bestaat enerzijds uit de (bestaande en toekomstige) vaste infrastructuren van het railnetwerk: spoorwegen, metro- en tramsporen en vrije busbanen. Anderzijds bestaat het uit gemeenschappelijk vervoer zonder vaste infrastructuur zoals buslijnen, belbussen, taxi's, deelauto's en -fietsen, vervoer door vrijwilligers, enz.

Continental verbinding

Bundel van infrastructuren die verplaatsing van personen, goederen, energie of informatie over het Europees continent mogelijk maakt.

Fysisch systeem

Het geheel van eigenschappen, processen en onderlinge relaties in de ruimte van klimaat, lucht, reliëf, bodem en water. Het fysisch systeem is richtinggevend voor de ruimtelijke ontwikkeling.

Goed gelegen plek voor ontwikkeling

Plek waarbij de vooropgestelde ontwikkeling de ruimtelijke organisatie versterkt. De ruimtelijke ontwikkelingsprincipes zijn hiervoor een belangrijke richtinggevende leidraad. Ze vereisen telkens een zorgvuldige toepassing op maat van het gebied of de plek.

Grote aaneengesloten open ruimten

De grote aaneengesloten open ruimten omvatten de structuurbepalende rivier- en beeksystemen en ruimtelijk-functioneel samenhangende natuur-, bos- en landbouwgebieden die van strategisch belang zijn voor de voedselproductie, zoetwatervoorziening en biodiversiteit. Ze worden prioritair gevrijwaard van bijkomende bebouwing die niet met die diensten gepaard gaat.

Groenblauwe dooradering

Fijnmazig netwerk van groene massa en water door open en bebouwde ruimte. Het bestaat onder meer uit open rivier- en beekvalleien, groene massa's zoals parken en (speel)bossen, lijnelementen zoals bomenrijen, houtkanten of bermen, wateroppervlakten zoals vijvers, poelen en bekkens, en aan gebouwen gekoppeld groen zoals tuinen, groendaken of groengevels. Groenblauwe dooradering bevordert de ecologische samenhang van grote aaneengesloten gebieden met kleinere fragmenten in of nabij de stad, maakt ruimtes klimaatbestendig en draagt bij aan de levenskwaliteit en het welzijn van de stadsbewoners door ze te verbinden en toegankelijk te maken.

Internationaal logistiek knooppunt

Plaats waar mondiale vervoersstromen samenkomen en waar goederen overgeslagen en verwerkt worden.

Juridisch aanbod

Gronden juridisch bestemd voor functies zoals wonen, bedrijvigheid, voorzieningen en infrastructuur die nog geen ruimtebeslag hebben.

Kern

Stadswijk of dorp waaraan bewoners een identiteit kunnen ontleen. Het is een ruimtelijk samenhangend geheel van woongelegenheden, werkplekken en basisvoorzieningen rond een centrum.

Kernnet

Onderdeel van het hiërarchisch gelaagd gestructureerd vervoerssysteem naast het treinnet, aanvullend net en vervoer op maat. Het kernnet verbindt kernen met elkaar, bedient de belangrijke centraal gelegen attractiepolen en voorziet een performant aanbod voor de voorstedelijke en

interstedelijke structurele verplaatsingsnoden. Bepaalde infrastructuur uit het kernnet zoals vaste busbanen vallen onder het railnetwerk.

Knooppunt (van collectief vervoer)

Een cluster van stopplaatsen in het systeem van collectief vervoer.

Knooppuntwaarde

De mate waarin een plek is geïntegreerd in het systeem van collectief vervoer voor personen. Ze bepaalt, samen met het voorzieningsniveau, de ontwikkelingsmogelijkheden van een kern of plek zoals de streefwaarden voor ruimtelijk rendement, het type en de mix van activiteiten of de afstand van ontwikkelingen tot het vervoersknooppunt.

De knooppuntwaarde wordt onder meer bepaald door de transportmodus (trein, metro, tram, bus, ...), de frequentie van het vervoersaanbod, de vervoerscapaciteit, aansluitings- en (multimodale) overstapmogelijkheden en aansluiting op fiets- en wandelnetwerken. Hoe makkelijker en directer iemand zich vanuit een plek naar andere plekken kan verplaatsen, hoe hoger de knooppuntwaarde.

Kritische massa

Minimaal aantal bewoners of bezoekers, nodig om schaalvoordelen van metropoolvorming te bereiken. Concreet gaat het om een verstedelijkte regio met een voldoende grote arbeids-, afzet- of bezoekersmarkt.

Landschap

Deel van het grondgebied, zoals dat door de menselijke bevolking wordt waargenomen en waarvan het karakter bepaald wordt door natuurlijke en/of menselijke factoren en de wisselwerking daartussen.

Landschappelijke ruis

Landschappelijk storende bebouwing gelegen op belangrijke zichtassen, relatief ongeschonden landschappen, strategische plekken in de wijk of dorpskern (bv. langs centrumstraten), ...

Leefkwaliteit

De mate waarin huidige en toekomstige gebruikers een positieve beleving en perceptie hebben van hun leefomgeving. Het versterken van de leefkwaliteit gebeurt door bij ruimtelijk ontwikkelingsprojecten de tien kernkwaliteiten toe te passen bij de inrichting en beheer van de bebouwde omgeving. Die toepassing kan zowel betrekking hebben op objectief vaststelbare als subjectieve componenten die (potentiële) gebruikers naar voren brengen in een planningsproces.

Het versterken van de leefkwaliteit betreft het persoonlijke onderdeel in het breder streven naar ruimtelijke kwaliteit dat naast de belevingswaarde ook kijkt naar de gebruikers- en toekomstwaarde. Kwaliteit heeft betrekking op de plek van ontwikkeling alsook op de plekken waarmee de plek in verbinding staat. Kwaliteitsverhoging op de plek van de ontwikkeling mag immers niet resulteren in een aantasting van de kwaliteit op een ruimer schaalniveau.

Lokale besturen

Besturen met formele bevoegdheden die de ruimtelijke ontwikkeling van Vlaanderen aanbelangen en opereren op een aan de Vlaamse overheid onderschikt niveau, hetzij gemeentelijk, intergemeentelijk en/of provinciaal.

Metropolitane hefboomplek

Een beperkte oppervlakte – ruwweg bepaald door de wandelafstand tot de collectieve vervoershalte – met veel woongelegenheden, werkplekken en voorzieningen, van hoge kwaliteit en dichtheid. Ze liggen in kernen met een hoge knooppuntwaarde zodat de aanwezige functies bereikbaar zijn vanuit grote delen van Vlaanderen. De hefboomplek oefent een grote aantrekkingskracht uit op (internationale) bezoekers en investeerders. Het zijn sterk dynamische, de klok rond levendige plekken, die een hefboom vormen voor de ontwikkeling van de ruime omgeving en de opwaardering van nabijgelegen buurten.

Metropolitane voorziening

Voorziening met een ruim bereik en het potentieel om zich internationaal te onderscheiden. Voorbeelden zijn: kennisinstellingen, grote culturele instellingen of toeristische attracties die toegankelijk zijn voor ondernemers, kenniswerkers, studenten, bezoekers en burgers uit Vlaanderen en daarbuiten.

Neutraliseren juridisch aanbod

Het juridisch onmogelijk maken van de effectieve realisatie van harde functies (zoals wonen of werken) op gronden die hiertoe in het verleden zijn bestemd. Herbestemming of decretale regelingen zijn voorbeelden van een instrumentele aanpak voor het neutraliseren van juridisch aanbod.

Railnetwerk

Het bestaande en toekomstige net van vaste infrastructuur voor publiek toegankelijke vormen van gemeenschappelijk vervoer. Het omvat spoorwegen en metro- en tramsporen of andere vrije routes voor gemeenschappelijk vervoer zoals busbanen.

Regionale voorziening

Voorziening met een ruim verzorgingsgebied dat verschillende kernen in de regio bedient. Voorbeelden zijn: een middelbare school, een algemeen ziekenhuis, gerechtelijke diensten, een winkelcentrum, een cultureel centrum en kantoren. Een samenhangende regio beschikt over een compleet pakket van regionale voorzieningen.

Robuuste open ruimte

Robuuste open ruimte omvat het samenhangend geheel van structuurbepalende rivier- en beeksystemen, aaneengesloten landbouw-, natuur- en bosgebieden en de verbindingen hiertussen. Het omvat kerngebieden gericht op voedselproductie of biodiversiteitsbehoud, het netwerk van rivier- en beekvalleien als een fijnmazig netwerk van groenblauwe aders doorheen de open en bebouwde ruimte. Fijnmazige groenblauwe dooradering draagt bij tot het verbeteren van de

verbinding tussen natuurgebieden en bevordert de ecologische samenhang van grote aaneengesloten gebieden met kleinere fragmenten in of nabij de stad. Nederzettingen (dorpen, gehuchten, ...) en infrastructuren voor transport en energie maken onderdeel uit van de open ruimte. De rol van de openruimtestructuur en de onverharde ruimte zijn het vertrekpunt bij keuzes voor de ruimtelijke ontwikkeling.

Ruimtebeslag

Ruimte, ingenomen door onze nederzettingen, dus door huisvesting, industriële en commerciële doeleinden, transportinfrastructuur, recreatieve doeleinden, serres etc. Parken en tuinen maken hier ook deel van uit. Ecoducten over infrastructuren en sommige bermstroken en taluds langs (weg)infrastructuren behoren volgens de geldende technische definities (2016) ook tot het ruimtebeslag. Het ruimtelijk beleid zal in de operationele kaders steeds voorzien in een technische handleiding die duiding geeft bij (de internationale afspraken over) de technische invulling van dit begrip. Beleidskaders kunnen zich uitspreken over de beleidsmatige implicaties hiervan.

Ruimtelijk rendement

Mate waarin een oppervlakte ruimtebeslag wordt gebruikt voor maatschappelijke doeleinden. Ruimtelijk rendement ontstaat wanneer meer activiteiten op eenzelfde oppervlakte georganiseerd worden zonder afbreuk te doen aan de leefkwaliteit.

Ruimtelijke organisatie

Samenhangend geheel van kleine en grote ruimtes en hun verbindingen. De ruimtelijke organisatie heeft een gelaagde opbouw die bestaat uit een samenhangend geheel van steden en dorpen en een samenhangend geheel van open en niet-verharde ruimte. De ruimtelijke organisatie gebeurt op basis van de ruimtelijke ontwikkelingsprincipes. Die bieden hiervoor een richtinggevende leidraad en vereisen bij elke ruimtelijke ontwikkeling een zorgvuldige toepassing op maat van het gebied of de plek.

Ruimtelijke ruggengraat

Geheel van onderling sterk verbonden concentraties van menselijk kapitaal, economische concentraties, internationale instellingen en metropolitane voorzieningen dat via internationale knooppunten en continentale verbindingen Europees en mondiaal is ingebed. De ruggengraat is de ruimtelijke basis voor een competitieve kennis-georiënteerde Vlaamse economie.

Ruimtelijke veerkracht

Het vermogen van de ruimte om veranderingen en schokken uit mondiale trends, waar Vlaanderen weinig vat op heeft, (denk aan klimaatverandering, energie- en voedselvoorraden, demografie, globalisering, ...) op te vangen, zonder dat daarbij de maatschappelijke ontwikkeling in het gedrang komt.

Strategische open ruimtevoorraad

Onderdelen van de open ruimte die essentieel zijn om te voorzien in de maatschappelijke behoeften van de toekomstige generaties. Het gaat om open ruimtegebieden die beschikken over vruchtbare bodems of die gekoppeld zijn aan het fysisch systeem.

TEN-T

Trans-Europese Netwerk van transportinfrastructuur bestaande uit een kernnetwerk en een uitgebreid netwerk. Deze twee netwerken vormen het hoogste infrastructuurplanningsniveau in Europa. Het uitgebreide netwerk is een transportinfrastructuur-netwerk dat het volledige Europese grondgebied beslaat en verzekert de bereikbaarheid en connectiviteit van alle regio's. Het kernnetwerk vormt de ruggengraat voor de ontwikkeling van een duurzaam Europees multimodaal vervoersnetwerk. Het Europese transportinfrastructuur-netwerk bestaat uit wegen, waterwegen, spoorwegen (personenvervoer en goederenvervoer), havens, luchthavens en overslagterminals voor weg- en spoorvervoer. Het beslaat 9 vervoerscorridors waarvan er drie vervoerscorridors doorheen Vlaanderen lopen: Noordzee – Oostzee, Noordzee –Middellandse Zee, Rijn-Alpen.

Territoriale performantie

Het verhogen van de territoriale performantie van logistieke knooppunten betekent het opdrijven van het aantal jobs en de toegevoegde waarde per hectare. Daarnaast wordt de territoriale performantie verhoogd door slim om te gaan met het soort ondernemingsactiviteit in de logistieke knooppunten. Havens en andere logistieke terreinen kunnen zo meer bijdragen aan de economische doelstellingen, zonder dat het ruimtebeslag hiervoor toeneemt.

Toeleverende en verwerkende bedrijven

Lokale toeleverende en verwerkende bedrijven met een ruimtelijk-functionele relatie met de landbouw zijn bedrijven die de toelevering van landbouwgrondstoffen noodzakelijk voor of de verwerking van landbouwproducten afkomstig van de beroepslandbouwactiviteiten in de omgeving verzorgen. Ze zijn klein van omvang en sluiten wat schaal betreft aan bij de omgeving. Voorbeelden zijn een lokaal conditioneringsbedrijf voor verse producten, lokale loonwerkers, kleinschalige mestverwerking.

Regionale toeleverende en verwerkende bedrijven met een ruimtelijk-functionele relatie met de landbouw zijn bedrijven die de toelevering van landbouwgrondstoffen noodzakelijk voor of de verwerking van landbouwproducten afkomstig van de beroepslandbouwactiviteiten in de regio verzorgen. Voorbeelden zijn veevoeder- en meststoffenfabrieken, slachthuizen, vleeswarenfabrieken, conservenbedrijven, groothandelsmarkten, grootschalige mestverwerking.

Verharding

Oppervlakte waarvan de aard en/of toestand van het bodemoppervlak gewijzigd is door het aanbrengen van artificiële, (semi-) ondoorlaatbare materialen waardoor essentiële ecosysteemfuncties van de bodem verloren gaan (woningen, wegen, andere constructies, ...).

Vervoerscorridor

Reeks geschakelde knooppunten die multimodaal met elkaar zijn verbonden. De ontwikkeling van de vervoerscorridor richt zich op een versterking van de knooppunten en een gelijktijdige ontwikkeling van fiets- en collectieve vervoersverbindingen. Multimodaal transport wordt zo bevorderd en (auto)mobiliteit blijft beheersbaar.

Verzorgende dorpen

Kernen met een minimumdraagvlak voor voorzieningen (o.a. op basis van het bevolkingsaantal), waar verdichtingsmogelijkheden zijn, waar een minimale ontsluiting met collectiefvervoer bestaat en waar een mix aan dagelijkse voorzieningen voorhanden is. Verzorgende dorpen evolueren naar versterkte, autoluwe kernen met dagelijkse voorzieningen langs hoogwaardige openbare vervoers- en fietsnetwerken.

Voorzieningenniveau

Hoeveelheid (aantal die voorkomt) en mix (verscheidenheid aan types) aan voorzieningen op wandel- en fietsafstand van een plek.

Referenties

- Alterra Wageningen UR (2012), Met ruimtelijk beleid naar een klimaatbestendig Vlaanderen, in opdracht van Ruimte Vlaanderen, Wageningen-Brussel
- AWB, J. Boeijenga, B. Vink, LIST/GRAU, H+N+S (2013), Visievorming en conceptontwikkeling voor het Beleidsplan Ruimte Vlaanderen, in opdracht van Ruimte Vlaanderen.
- Boelens, L. et al (2015) Living labs, Co-evolutie planning met onderzoekers, overheden, burgers en ondernemers voor uitvoerbare ruimtelijke projecten, Steunpunt Ruimte, in opdracht van Ruimte Vlaanderen, Brussel
- Böhme, K., Zillmer, S. (2015) Territorial governance and Cohesion Policy, in opdracht van het Europees Parlement, DG for Internal Policies, Policy Department B, Structural and Cohesion Policies, Brussel
- Coppens, T. et al (2014), Strategische allianties en territoriale pacten voor een duurzame Vlaamse ruimte: visie van het expertenforum Ruimte Vlaanderen, Gent: Academia Press
- Daubresse, C., Gusbin, D., Hoornaert, B. en Van Steenberghe, A. (2015). Vooruitzichten van de transportvraag in België tegen 2030, Federaal Planbureau.
- De Decker, P. (2010), Ruimte voor wonen: trends en uitdagingen, Garant
- Demografische vooruitzichten 2017-2070, Bevolking en huishoudens (2018), Federaal Planbureau en Algemene Directie Statistiek, Brussel.
- ILVO & K.U.Leuven (2015), 'Brussel als kans' win-wins voor het Pajottenland op vlak van landbouw, kernversterking en recreatie, in opdracht van Ruimte Vlaanderen, Brussel
- K.U. Leuven (2009), Verspreiding, ruimtelijke associaties en morfologie van het tuincomplex in Vlaanderen, Heverlee: Steunpunt Ruimte en Wonen
- KU Leuven en Antea Group (2013), Evaluatie van de drukfactoren in agrarische gebieden en opstellen van een ruimtelijk afwegingskader voor niet-agrarische transformaties, in opdracht van Ruimte Vlaanderen, Brussel
- Meijers, E. (2013), Metropolitane Functies in Metropool Vlaanderen, OTB Research in opdracht van Ruimte Vlaanderen, Brussel
- Ruimte Vlaanderen (2012), Groenboek Beleidsplan Ruimte Vlaanderen: Vlaanderen in 2050: mensenmaat in een metropool?, Ruimte Vlaanderen, Brussel
- Spiekermann & Wegener (2006), ESPON 2006 Programme, Project 1.2.1
- SUM Research (2013), Stedenstructuur Vlaanderen, Onderzoeksoopdracht in kader van het Witboek Beleidsplan Ruimte Vlaanderen, Brussel

TRITEL & AMRP (2012), Slim ruimtegebruik door hergebruik en omkeerbaar ruimtegebruik, in opdracht van het departement RWO, Brussel

Van Broeck, L. (2014), Expertadvies sensibilisering bouwcultuur en ruimtelijk rendement, in opdracht van Vlaamse Overheid – Ruimte Vlaanderen, Brussel

Van Meeteren, M., Boussauw, K., De Kool, D. & Ronse, W. (2013), Rapport WP1. Het Vlaams gewest als polycentrisch ruimte: van semantiek tot toepassing, Steunpunt Ruimte in opdracht van de Vlaamse overheid, Brussel

Verhoeve, A. (2015) Revealing the use of Farms and Farmland by Non-Agricultural Economic Activities, The case of Flanders, ILVO- KU Leuven - U Gent, Gent

VITO (2014), Eindrapport Verklarende factoren in de evolutie van het ruimtebeslag, in opdracht van Ruimte Vlaanderen, Brussel

VMM (2014), Megatrends: ingrijpend, maar ook ongrijpbaar?, MIRA Toekomstverkenningen, Brussel

Steunpunt Ruimte (2015) Steunpunt Ruimte 2012-2015: Presentatie van de onderzoeksresultaten en bespreking van beleidsrelevantie, in opdracht van Ruimte Vlaanderen, Brussel

Studiedienst van de Vlaamse Regering (2011), VRIND, Vlaamse Regionale Indicatoren, Vlaamse overheid, Brussel

Studiedienst van de Vlaamse Regering (2015), VRIND, Vlaamse Regionale Indicatoren, Vlaamse overheid, Brussel

OESO (2013), Definition of Functional Urban Areas (FUA) for the OECD metropolitan database, OECD, Parijs